

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE İNTERNET BAĞIMLILIĞININ SAHİP
OLDUĞU DEĞERLERLE GELECEK BEKLENTİSİ ARASINDA YORDAYICI
İLİŞKİLER

Fatmanur ÇİMEN

Danışman
Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

Konya 2021

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecimin her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle her zaman anlayışla ve ilgiyle yardım eden, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve şanslı hissettiğim çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ ve yine tanımaktan çok memnun olduğum bu süreçte bilgi ve deneyiminden faydalandığım Prof. Dr. Selahattin AVŐAROĐLU hocama, veri analiz sürecimde bilgileriyle destek olan çok değerli araştırma görevlisi Dr. Tolga SEKİ hocama çok teşekkür ederim.

Akademik hayatım boyunca her daim destek veren, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren Prof. Dr. Ercan ÇELİK ve ailesine, İstanbul' da kaldığım süreçte Konya' da sabah dersine yetişmek için gün aydınlanmadan yola çıkıp beni havaalanına yetiştirmeye çalışan Hüseyin BULUT ve ailesine, manevi desteklerinden ötürü Yavuz MERCAN ve ailesine, her daim destekçim sevgili teyzem Meryem ÖZKAN' a, yaptığım akademik çalışmalarında en büyük destekçilerim sevgili kuzenim Beyzanur ÇELİK' e sevgili ablam Ümmühabibe ÇİMEN' e çok teşekkür ederim.

Eğitim sürecimde tüm fedakarlıklarıyla maddi manevi desteklerini esirgemeyen sevgili anne babama çok teşekkür ederim.

Fatmanur ÇİMEN

KONYA- 2021

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
BÖLÜM 1	1
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	3
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Araştırmanın Önemi.....	3
1.4 Sayıtlar	4
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	5
BÖLÜM 2	2
2 ALAN YAZIN	2
2.1 DEĞER	2
2.1.1 Değer Tanımı	2
2.1.2 Değerlerin Farklı Kavramlarla İlişkisi	4
2.1.2.1 Değer ve Özellik	4
2.1.2.2 Değer ve Norm.....	4
2.1.2.3 Değer ve İhtiyaç.....	5
2.1.2.4 Değer ve Tutum	5
2.1.2.5 Değer ve Kültür.....	6
2.1.3 Değerlerin Sınıflandırılması.....	6
2.1.4 Değerler Sistemine Kuramların Bakışı	9
2.1.4.1 Psikodinamik Kuram:	9
2.1.4.2 Davranışçı Kuramlar:.....	9
2.1.4.3 Hümanist Kuramlar:.....	9
2.1.4.4. Bilişsel Kuramlar:	10
2.1.5 Değerlerin Diğer Sistemlerle Olan İlişkisi.....	10
2.1.5.1 Değer Felsefe İlişkisi:	10
2.1.5.2 Değer Psikoloji İlişkisi:.....	11
2.1.5.3 Değer Sosyoloji İlişkisi:.....	12
2.1.5.4 Değer Din İlişkisi:.....	13
2.1.6 Değerler İle İlgili Yapılan Araştırmalar	13
2.2. İNTERNET BAĞIMLILIĞI.....	23

2.2.1. İnternet Bağımlılığı Tanımı ve Tarihçesi.....	23
2.2.2. İnternet Bağımlılığı Kuramsal Yaklaşımları.....	28
2.2.2.1. Sullivan'ın Kişilerarası İlişkiler Kuramı:.....	28
2.2.2.2. Davis (2001) Bilişsel- Davranışçı Kuramı.....	28
2.2.2.3. Caplan'ın Modeli:	30
2.2.3. İnternet Bağımlılığı Yol Açtığı Sorunlar	31
2.2.4. İnternet Bağımlılığıyla İlgili Yapılan Güncel Araştırmalar	36
2.3. GELECEK BEKLENTİSİ	39
2.3.1. Geleceğe Yönelimin Temel Faktörleri.....	40
2.3.2. Gelecek Beklentisinin Etkileri	41
2.3.2.1. Toplum ve Kültür.....	42
2.3.2.2. Eğitim ve Okul.....	44
2.3.2.3. Benlik.....	44
2.3.2.4. Kimlik	45
2.3.2.5. Öz-yeterlilik	45
2.3.2.6. Öz-düzenleme	46
2.3.2.7. Umut ve umutsuzluk	46
2.3.3. Gelecek Beklentisi İle İlgili Yapılan Güncel Araştırmalar.....	48
3 YÖNTEM	52
3.1 Araştırmanın Modeli.....	52
3.2 Çalışma Grubu	52
3.3 Veri Toplama Araçları	52
Kişisel Bilgi Formu:.....	52
Young İnternet Bağımlılık Ölçeği:	52
Gelecek Beklentisi Ölçeği:	53
Değerler Ölçeği:.....	53
3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	53
4 BULGULAR.....	55
5 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	57
5.1 Tartışma	57
5.2 Sonuç.....	60
5.3 Öneriler	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER.....	84
Ek-1 Kişisel Bilgi Formu	84
Ek-2 Değerler Ölçeği	85
Ek-3 Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)	85
Ek-4 Gelecek Beklentisi Ölçeği.....	86

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Sahip Olduğu Değerlerle Gelecek Beklentisi Arasında Yordayıcı İlişkiler başlıklı tez çalışmamın İç Kapak, Özetler, Ekler ve Ana Bölümlerden (Giriş, Alan Yazın, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler) oluşan toplam **73** sayfalık kısmına ilişkin, 9/05/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından **turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%18** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

Tez kabul sayfası hariç,

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç,
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç,
3. Önsöz hariç,
4. İçindekiler hariç,
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç,
6. Kaynakça hariç
7. Özgeçmiş hariç,
8. Alıntılar dâhil,
9. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

17/05/2021

Fatmanur ÇİMEN

Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

17/05/2021

Fatmanur ÇİMEN

ÖZET

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE İNTERNET BAĞİMLİLİĞİNİN SAĞİP OLDUĞU DEĞERLERLE GELECEK BEKLENTİSİ ARASINDA YORDAYICI İLİŞKİLER

Fatmanur ÇİMEN

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerlerle internet bağımlılıkları ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın konusunu teşkil eden değişkenlere ait kuramsal bilgiler alan yazın bölümünde sunulmuştur. Araştırmada genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yapısal eşitlik modeli analizi yapılmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi analizi için Amos 19 programı kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim döneminde öğretim gören 395 kız, 105 erkek olmak üzere toplamda 500 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplamak için katılımcıların demografik bilgilerini belirlemek için araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, araştırmanın konusunu teşkil eden değişkenlerin tespiti için Değerler Ölçeği, Young İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Gelecek Beklentisi Ölçeği kullanılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler ile gelecek beklentileri arasında yordayıcı ilişkiler incelendiğinde pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda sahip oldukları değerler ile internet bağımlılıkları arasındaki yordayıcı ilişki incelendiğinde negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Buna ek olarak internet bağımlılıkları ile gelecek beklentileri arasında yordayıcı ilişkiler incelendiğinde negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında öneriler kısmı geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, İnternet Bağımlılığı, Gelecek Beklentisi

ABSTRACT

Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

PREDICTIVE RELATIONSHIPS BETWEEN VALUES UNIVERSITY STUDENTS THAT HAVE INTERNET ADDICTION AND FUTURE EXPECTATION

Fatmanur ÇİMEN

This study aims to examine the predictor relations between university students' values, future expectations and their internet addictions. In the literature section, theoretical information about the variables investigated is presented. The relational screening model which is a sub-type of the general screening model was conducted in the study. Relations between variables are determined and then these relations are tested with the structural equation model. In addition, this structural equation model analysis is done with AMOS 19 program.

The study group of the researchers produced a total of 500 university students, 395 girls and 105 boys, who are studying from universities in Turkey in 2020-2021 academic year. In data collection, this research benefits from "Values Scale", Young Internet Addiction Test" and "Future Expectations Scale".

According to the findings of the study, when the predictive relationships between the values of university students and future expectations are examined, a coherent linear relationship is observed. When the predictive relationships between the values of university students and internet addictions are examined, it is seen that there is a negative coherent relationship. At the same time, when the predictive relationships between internet addictions and their future expectations are examined, it is seen that there is a negative coherent relationship. In the light of the findings obtained, recommendations section of the study is developed.

Keywords: Values, Internet Addiction, Future Expectations

BÖLÜM 1

1 GİRİŞ

İnsanın teknoloji gelişimine bakıldığında son 50 yılda üretilen bilgi ve gelinen nokta insanın son 2.5 milyon yıldır geldiği düzeyin çok çok ilerisindedir. Bu gelişimde 1950 yılında etkili olan Soğuk Savaş döneminin büyük bir etkisi vardır. Bu dönemde savaş anlayışı cephe savaşından bilgi, teknoloji, kültür savaşı olarak evrildi ve teknolojinin gelişimi büyük bir ivme kazandı. McLuhan'ın deyişiyle dünyayı bir küresel köy haline getirecek olan, insan değişiminde ve dönüşümünde mihenk taşı oluşturulan Arpanet (internet) bulunuşu çok önemlidir. İnternet geçen yüzyılın son dönemine ve yaşadığımız döneme damgasını vurmuş ve insanlık tarihinde tarım, sanayi devrimlerinden sonra üçüncü bir devrim olarak görülmüştür. İnternetin etki alanını genişletmesi, küresel bir etkiye sahip olması onu teknolojik bir yenilik olmanın ötesine taşımıştır (Güzel, 2006).

Hayatımızı kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkan internet; dünyanın değişik yerlerinden insanlarla iletişim kurmada sağladığı büyük kolaylık, sanal ortamda sunduğu maskelerle kendini istediği gibi göstermesine imkân sağlayan özgürlük, sosyal bir varlık olan insana her an tek tıkla açtığı kapılar, sonsuz renkli eğlence dünyasıyla pazarlanan oyunlar onu çok çekici yapmaktadır (Cengizhan, 2005).

Küresel anlamda eşsiz bir özelliğe sahip olan internet kültürel alanı da etkileyerek yeni bir iletişim türü ortaya çıkarmış, ilişki formlarını, kimlikleri değiştirerek küresel bir form kazandırmıştır. Bu dünya; konuşmaların sessiz olduğu, zaman ve mekân ortaklığından arınmış, yüz yüze etkileşimin olmadığı bir yer sağladı. İnsanlar bu dünyaya yeni kimlikler, farkı görünüşlerle yani taktıkları maskeleriyle katıldı. Toplumsal denetim mekanizmasının olmadığı bu dünyada insanlar tamamen özgürdüler (Arklan ve Taşdemir, 2008; Kırık, 2017).

İnternet sunduğu bu imkânlarla büyük oranda hitap ettiği kitle, toplumun en dinamik ve değişime açık kesiti gençler olmuştur. Gençler için bir tutku nesnesi haline gelen internet sunduğu imkanlar neticesinde bir değer yargısına dönüşmüştür (Çınar, 2019). Bu kitlenin temel sorun alanları yabancılaşma, kimlik bunalımı, kaygı, sosyal-psikolojik sorunlar ve yaşadıkları değer çatışmasıdır. Bu dönemde kimlik oluşumunun, dünya görüşünün, tutumların oluşmasında sahip olunan değerler önemli bir rol teşkil

etmektedir (Aydın, 2003). Değerler, sosyal hayatın devamı için benimsenen temellerdir ve üyesi olunan topluma uyum sağlamada bu değerlerin kabul edilmesine dayalıdır (Türkkahraman, 2003). Toplumun bir arada yaşamasında, sosyalleşmesinde önemli rol üstlenen değerler genç kuşaklara aktarılmakta ve onları topluma entegre ederek kültürün devamı sağlanmaktadır. Gençler sahip olduğu değerlerle geri dönüşümlü olarak toplumun yeniden biçimlenmesinde önemli bir rol üstlenirler (Aydın, 2003).

Küreselleşen dünyanın getirdiği hızlı değişim ve dönüşümden en çok etkilenen grup olan gençler değer sistemlerinin de odağında yer almaktadır. Bu nedenle değerlerle ilgili yapılan çalışmaların çoğunun hedefini de gençler oluşturmaktadır. Gençlere kazandırılacak değerler toplumun devamlılığının garantisi olmakta ve genç için de çağın getirdiği problemlere karşı korucu işlev göstermektedir (Doğan, 2018). Bu açıdan bakıldığında yaşadığımız 21 yüzyılda hayatımızın vazgeçilmez haline gelen en önemli etkenin bilişim teknolojileri ve internet olduğu görülür. 21. yy değişimi ve dönüşümünde etkili olan internet en çok gençler üzerinde etkili olmakta ve bu yaş aralığı da internet bağımlılığının gelişmesinde risk grubunu teşkil etmektedir (Wu, Lee, Liao ve Chang, 2015)

İnternetin hayatımızda sağladığı birçok yararın ötesinde tahmin edilenden daha hızlı yayıldı ve bu da internetin amacı dışında verimsiz kullanımını beraberinde getirdi. İnternetin bu amacı dışında kullanımıyla beraber günlük hayatı da aksatacak şekilde internetten uzak kalamama, uzak kaldığında anksiyete belirtileri sergileme internet bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır (Ceyhan, 2008; Davis, 2001; Young, 1996). İnternet bağımlısı tasarladığından uzun süre internetin başındadır, interneti kullanmak için bir dürtü hisseder. İnterneti bırakma, kısa süreli kullanma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çevresine bu konuda yalanlar söyler, sosyal hayatı bozulmuştur. Sorumluluklarını yerine getirmediğinden akademik veya mesleki hayatında düşüşler yaşar. İnternet kullanmadığında gergin, huzursuz, sinirli ruh halindedir. İnterneti günlük yaşamdaki problemlerinden kaçmak, mevcut duygu durumunu geçici olarak değiştirmek için kullanır. İnternet o anda dikkat dağıtmak, saklanmak için geçici bir kurtuluş limanı olarak görülür (Yaygır, 2018).

Bireyin geleceğe yönelik planlar yaptığı bunları uygulamaya dönük hareket ettiği dönem olarak gençlik teknolojinin faydalı kullanımıyla da önemli şekilde etkilenmektedir (Çuhadar, Demirel, Er ve Serdar, 2020). Bu açıklamalar ışığında bu

araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerlerle internet bağımlılığı ve gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymaktır.

1.1 Problem Durumu

Araştırmada üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı sahip olunan değerlerle gelecek beklentileri arasında yordayıcı ilişki var mıdır? sorusu sorulmuş, bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Üniversite öğrencilerinde sahip olunan değerler internet bağımlılığını yordamakta mıdır?
- 2) Üniversite öğrencilerinde sahip olunan değerler gelecek beklentilerini yordamakta mıdır?
- 3) Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı gelecek beklentilerini yordamakta mıdır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığının sahip oldukları değerlerle gelecek beklentisi arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Araştırmacılar internet bağımlılığında risk grubunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğunu belirtmektedir. Üniversitede öğrencilere sunulan ücretsiz internet kullanımı imkanının sağlanması, internete ulaşımın kolaylaştırılması öğrencilere sağladığı birçok fayda yanında öğrencileri internet bağımlılığıyla da karşı karşıya getirebilmektedir (Young, 2004).

Davis internet bağımlılığının öncelikle sorunlu bilişler sonucu geliştiğini ve bunun sonucunun davranışlara yansıdığını öne sürmüştür. Kişide aşırı internet kullanımı olası psikopatoloji varlığında internetin sanal ortamıyla karşılaşması ve burada kişiye sunulan pekiştireçler ile başlamakta, olumsuz bilişler, sosyal destek eksikliği, psikopatolojiye yatkınlık gibi faktörlerle bir araya geldiğinde aşırı internet kullanımı patolojik boyuta taşınmaktadır (Davis, 2001; Telkök Şen, 2015). Caplan (2003) ise buna ek olarak sosyal beceri ve kendini ifade eksikliğini eklemiştir. Kendini ifade etmede eksikliği olan insanlar yüz yüze etkileşimden sanal ortamda interaktif etkileşimi tercih etmekte ve bu da aşırı internet kullanımına zemin hazırladığını belirtmiştir.

Konuyla ilgili alan yazına bakıldığında internetin etkili kullanımı arkadaş ilişkilerini olumlu etkilese de internetin aşırı kullanımı gerçek hayattaki toplumsal gelişimini olumsuz etkilediği ortaya konulmuştur (Moral, Kumcağız, 2019; Yücel, Gürsoy, 2013). İnternet bağımlılığı yalnızlık, sosyal bağların zayıflaması (Doğrusever, 2015; Esen, 2010; Esen ve Siyez; 2011), günlük işleri, okulla ilgili görev ve sorumlulukları ertelemeye akademik başarının düşmesi (Young, 2004) gibi etkiler göstermektedir. Konuyla ilgili başka araştırmalarda internet bağımlılığı depresyon, stres, anksiyete ile ilişkisi (Gürcan, 2010; Korkmaz, 2014; Telkök, 2015), anne baba tutumuyla ilişkisi (Eftekin, 2015), kişilik özellikleriyle ilişkisi (Beşaltı, 2016), akranlarla ilişkisi (Savcı ve Aysan, 2016), cinsiyete göre ilişkisi (Çevik ve Çelikkaleli, 2010) incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve gelecek beklentisi arasındaki ilişkiye dair yapılan bir araştırmaya rastlanmamış, değer ile ilişkisinde yapılan çalışmalar da ergenler örneğinde gerçekleştirilmiştir (Acat, 2019; Doğan, 2018; Erses ve Müezziz, 2018).

Gelecek planlarının yapılmaması ya da yapılan planların başarısız olması ve hedefe ulaşamama beraberinde kişide yoğun stresle beraber umutsuzluğa yol açması muhtemel durumdur. Bireyin gelecek beklentileri yaşadığı çevreye, aileye, kültüre dolayısıyla değerlere göre farklılaşabilmektedir (Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen, 2014). Buna göre geleceğin mimarı olacak gençlerin değerlerle ilişkisini ortaya koymak mevcut durumlarının betimlenmesinde yardım edebileceği gibi gelecek davranış kalıplarının da anlaşılmasında yardım edecektir (Yapıcı ve Zengin, 2003).

Bu açıdan geleceğin şekillenmesinde önemli bir basamakta olan üniversite çağındaki gençlerin sahip oldukları değerlerle internet bağımlılıklarının ve gelecek beklentilerinin arasındaki ilişkiyi saptamak ve etkisinin ne yönde olduğunu tespit etmek önemli görülmekte dolayısıyla araştırmanın konusu olan üniversite öğrencilerinin sahip olunan değerlerle internet bağımlılığı ve gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak önem arz etmektedir.

1.4 Sayıtlar

Bu araştırmada;

1. Ankete katılan öğrencilerin dürüst ve samimi cevap verdikleri,
2. Seçilen çalışma grubunun evreni temsil edeceği,

3. Toplanan verilerin üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerleri, internet bağımlılık düzeylerini, gelecek beklentilerini ortaya koyacak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Araştırma sonucu elde edilen bulgular, “Değerler Ölçeği”, “Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği” ve “Gelecek Beklentisi Ölçeği” nden elde edilen verilere dayanmaktadır.
2. 2020-2021 öğretim yılında öğrenim gören üniversite öğrencileriyle ve bu öğrencilerin görüşleriyle sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

İnternet Bağımlılığı: İnternet bağımlılığı, internet kullanmaya karşı bir dürtü kontrol bozukluğudur. İnternete karşı patolojik kullanım mevcuttur ve bu kullanımı günlük yaşamı olumsuz etkiler. İnternette uzak kaldığında yoksunluk belirtileri gösterir. Uyku bozuklukları yaşar, aşırı yorgunluk hisseder, akademik veya mesleki performansın düşüşü yaşar (Young, 2004).

Değer: Değer, en genel anlamda kişinin davranışlarını yönlendiren inançlar bütünüdür (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Gelecek Beklentisi: Gelecek beklentisi, bireylerin gelecekte umdukları durumlara bağlı olarak bireysel ve toplumsal hayattan istekleridir (İkizoğlu, Dölek ve Çifçi, 2007; Kaya, 2014).

BÖLÜM 2

2 ALAN YAZIN

2.1 DEĞER

2.1.1 Değer Tanımı

Değerler insanın yaşamı boyunca yürürken karşılaştıklarını anlamlandırarak yolunu tayin etmesini sağlayan bireye özgü referans çerçeveleridir. Bu muhtevası itibariyle pek çok disiplinin konusunu teşkil eden bir kavram olagelmıştır. Her disiplin değeri kendini ilgilendiren tema içerisinde ele almış geri kalan boyutlarını göz ardı etmiştir (Önder, 2017). Soyut ve kapsayıcı niteliğinden dolayı tanımlaması güç bir kavram olup tanımı çok çeşitli şekillerde yapılmıştır. Yapılan tanımlamalara bakılırsa inanç, tutum, değerlendirme vurgusu ortak tema olarak görülebilir. Sagiv (2002) değerler insanın yaşamına yol gösterici nitelikte ilkeler olarak hizmet eden temel motivasyon hedeflerinin temsili olarak tanımlamıştır. Dilmaç (1999) değeri insanın çevresini, çevresindeki bireyleri, olayları değerlendirirken başvurduğu kriter olarak tanımlamıştır. Schwartz (1992) değerlerin özelliklerini istenilen durum veya davranışlarla ilgili olan inanç, belirli durumları aşan davranış ve olayların değerlendirilmesine rehberlik eden önemi göreceli olarak değişen kavram olarak kategorize etmiştir. Hill (2004) bireylerin ve toplumların yaşama biçimlerine ve değer verdikleri şeylere karar verirken öncelik verdikleri inançlar olarak tanımlamıştır. Aytekin ve Altındağ (2020) ise iç dinamikleriyle sentezlenen çevre, kültür, değişimlere karşı kişinin olay, durum, nesnelere verdiği önemin derecesini değer olarak tanımlamışlardır.

Değerler var olan durumu değil olması gereken durumu ifade eder. Yani değer eylem ve ideal olana yöneliktir. Bu anlamda bir değer sistemine sahip olan insan diğer canlılardan da ayrılır. Çünkü insan eylemlerini ve ideallerini salt güdüleri ve dürtülerine göre ayarlamayıp değerlerini de dikkate alarak harekete geçmektedir (Akyüz, 2014).

Değeri her disiplin kendi perspektifine göre tanımlamış buna göre konu alanını oluşturmuştur. Sosyal bilimlerde ilk olarak kullanımı Znaniecki tarafından olmuş Türkçe “kıymetli, güçlü olmak” diye çevrilen Latince bir kavram olan “valere” kökünden türetilmiştir (Aydın, 2003). Değerlerin sosyal bilimlere konu olmasının temel nedeni ise insan davranışını yönlendirmesi ve temel motivasyon kaynağı olmasıdır

(Ersoy, 2014). Meriç (2020) de değerler insan davranışlarını yönlendirerek ideallerinin oluşmasına katkı yaptığını söyler.

Rokeach (1968)'a göre bir değere sahip olduğumuzu söylemek günlük yaşamamızda bir dizi önemli amaca hizmet eden, nasıl davranacağımızı veya ne isteyeceğimizi söyleyen kriterdir. Davranışı ahlaki olarak yargılamamızı, kendimizi başkalarıyla kıyaslamamızı sağlayan, hangi tutum veya eylemlerin değerleri olup olmadığını bize gösteren standarttır. Belirli nesnelere veya belirli durumları aşar ve varoluşumuzun son durumları ile ilgilidir.

Schwartz ve Bilsky (1987) değerlerin içeriğinin ihtiyaçlara, sosyal güdülere ve sosyal kurumsal taleplere yansıyan evrensel insan gereksinimlerinden türemiş olduğunu söylemişlerdir. Sosyal grupların etkili üyesi olmak için bireyler iletişim kurmalıdır. Bu iletişim için de bilişsel gelişim sayesinde insanlar ihtiyaçlarını hedefler ve değerler olarak temsil ederler. Sosyalleşmeyle de bireyler oluşturdukları hedeflere, değerler hakkında iletişim kurmalarını sağlayan kültürel olarak paylaşılan temalar öğretilir. Değerler fikirde ifade edici sembollerde ve davranışsal düzenlerde açıkça görülen ahlaki ve estetik normlarda kendini gösterir (Kluckhohn, 1951).

İnsan hayatı sosyal bir yaşam gerektirdiğinden ahlaki bir yaşamdır ve insan türünün bir arada yaşayabilmesi için de bu gereklidir. Bu durumda insan için sosyal hayatın gereksinimleri diğer canlılar gibi içgüdüler, dürtüler tarafından karşılanmaz. İşbirliği ve iletişim gereklidir ve bunu da ahlaki açıdan insan değerler üzerinde sosyal olarak anlaşarak yapar (Kluckhohn, 1951).

Değerler eylemlerimizi kendisine göre sistemleştirerek bir yasa meydana getirir. Bu şekilde davranışlarımıza onaylanıp onaylanmama perspektifinde bakmamızı sağlar. Hayatımızda karşılaştığımız her durumda yeni bir karar vermeyiz değerler bize sunduğu perspektifle organize edici bir çerçeve sağlayarak belirli üst kararların daha önceden belirlenmiş olmasını sağlar. Yani ne yapmamız gerektiğini söylerken ne yapacağımızı da belirlemiştir. Sadece kişisel eylemlerimiz için kalıp oluşturmakla kalmaz sosyal olarak bir grup içerisinde var olabilmemizi de mümkün kılar (Yalom, 2018).

Yapılan bu farklı tanımları Aydın (2003) özet olarak şu şekilde sıralamıştır:

- İçeriğindeki inançlardan dolayı aşkındırlar.

- Yapılan eylemlerin akla uygun olarak içselleştirilmesini sağlar.
- Bireylerin istedikleri, ilgi gösterdikleri olgulardır.
- Değerler her alanı kapsar ve her alan kendi değerine sahiptir.
- Kaynak ve içerikleri farklılık gösterse de sosyallik gösterirler.

2.1.2 Değerlerin Farklı Kavramlarla İlişkisi

2.1.2.1 Değer ve Özellik

Kişiliğin sabit yönleri olarak tanımlanan özellikler davranışlarımıza yön veren bir faktördür. Bu noktada özellik temelli davranış ile değer temelli davranış ayırım zorlaşmaktadır. Değer temelli davranış eylemlerimiz üzerinde daha fazla bilişsel kontrole sahip olduğu söylenebilir (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo, 2002). Örnek vermek gerekirse kişi saldırgan olabilir (özellik) ama saldırganlığa değer vermeyebilir (Epstein, 1989; Akt. Hitlin ve Piliavin, 2004).

Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo (2002) özellik ve değer ayırımını şu şekilde yapmıştır:

- Özellikler mizacımızken değerler hedeflerimizdir.
- Özellikler olumlu veya olumsuz olabilirken değerler olumlu kabul edilir.

Değerler kendimizin veya başkasının davranışlarını değerlendirirken kullandığımız standartlardır.

2.1.2.2 Değer ve Norm

Değerler de normlar da toplumun yönlendirici ve düzenleyici bileşenine sahiptirler. Bu bakımdan ikisi arasında ayırım yapmak gerekirse değerler tipik olarak bireysel yapıda olurken normlar zorunluluk gereğidir. Değerler, kişisel ve kültürel idealdir (Hitlin ve Piliavin, 2004). Örneğin dürüstlük olumlu bir değer ifadesidir ve ulaşılması gereken bir hedeftir. Dürüstlüğe değer anlamında sahip olan bir insan dürüst olduğunda kendini kısıtlanmış ya da yalan söyleme lüksünden mahrum bırakılmış hissetmez tam tersi sahip olduğu değerlere göre hareket ettiğinden olumlu başarı ve rahatlık hissine sahiptir. Bu örneğin tersi durumunda yani dürüstlüğü norm olarak yalan söylemeyeceksin kalıbına bağlı olarak hareket eden insan yalan söyleyemediğinde yoksunluk ve hayal kırıklığı hisseder. Otoyolda giderken hız sınırına norma bağlı uyarken tatmin duygusu hissetmez, itaat etse bile kısıtlanmasına kızgınlık hisseder. Hep

normlara bağılı olarak hareket eden insan gerçek benliğini dışarı vuramaz (Turner, 1976).

2.1.2.3 Değer ve İhtiyaç

İhtiyaçlar insan için biyolojik etkileri ifade ederler. Bu yüzden de insan üzerinde olan etkisi değerlerden farklıdır. Sahip olduğumuz değerler sosyal yaşamımızın ayırt edici yönünü gösterirken ihtiyaçlarımızı refleksif olarak inceleyebiliriz. İhtiyaçlarımızı değerler üzerinden sosyal olarak kabul edilmiş, kültürel tanımlanmış şekliyle ifade edebiliriz. Örneğin karşı cinse duyduğumuz ihtiyaç kültürel olarak aşk diye ifade edilebilir. Yani ihtiyaçlar kültürel standartlar tarafından belirlenen değerlerle ifade edilebilir ancak bu değer insan için ihtiyacı ifade etmez (Rokeach, 1973; Akt. Hitlin ve Piliavin, 2004).

Graves (1970) insanın ihtiyaçlarını hiyerarşik olarak ele almış bazı ihtiyaçların diğer ihtiyaçlara göre öne çıkabildiğini belirtmiştir. İnsan gelişim süresi boyunca bazı istek, ihtiyaçları daha yoğunlukta ortaya çıkabilir. İhtiyaç hiyerarşisinde ilerlerken insan geçişlere hazır olmalıdır çünkü hiyerarşide geçilen basamağa hazır değilse önceki basamağa geri dönebilir ancak kendini hazır hissederse o basamakta yeterli doyum aldıktan sonra sonraki basamağa geçebilmektedir. Böylece sahip olduğumuz ihtiyaçlara göre de değer kazanımlarımızı anlamlandırabildiğimizi belirtmiştir.

2.1.2.4 Değer ve Tutum

Şerif (1985)' e göre değerlerin içeriğini oluşturan tutumlardır. Tutum hayattaki deneyimlerimizle oluşan ilgili oldukları durumlarda bizi ruhsal olarak hazırlamak için davranışlarımızı yönlendirme gücüne sahip olgulardır (Aydın, 2003).

Tutumun yaptığı aracılıkla değerler davranışlar üzerinde söz sahibi olur. Tutumlar esasen belli bir değer içeriğine sahiptir (Kristiansen ve Zanna, 1991) ve değerler de davranışlara kaynaklık eder onu yargılamaya yarar (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu da davranış üzerinde bu ikilinin beraber oynadığı rolü göstermektedir.

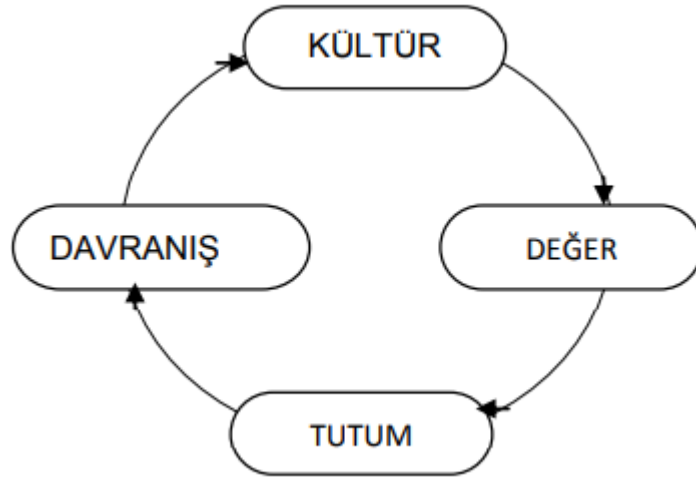
Rokeach, Ball-Rokeach ve Grube (1984) kendi değerleriyle yüzleşen, sorgulayan insanların değer-tutum-davranış örüntüsünü güçlendirdiğini, farkındalık düzeyini arttırdığını belirtmişlerdir. Burada sağlanan tutarlılık tatmin edicidir ve özsaygı geliştircidir (Kristiansen ve Zanna, 1991).

2.1.2.5 Değer ve Kültür

Bilgiseven (1995)' e göre insanın kendi eliyle tesis ettiği, oluşturduğu çevresi kültürdür. Maddi boyutunu yapılar, teknikler gibi göze görünür, kendi eserimiz çevre koşulları gibi somut unsurlar oluştururken manevi boyutunu örf, adet, tutum gibi unsurlarla belirlenen, milleti millet yapan öz şahsiyetini oluşturan olgular oluşturur (Kocadaş, 2005). Bundan da hareketle kültür insanın duyuş, düşünüş, yaşayış biçimidir (Oğuz, 2011).

Bir toplumun sahip olduğu değerler o toplumu oluşturan insanların deneyimlerinin bir birikimidir (Saracaoğlu, Uça, Baydilek ve Coşkun, 2013). Değerler bireye davranış kartesindeki davranışları içinde yaşadığı toplumun faydasına yönelik düzenleyip iyi kötü ayrımını yapabilmesini sağlayan referansları sağlar (Bozgeyikli, Derin ve Toprak, 2016).

Kültür belirli nesnelere anlamlar yükleyerek kavramakta ve böylece kapsamı alanında değerlerden bağımsız nesne yoktur. Bu anlamda kültür değerlerle olan bu araçlar sayesinde anlaşılabilir kılınan bir gerçekliktir (Özlem, 2017, s. 41-42).

Tablo 3: Kültür, Tutum, Davranış ve Değer İlişkisi (Adler, 1991; Akt. Erkenekli, 2013)

2.1.3 Değerlerin Sınıflandırılması

Znaniiecki ve Thomas (1918) değer kavramını sosyal bilimlere kazandırdıklarında değerlerin tespit edimesine yönelik ilk girişim de Spranger (1928) tarafından yapılmıştır. Spranger kişilik yapılarının analiziyle insanların değer alanlarına yönelik girebileceği 6 farklı kategori alanı belirlemiştir. Bunları estetik(deneyimler,

tercihler), teorik(düşünme, eleştirelilik), iktisadi(ekonomi), politik(güç, yetkinlik), sosyal(empati, yardımlaşma) ve dini(inanç) değerler olarak belirlemiştir. Bundan esinlenerek Alport, Vernon ve Lizdey (1960) de bu sınıflandırmayı ölçeğe çevirmişlerdir (Dilmaç ve Ulusoy, 2018, s. 24; Topcuoğlu ve Aksan, 2019).

Rokeach (1973) değerleri amaçsal değerler ve araçsal değerler olarak iki kategoriye ayırmıştır. Araç değerler amaç değerlere gitmek için aracı rol üstlenir, amaç değerlere ulaşmak için insanın ulaşması gereken davranış kalıplarını ifade eder (Tokdemir, 2007).

Amaç Değerler	Araç Değerler
1. Aile güvenliği	1. Bağımsızlık
2. Barış içinde bir yaşam	2. Affedicilik
3. Başarı hissi	3. Entellektüellik
4. Eşitlik	4. Geniş görüşlülük
5. Erdemlilik	5. Hırslı
6. Dini olgunluk	6. İtaatkar
7. İç huzur	7. Nazik
8. Bilgelik	8. Mantık
9. Heyecan verici dünya	9. Neşeli
10. Özsaygı	10. Sevecen
11. Zevk	11. Temiz
12. Milli güvenlik	12. Cesaret
13. Rahat hayat	13. Dürüstlük
14. Gerçek dostluk	14. Sorumluluk
15. Özgürlük	15. Yardımseverlik
16. Sosyal statü	16. Kendine hakim
17. Mutluluk	17. Hayal gücü kuvvetli
18. Güzellikler dünyası	18. Yaratıcı

Tablo 1: Rokeach Değer Sınıflandırma Tablosu (Rokeach, 1973; Akt: Dilmaç ve Ulusoy, Değerler Eğitimi, 2018, s. 25)

Schwartz Rokeach'ın yaptığı bu çalışmadan esinlenerek 2 gruba ayrılan toplam 36 değeri 10 temel değer tipi oluşturarak bu sınıflandırmayı toparlamıştır. Bunları ise güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik,

uyuma, güvenlik olarak belirlemiştir. Belirlenen bu değer grupları temel olarak 2 ana boyut oluşturmaktadır. Yatay boyut özyönelim ve uyarılımı içine alan yeniliğe açıklık ve uyuma, geleneksellik, güvenliği içine alan muhafazacı yaklaşımı oluştururken dikey boyut evrensellik, iyimserliği içine alan özaşkınlık ve başarı, gücü içine alan özgenişletimi oluşturur (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Tablo 2: Schwartz ana değer boyutları ve ilişki değer tipleri modeli (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Değer sınıflandırmasına yönelik başka çalışma ise Principe ve Helwig(2002) yapmıştır. Buna göre;

- Ahlaki değerler (refah, adalet, haklar)
- Karakter özellikleriyle ilgili ahlaki karakter değerleri
- Karakter özellikleriyle ilgili ahlaki olmayan karakter değerleri
- Siyasi ahlaki değerler
- Geleneksel siyasi değerler(vatan sevgisi, yurtseverlik)
- Dini değerler

olarak 6 kategoriye ayırmışlardır (Akt: Dilmaç ve Ulusoy, 2018, s. 33) .

Dilmaç, Arıcak ve Cesur (2014) tarafından geliştirilen Değerler Ölçeği'nde ise değerler 9 alt boyutta değerlendirilmiştir. Bunlar:

- Fütüvvet: cömertlik, cesaret

- Özgürlük: bağımsızlık, emek
- Romantik: aşk, sevgi
- İnsan onuru: namus, onur
- Materyalistik: maddiyat, mal, mülk
- Maneviyat: din, ibadet
- Entelektüel: başarı, çalışma
- Kariyer: eğitim, mesleki gelişim
- Sosyal: yardımseverlik, yaşama hakkı, tutarlılık, saygı

2.1.4 Değerler Sistemine Kuramların Bakışı

2.1.4.1 Psikodinamik Kuram: Bu kurama göre insanlar temel dürtülere sahiptir (id) ve bu dürtüleri kontrol etmek için ego süperegö yapılarına sahiptir. Topluma uyabilmek için süperegö tarafından bazı dürtüler bastırılır ve bu dürtüler bilinçaltında yaşamaya devam eder. Süperegö biliçaltında işlev gördüğünden psikanalitik kurama göre değerlerin kaynağı da bilinçaltından gelir. Böylece insan davranışlarına yön veren psikolojik süreçlerden habersiz olarak yaşar (Carlton, 1995; Akt. Yılmaz , 2006). Erken çocukluk döneminde çocuklar kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle özdeşleşme sürecine girerek kendini ona benzetmeye çalışır. Çocuk bu süreçte özdeşleşme yaşadığı ebeveynin ahlaki değer ve normlarını da içselleştirir (Çalışkur, 2008).

2.1.4.2 Davranışçı Kuramlar: Davranışçı kuram psikanalizme tepki olarak ortaya çıkmış bundan dolayı onların temel aldığı tüm varsayımları reddederek karşı görüş oluşturmuşlardır. Buna göre insanın davranışlarının kaynağını bilinçaltı olarak değil çevrenin etkisine vurgu yaparak açıklamışlardır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015). Bu kuram çerçevesinden değerler kaynağını çevreden alır, çevreyle girilen etkileşimler sonucu öğrenilir.

2.1.4.3 Hümanist Kuramlar: Bu kuram insanın belirlenimci doğası olduğunu söyleyen psikanalitik kurama ve davranışçı kuramlara karşı tepki olarak çıkmıştır ve insanı kendini geliştirme potansiyeline sahip soyut düşünebilen üstün becerilere sahip olarak tanımlamışlardır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2015). İnsan kendinde varolan bu potansiyeli de değer yargılarının oluşmasında katkıda bulunur diyerek değerlerin kaynağını insanın kendisi olarak görmüşlerdir.

2.1.4.4. Bilişsel Kuramlar: Bu kuram duygu ve davranışların belirlenmesinde inanç sistemlerinin ve düşünmenin önemini ortaya koymuşlardır. Beck'e göre bireyler içsel iletişimle, inanç yapılarını biçimlendirirler. Bu inançlardan bireyler kendileri için şemalar olarak adlandırılan kuralları, standartları ya da günlük deneyimleri nasıl algılayacaklarını nasıl yorumlayacaklarını belirleyen düşünce sistemi oluştururlar. İnsanın karar verirken kullandığı bilgi işleme sürecine vurgu yapmaktadır (Gültekin , 2017). Değerler kaynağını da bu sistem üzerinden alır.

Marini (2000), yaptığı değer tanımıyla değerleri bilişsel psikoloji açısından ele alarak değerlerin insanları duyuşsal ve bilişsel unsurları sentezleyerek yaşadığı dünyaya yönlendiren değerlendirci inançlar olarak tanımlamıştır (Akt. Hitlin ve Piliavin, 2004). Değerleri bilişsel açıdan irdeleyen başka araştırmacı da Güngör (1993) değerlerin insanın bilişsel dünyasının başlıca unsurları olduğunu ortaya koymuş ve değerlerin oynadığı merkezi role dikkat çekmiştir.

Değerlerin kaynağı konusunda temel kuramların bu bakış açılarına bakıldığında genel olarak şu sonuç çıkarılabilir: Değerler insana toplumda yaşamasının sonucu içinde bulunduğu toplum, kültür, çevre tarafından formal veya informal öğrenmeler sonucu verilir. Bunların farkında olalım veya olmayalım kişisel, toplumsal bağlamda günlük faaliyetlerimizin perde arkasındaki temel motivasyonlarımızdır. İnsanın hayatında yaptığı veya yapacağı faaliyetler için girişiminin doğruluğu hakkında fikir veren, yol haritası niteliğine sahiptir (Canatan, 2008; Fichter, 2001) Parsons da buradan hareketle toplumda değerlerin iç düzen ve bütünlük oluşturmadaki rolüne vurgu yapar (Layder, 2014). Sahip olduğumuz değerlerin bir bütünlük oluşturması, tutarsızlık göstermemesi insanın uyumlu bir bütün oluşturması için gereklidir (Çalışkur ve Aslan, 2013).

2.1.5 Değerlerin Diğer Sistemlerle Olan İlişkisi

2.1.5.1 Değer Felsefe İlişkisi:

Felsefe tarihinde değer kavramından pek çok farklı anlam çıkarılmıştır ki bu da değerlerin soyut ve genel bir kavram olmasından dolayı ileri gelmiştir (Dilmaç ve Ulusoy, 2018, s. 17). Değer (aksiyoloji) kavramı felsefenin pek çok alanıyla ilişkilendirilen bir kavram olmasının yanında en çok etik ve estetiğin konusu olarak değerlendirilebilir. (Çetin ve Balanuye, 2015). Etik insan davranışlarının doğruluğu üzerinde dururken estetik güzelliğin niteliği üzerinedir (Aytekin ve Altındağ, 2020). Etiğin ahlak felsefesinin konusu olması üzerine değer de bu alanın en önemli konusunu oluşturur

(Çetin ve Balanuye, 2015). Brogan (1932) aksiyolojiyi felsefenin metafizik ilişkisi içerisinde iyi, güzel, doğruyu, vicdanı, erdemi sorgulamak olduğunu belirtmiştir. İyiye ulaşmada arzulanan çaba değerler felsefesini doğurmuştur. Değer felsefesi (aksiyoloji) değerlerin ne tür niteliğe sahip olduklarını, yapısını, kaynağını sorgular (Önder, 2017). Bu bağlamda ise aksiyoloji iyi-kötü; güzel-çirkin yargısıdır (Çetin ve Balanuye, 2015).

Karmaşık ve anlaşılması zor olan duygu sistemine sahip olan insan soyut nitelikteki güzel, çirkin kavramlarını da net şekilde belirleyememiş, herkes kendince yorumlama yapmıştır. Toplumsal olarak uzlaşılan fikir bulunmamakta değerlerin çözümlenmesi de zorlaşmıştır (Aytekin ve Altındağ, 2020).

Değerler insan yaratısının bir sonucudur. İnsansız bir dünyada değerler de yoktur. İnsan özü itibariyle değer ya da norm oluşturabilen bir varlıktır. İnsanda olan yüksek değerler yaratma arzusu insanın en yüksek olana gözünü dikmesi tanrısal olanı istemesinden gelmektedir. İnsanca yaşamak yaşamımızı kolaylaştıran üretim, tüketim döngüsünden aldığımız pay değil aslen her koşulda insanın sahip olduğu bu yüksek değerlerle yaşayabilmesidir. Kültür, uygarlık gibi yüksek değer yaratımı insanı insan yapandır (Küyel, 1972).

İnsan felsefenin disiplinleri olan ontoloji (varlık felsefesi), epistemoloji (bilgi felsefesi), aksiyoloji (değerler felsefesi) aracılığıyla varlığa hakim olmaya, onu anlamaya çalışarak değer üretiminde bulunur. Dolayısıyla değer üretimi için felsefe zorunlu bir önkoşuldur. İnsan tabiatıyla, içinde bulunduğu nesnel dünyasıyla ne kadar ilişki kurabilir bunların dilini ne kadar çözebilirse, kanunlarının ne kadar idrakine varabilirse o nesneye o kadar hükmedebilmekte ve buradan da kendine göre değerler oluşturabilmektedir (Çetintaş, 2017).

2.1.5.2 Değer Psikoloji İlişkisi:

Değer psikoloji açısından insanın yürüdüğü yolda yol göstericisi olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla değer “inanç” olarak ele alınmıştır (Güngör, 1993).

İnsan davranışlarını motive eden ihtiyaçlar, güdü, hedeflere benzer şekilde değerler de davranışların motive edicisidir (Rohan , 2000). Biyolojik yapıya sahip olan ihtiyaç ve güdülerden farklı şekilde değerler arzu edilir ve sosyal bağlamda iletişim kurmayı sağlayacak şekilde bilişsel yönü olmalıdır (Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo , 2002). Değerler yer aldığı duyuşsal yönde ise düşünce ve faaliyetlerimizi etkiler, onları

yönlendirir dolayısıyla da her davranışımızın da temelini oluşturur (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

İyi kötünün ölçüsü olmasının yanında davranışların, kararların, insanın çevresiyle kurduğu iletişimin daha pek çok konunun belirleyicisi olarak değer (Yılmaz, 2011), insana bireylerin ve içinde bulunduğu grupların tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar (Dilmaç ve Ulusoy, 2018, s. 17). Günümüz dünyasında toplumsal olarak hızlı ve büyük değişimlerin yaşandığı göz önüne alınırsa tutumları belirlemek her zamankinden daha zor hale geldiği söylenebilir. Tutum davranış ilişkisinde tutumları belirlemek için daha ölçülebilen değerlerden yola çıkmak daha işlevsel olacaktır (Aktay ve Ekşi, 2009).

2.1.5.3 Değer Sosyoloji İlişkisi:

Toplumdaki değişim sürecini anlamak toplumun içinde bulunduğu kültürle beraber ele alarak mümkün olur. Toplumdaki bireylerin ve bu bireylerin davranışlarını anlamak sosyolojik incelemelerin başlangıcını oluşturur. Değerler de bu noktada devreye girerek toplumun sosyo kültürel boyutunu incelemenin en önemli ögesini oluşturmaktadır. Toplumdaki bir olguyu araştırma, açıklama söz konusu olduğunda bu olgunun içinde bulunduğu kültürel çerçeveyi bu çerçevede yer alan inanışları, normları, değerleri anlamayı gerekli kılar (Özensel, 2003). Parsons da değerlerin sosyal sistemin ahengini sağlayan yönüne vurgu yapmış, bireyin seçimini etkileyerek bireyin ve genelde toplumun özelliklerini ortaya koyan yapılar olarak açıklamıştır (Parsons, 1962; Akt. Canatan, 2008).

Toplumsal bağlamında incelendiği zaman değerler olgular üzerinde güçlü, yarı kalıcı, birleştirici, belirsiz eğilimler gösterebilmektedir. Toplum yüzeysel, sürekli değişebilen farklı tutumların görünüşünde hoşgörülü olarak davranabilse de nihayetinde toplum nezdinde konsensusu temsil eden birleştirici ve ortak değerler daha çok kabul edilme eğilimindedir. Dolayısıyla sosyal doğasıyla bilinen insanın yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmesi içinde bulunduğu kültürde ortak paydayı oluşturan değerlerle çatışmamasıyla, onları benimsemesiyle mümkün olur. Toplum da bu değerler aracılığıyla sosyal kontrol mekanizmasını işlevselleştirir (Aksan, 2016).

Özensel (2003)'e göre toplumsal değerler her zaman kişinin ulaşabileceğinden daha yukarda bir yerdedir ve hiçbir zaman mutlak değildirler. İnsanların her zaman

başarabileceğinden daha fazlasına talip olduğu göz önüne alınırsa ya da ne kadar üzerinde konsensus oluşmuş olsa da bir değer karşısında diğeriyle çatışan pek çok değer olduğunu söylemek değerlerin temel toplumsal çatışmalara da yol açabileceğini kabul etmeyi gerektirir. Yani değerler ne kadar bütünleştirici, birleştirici, toplumda ahenk unsuru oluştursa da bunun yanında temel toplumsal problemlerin ana kaynağını da oluşturur.

2.1.5.4 Değer Din İlişkisi:

Teoride değerler ve dindarlık birbiriyle oldukça ilişkili kavramlar olarak görülür. Örneğin tüm dinlerde ön planda olan büyük dini figürler yüksek ahlak ve önemli değerlerin de temsilcisidirler. Din mensubu insanların da ulaşmaları gereken standartlar bu figürler aracılığıyla aktarılır. Böylece din aktarımı genel değerlerin aktarımı olarak görülebilir (Saroglou, Dernelle ve Delpierre, 2004). Din değer aktarımını pozitif veya negatif olarak gerçekleştirmesi (Schwartz ve Huismans, 1995) ahlak, ritüel, inanç, duygu ve toplum olarak bütünleştirici tutkal işlevini gördüğünden insanlar öncelediği değerleri dinde bulurlar (Hinde, 1999; Akt. Mehmetoğlu, 2013). Bir dinin mensubu olduğunda dinin sunduğu değerler de benimsenir ve bu değerler de dinin benimsenmesine zemin oluşturur (Kaymakcan ve Meydan , 2011). Din insanlara yaşam tarzlarını ve sahip olmaları gereken dünya görüşünü paket olarak sağlamakta böylece insanın en ciddi ve kapsamlı hedeflerini gerçekleştirebilmesini sağlayacak bir rehber (Apter, 1987; Akt. Mehmedoğlu, 2013) hayatın anlamına yönelik bir vizyon vermektedir (Pargament ve Park , 1995).

Kaymakcan ve Meydan (2011)'a göre din sahip olduğu öğüt ve talepler sistemiyle bireylere ve toplum hayatında yönlendirici aktif bir değer sağlayıcı rolündedir. Küreselleşen dünyada tetiklenen bireysellikten etkilenen toplumsallaşma ve toplumun ahlak kökünün aşındığı, kültürel yozlaşmanın gitgide arttığı günümüz dünyasında değerlerin yapı taşı oluşturan dinin değerle ilişkisi üzerinde durmanın önem arz ettiği üzerinde durmuşlardır.

2.1.6 Değerler İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo (2002) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada beş faktör kişilik özellikleriyle kişisel değerler arasında ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucuna göre uyumluluk, iyilikseverlik ve geleneksel değerlerle ilişkili bulunmuş; açıklık, evrensellik ve özyönetim değerleriyle;

dışadönüklük, başarı ve teşvik değerleriyle; vicdanlılık, başarı ve uygunluk değerleriyle ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Buna ek olarak değerlerin davranış üzerinde özelliklerden daha fazla bilişsel kontrole sahip olduğu ortaya konulmuştur.

Dilmaç (1999) yapmış olduğu deneysel çalışmada insani değerleri kazandırma sürecinde insani değerler eğitim programının öğrenciler üzerinde etkisini incelemiştir. Bu amaçla ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan 18 deney ve 18 kontrol grubu olmak üzere, çocuk esirgeme kurumunda kalan iki öğrenci grubuna 36 oturumluk insani değerler eğitim programını uygulamış, ve programın etkisini ahlaki olgunluk ölçeği ile sınamıştır. İnsani değerleri kazandırma sürecinde hedeflenen insani değerler eğitimi sonucunda öntest ile sontest puanları deney grubunda bulunan öğrencilerin sontest puanları lehine anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür.

Dilmaç (2007) yapmış olduğu araştırmada fen lisesi öğrencilerinin insani değerler eğitimi programı ile öğrencilerin sahip olduğu değerler düzeyinde bir değişiklik meydana gelip gelmediğini incelemiştir. Araştırma Konya şehrindeki Meram Fen Lisesindeki birinci ve ikinci kademe düzeyindeki on beşi kontrol grubu on beşi ise deney grubu olmak üzere toplam otuz öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmada yedi hafta boyunca söz konusu gruba insani değerler eğitimi verilmiştir ve sonuç olarak öğrencilerin değerlerinde verilen eğitimin anlamlı bir farklılık oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Silver (2002) yaptığı çalışmada Japonya ve Amerika arasında benimsenen değer öğelerini benzerlik farklılıkları açısından karşılaştırmaya çalışmış altta yatan kültürel öğeleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Buna göre ise iki ülkedeki toplumun benimsediği değerlerin yüzeysel olarak benzese de derinden kültürel olarak değiştiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, değerlerin aktarılma şeklinin sosyal kimliklerin ayırt edici kültürel temelini tanımladığını ortaya koymuşlardır

Erdem (2003) yaptığı çalışmada üniversite kültüründe yer alan değerleri tespit etmeye çalışmıştır. Bu amaçla araştırma örneklemini Pamukkale Üniversitesi' nin içi ve dışı olarak belirlenen paydaşlardan toplam 227 kişi oluşturmuştur. Çalışma sonucuna göre öğrencilerin sahip olduğu olumlu değerlerin eğitimde niteliğe önem verme, bilimsellik, araştırma-geliştirme, öncü olma, yenilikçilik, güven, saygınlık, dürüstlük, çağdaşlık olduğunu, olumsuz değerlerin ise yetersiz bilimsellik anlayışı, subjektiflik,

halktan kopuk kurumsallaşma, zayıf paylaşma, vasat, ezberci eğitim anlayışı, tavizkarlık, otoriterlik gibi değerler olduğunu ortaya koymuştur.

Uyguç (2003) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin hangi değerlere önem verdiği bunun üzerindeki cinsiyet ve fakülte farklılıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla araştırma örneklemini 740 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre kız öğrencilerin dişil değerlerin (eşitlik, yardımseverlik, sevecenlik, kibarlık, gerçek dostluk vs.) yanı sıra ben'e yönelik eril değerlere (mantık, hırs, bağımsız, özgür, heyecanlı ve rahat yaşam vs.) de erkek öğrencilerden daha fazla önem verdiğini; erkeklerin ise dişil değerleri eril değerlerden daha fazla önemsediklerini ortaya koymuştur.

Özdemir ve Koruklu, (2011) yapmış oldukları çalışmada üniversite öğrencilerinde değerler ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla araştırma örneklemini 226 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda geleneksellik değeri hariç tüm değerler yönelimleri ile (mutluluk, güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, uyma, güvenlik) mutluluk arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuş. Buna ek olarak hazcılık, evrenselcilik ve iyilikseverliğin mutluluğun yordanmasında en güçlü değer yönelimleri olduğu ortaya konulmuştur.

Deveci ve Ay (2009) ilköğretim öğrencilerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin tuttıkları günlükler incelenerek günlük yaşamlarında değerlerin yerini belirlemeye çalışmıştır. Bu amaçla nitel araştırma yönteminde gerçekleştiren çalışmada araştırma örneklemini 21 ilkokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre 13 ortak tema ortaya koyulmuştur: sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, hoşgörü, paylaşma, merhamet, dürüstlük, nezaket. Buna göre öğrencilerin günlük yaşamında değerlerin önemli bir yer tuttuğu sonucuna varılmıştır.

Yiğittir (2010) yaptığı çalışmada ilköğretimde (4-7. Sınıflar) okuyan öğrencilerin sosyal bilgiler dersi programında belirlenen değerleri ölçüt olarak velilerin çocuklarına kazandırmasını istediği değerleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucuna göre velilerin aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik

ve cesaret değerlerine öncelik verdiklerini ortaya koymuştur. Buna göre velilerin bu değerlere öncelik vermesinin sosyoekonomik düzeyleriyle ilişkili olabileceği ve referans alınan programla tutarlı olduğu görülmüştür.

Bulut ve Dilmaç (2018) yapmış oldukları çalışmada üniversite öğrencilerinde yaptıkları araştırmada öğrencilerin sahip oldukları değerler ile psikolojik iyi oluş ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma örneklemini 747 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın sonucuna göre hem sahip olunan değerlerle mutluluk arasında hem sahip olunan değerler ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif doğrusal ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Karaduman, Köse ve Eryılmaz (2017) yaptıkları araştırmada öğrencilerin sosyal medyadaki değerlerini ve bu değerleri nasıl yansıttıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu amaçla nitel olarak gerçekleştirilen araştırmada örnekleme hala öğrenim görmekte olan 12 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin saygı, özel yaşamın gizliliği, tarafsızlık, sabırlı olma, etik değerleri sosyal medyada ihmal ettiği bunun yanında dayanışma, saygı, yardımseverlik, duyarlılık, sevgi değerlerini ise yansıttıklarını düşündüklerini ortaya koymuşlardır.

Parlar ve Cansoy (2016) yaptıkları araştırmada öğrencilerin bireysel değerlerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu arasında ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini hala öğrenim görmekte olan 210 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin bireysel değerleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu arasında pozitif anlamlı ilişki ortaya konulmuştur.

Gelişli, Kazykhankyzy ve Shauyenova (2018) yaptıkları araştırmada ilköğretim son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde etkili olan değerleri tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 39 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin meslek seçiminde etkili olan değerler sırasıyla mesleğin saygınlığı, geliri ve yüksek hayat standartları sağlama olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yücesoy (2019) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin sahip olduğu değerler, akılcı olmayan inançlar ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkileri incelemiş ve araştırma sonucunda öğrencilerin sahip olunan değerlerle akılcı

olmayan inançlar ve sosyal görünüş kaygısı arasında negatif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yani öğrencilerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla sosyal görünüş kaygısı ve akılcı olmayan inançları da azalma eğiliminde olmaktadır.

Türkgeldi (2019) yaptığı araştırmada öğrencilerin sahip olduğu değerler, manevi iyi oluş ve sabır arasındaki ilişkileri tespit etmeye çalışmıştır. Bu amaçla araştırma örneklemini 19- 26 yaş aralığında bulunan 571 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin sahip olduğu değerlerin artmasıyla manevi iyi oluş düzeyinin artacağını bu sonucun aksine sahip olunan değerler ve sabır arasında anlamsız ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Yavaşoğlu (2019) yapmış olduğu araştırmada evli bireylerin mutluluk düzeyleri ile özgünlük ve değerler arasındaki yordayıcı ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da yaşayan 697'si kadın, 208'i erkek olmak üzere 905 evli birey oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulara göre; değerlerin evli bireylerin mutluluk düzeylerini yordadığı ve aradaki ilişkinin de pozitif yönlü, doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. Evli bireylerin mutluluk düzeyleri ile özgünlük düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler incelendiğinde, özgünlüğün mutluluk düzeyini yordadığı, aralarındaki ilişkinin pozitif yönlü ve doğrusal olduğu sonucuna varılmıştır.

Dilmaç, Hamarta, Yiğit, Yıldız ve Büyükyıldırım (2011) ortaöğretim öğrencilerinin işlevsel olmayan tutumları ile sahip oldukları insani değerleri inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinin (FOTÖ) alt boyutları ile İnsani Değerler Ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı ilişkilere rastlanmıştır: mükemmelci tutumun hoşgörü, sorumluluk, barışçı olma, dostluk/arkadaşlık alt boyutları ile; onaylama ihtiyacının saygı, sorumluluk, hoşgörü, barışçı olma ile; bağımsız tutumun hoşgörü ve sorumluluk ile, değişken tutumun ise hoşgörü ile anlamlı bir ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Dilmaç ve Ekşi (2012) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin sahip oldukları değerler ile özgeci davranışlarının mesleki benlik saygısı açısından incelemesini yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Konya ilinde yer alan toplam 422 öğretmen oluşturmuştur. Çalışmaları sonucunda öğretmenlerin sahip oldukları değerler ve özgeci davranışları ile benlik saygıları arasında ilişkinin varlığı görülmüştür.

Ertekin, Dilmaç ve Yazıcı (2009) üniversite öğrencilerinin değer tercihleri ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma örneklemini üniversitede öğrenim gören 293 birey araştırma örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın sonucuna göre öğrenme stilleri alt boyutları ile değerler ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Dilmaç (2009) yapmış oldukları araştırmada üniversite öğrencilerinin öz anlayışları ile değer tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 543 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin öz anlayış puanları ile değerler ölçeğinin hazcılık, özdenetim, güvenlik, evrensellik, uyum, yardımseverlik ve uyarılma alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu, cinsiyet değişkenine göre değerlerin alt boyutları arasında manidar bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Hazcılık alt boyutunda kızlar ile erkekler arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğu; yardımseverlik, uyum, güvenlik alt boyutları ortalamalarında ise kız öğrencilerin lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Yıldız ve Dilmaç (2012) yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının sahip olduğu değerler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma örneklemini üniversitede öğrenim görmekte olan 1245 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama araçları Schwartz Değerler Listesi ile Sıfatlara Dayalı Kişilik Testidir. Yapılan çalışmada sırasıyla güç alt boyutu, öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik puanları arasında ilişki gözlemlenmiştir. Araştırmada duygusal dengesizlik ve güç arasında pozitif yönde ilişki olduğu belirlenirken başka değişkenlerde ise negatif yönde ilişki olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliği ile başarı, hazcılık, uyarılma ve geleneksellik alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğiyle güç, değeri arasında olumlu ilişkiler, öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik değerleri ile olumsuz yönde ilişkiler bulunmamaktadır.

Yıldız, Dilmaç ve Deniz (2013) tarafından öğretmen adaylarının sahip olduğu değerler ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi yapılmıştır. Araştırmanın modeli ilişkiyel tarama modelidir. Yapılan araştırmada çalışma grubunu hala öğrenim görmekte olan 1245 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak Schwartz Değerler Listesi ve Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan

araştırma sonuçları benlik saygılarının, sahip olduğu değerler ölçeğinin alt boyutlarıyla ilişkisi incelendiğinde aşama olarak güç, başarı, hazcılık, öz denetim, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye varılmıştır. Ayrıca araştırmada benlik saygısı puanları ile değerler ölçeğinin uyarılma ve geleneksellik alt boyutlarında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Karababa, Oral ve Dilmaç (2014) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin sahip olduklarının insani değerlerin başarı amaç yönelimlerini yormayıp yordamadığı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Denizli ilinde ortaöğretim kurumlarına devam eden 421 öğrenci ile oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda ergenlerin sahip oldukları insani değerlerin öğrenme amaç yönelimini manidar biçimde yordadığı, performans yaklaşma ve performans kaçınma amaç yönelimlerini ise manidar biçimde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dilmaç, Arıca ve Cesur (2014) çalışmalarında “Değerler Ölçeği”nin standardizasyonunu yapmışlardır. Araştırmanın örneklemini Konya ili üniversitelerinde öğrenim gören veya mezun olan toplam 616 yetişkinden oluşmaktadır. Gerçekleştirilen çalışma sonucunda faktör analizleri sonucu ile dokuz boyutun alt boyutları olarak 39 değer elde etmişlerdir. Elde edilen ilk psikometrik bulgular Değerler Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabilceğini göstermektedir.

Seki ve Dilmaç (2015) ergenlerle yaptıkları çalışmada ergenlerin değerler ile öznel iyi oluş ve sosyal görünüş kaygısı seviyelerindeki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmalarını Konya il merkezindeki 13-18 yaş arası 600 lise öğrencisi ile gerçekleştirmişlerdir. Yapılan çalışma sonucuna göre; lise öğrencilerinin sahip olduğu değer değişkeninin sosyal görünüş kaygısı ve öznel iyi oluş değişkeni faktöründe önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tosun ve Dilmaç (2015) evli bireyler üzerinde yürüttükleri araştırmada, evli bireylerin sahip oldukları değerler ile çatışma çözme stilleri ve yılmazlık arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak ve bu ilişkiden hareketle oluşturulan modeli test etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma grubu 2013-2014 yılındaki evli bireyler içerisinde rastlantısal yolla seçilmiş yüz yetmiş üçü bayan, iki yüz ikisi erkek, toplam üç yüz yetmiş beş evli bireyden oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre yılmazlığı etkileyen en önemli değişkenin değerler olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre evli bireylerin sahip

oldukları değerlerin yılmazlık düzeylerine göre farklılaşacağını bulgusuna varılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu da çatışma çözme stillerini etkileyen ikinci en önemli değişken evli bireylerin sahip oldukları değerlerdir. Buna sonuca göre evli bireylerin kullandıkları çatışma çözme stilleri sahip oldukları değerlere göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca çatışma çözme stillerini etkileyen ikinci en önemli değişkenin evli bireylerin yılmazlıklarının olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum evli bireylerin kullandıkları çatışma çözme stillerinin yılmazlık düzeylerine göre farklılaşacağı sonucunu vermektedir.

Büyükyıldırım ve Dilmaç (2015) yapmış oldukları araştırmada siber mağduru olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 2011-2012 eğitim öğretim yılında İstanbul Pendik ilçesinde çeşitli ortaöğretim kurumlarında okuyan 450 erkek, 578 kız toplam 1028 öğrenci oluşturmaktadır. Bulunan bulgulara göre siber kurbanlık ile sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerleri arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, siber kurban olan öğrencilerin sorumluluk, dostluk, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük insani değerler siber kurban olmayanlara oranla daha az sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca siber kurbanlık puanlarının dağılımında cinsiyete göre, yaş değişkenine göre, sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark görülmemektedir.

Dilmaç ve Yücesoy (2019) üniversite öğrencilerinde değerler, akılcı olmayan inançlar ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki yordayıcı ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın örneklemini İstanbul ilinde bulunan farklı üniversitelerde, farklı fakültelerde ve farklı sınıf seviyelerinde eğitim görmekte olan üniversite öğrencilerinin oluşturduğu çalışma grubunun, 327' si kız, 217'si erkek toplam 544 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerlerin artmasıyla, akılcı olmayan inançlarında azalma olacağı ve bununla birlikte değerler değişkeni ve bir diğer değişken olan sosyal görünüş kaygısı değişkeni arasında negatif yönlü doğrusal bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre son olarak akılcı olmayan inançları ve sosyal görünüş kaygısı değişkenleri arasındaki ilişki gözlemlendiğinde, pozitif yönlü doğrusal bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Ezgin ve Dilmaç (2018) yapmış oldukları çalışmada çocuklarda görülen davranış ve uyum problemi üzerinde ebeveynlerinin değer algılarının etkisini incelenmesi

incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 5-11 yaş aralığında eğitim gören ve uzman tarafından en az bir uyum ve davranış problemi gözlenmiş olan çocukların gönüllü 30 ebeveynleri oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin çocuklarında olumsuz uyum ve davranış problemlerinin ortaya çıkış ve seyirinde önemli bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Karababa, Oral ve Dilmaç (2018) yapmış oldukları çalışmada ortaokul öğrencilerinin okula bağlılık düzeylerinin algılanan sosyal destek ve insani değer açısından incelemişlerdir. Araştırma örneklemini 317 ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öğretmen sosyal desteği, algılanan arkadaş sosyal desteği ve insani değer okula bağlılık düzeyinde yordayıcı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Izgar, Dilmaç ve Izgar (2018) üniversite son sınıf öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 369 gönüllü üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre; öğretmen adayı üniversite öğrencilerinin değer puan ortalamaları arasındaki fark; toplumsal, kariyer, maneviyat, materyalist, romantik, özgürlük ve fütüvvet değerlerinde, istatistiksel olarak anlamlı bulunurken; entelektüel ve insan onuru değerlerinde ise ortalamalar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Şimşir ve Dilmaç (2018) yapmış oldukları çalışmada savaş deneyimi olan Suriyeli mültecilerin travma sonrası büyümesi, değerleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. araştırma örneklemini Suriye'den Türkiye'ye savaş sebebi ile göç eden, savaşa tanık olan ve Konya, İstanbul ve Antep illerinde ikamet eden yaşları 18-67 arasında değişen toplam 313 Suriyeli oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre; savaş deneyimi yaşayan mültecilerin sahip olduğu değerler ve algılanan sosyal destek düzeyi, travma sonrası büyümeyi doğrudan yordadığı buna ek olarak değerlerin de algılanan sosyal destek düzeyini doğrudan yordadığı ortaya konulmuştur.

Baş ve Dilmaç (2019) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin sahip oldukları değerler, öznel iyi oluşları ve sosyal kaygıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da ortaöğretim kurumlarına devam eden 508 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; ergenlerin sahip oldukları

değerler ile öznel iyi oluşları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, sosyal kaygıları ve öznel iyi oluşları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin sosyal kaygıları ile sahip oldukları değerleri arasında da negatif yönde bir ilişki saptanmıştır.

Demir ve Dilmaç (2019) yapmış oldukları çalışmada ergenlerin kişilerarası problem çözme becerileri, empatik eğilimleri ve sahip oldukları değerler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini 574 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre ergenlerin kişilerarası problem çözme becerisi ile sahip oldukları değerler arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Baş ve Dilmaç (2019) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada ergenlerin sahip oldukları değerler ile öz-şefkat ve mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 563 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda ergenlerin sahip oldukları değerler ile hem öz-şefkat hem mizah tarzları arasında pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Safi ve Dilmaç (2019) evli bireylerde yapmış oldukları çalışmada evli çiftlerin değerleri, sevgi tutumları ve affetme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini 347 evli çift oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; değer değişkeninin affetme düzeyini etkileyen en önemli bağımsız değişken olduğu, aşk tutumunu etkileyen en önemli bağımsız değişkenin evli çiftlerin değeri olduğunu ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak sevgi tutumunu etkileyen ikinci en önemli değişkenin affetme değişkeni olduğu sonucuna varılmıştır.

Dilmaç ve Bakırcıaloğlu (2019) evli bireylerde yapmış oldukları çalışmada evli bireylerin sahip oldukları değerler, evlilik uyumu ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini 600 evli birey oluşturmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; evli bireylerin sahip oldukları değerle evlilik uyumu arasında pozitif ilişki olduğu, evli bireylerin evlilik uyumu ile en çok ilişkili olan değişkenin ise iletişim becerisi olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca evli bireylerin sahip oldukları değerler ile iletişim becerileri arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür.

Koç ve Dilmaç (2020) tarafından yapılmış oldukları çalışmada ergenlerin sahip oldukları değerler, okula karşı tutumları ve okul tükenmişlikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 599 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre; değerlerin ergenlerin okul tükenmişlikleri ve okula ilişkin tutumlarını etkileyen en önemli değişken olduğu ve ergenlerin okul tükenmişliklerini etkileyen diğer değişkenin okula yönelik tutumları olduğu sonucuna varılmıştır.

Gökçe ve Dilmaç (2020) yapılmış oldukları çalışmada ergenlerin umutsuzluk ve psikolojik sağlık düzeylerinin sahip oldukları değerlerle ilişkisini incelemiştir. Araştırma örneklemini Konya ilinde öğrenim görmekte olan toplam 588 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın bulgularına göre ergenlerin sahip oldukları değerlerin arttıkça, psikolojik sağlık düzeylerinin de artış göstereceği; umutsuzluk düzeylerinin ise negatif yönlü olarak azalacağını ortaya koymuşlardır.

Teke, Dilmaç ve Yavuz (2021) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin algıladıkları değerler, parasosyal etkileşim düzeyleri ile bilişsel ve davranışsal ilişki düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini 502 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre; parasosyal etkileşim değişkeninin, değer ile bilişsel ve davranışsal ilişki değişkenini pozitif yönlü yordadığı bulunmuştur. Bilişsel ve davranışsal ilişki değişkeninin ise değer değişkenini negatif yönlü yordadığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca parasosyal etkileşim ve değer arasındaki ilişkide bilişsel ve davranışsal ilişkinin aracı değişken olarak rol oynadığını ortaya koymuşlardır.

2.2. İNTERNET BAĞIMLILIĞI

2.2.1. İnternet Bağımlılığı Tanımı ve Tarihçesi

İnternet bağımlılığı terimi literatürde ilk ortaya çıktığında araştırmacılar bu bozukluğu DSM IV de bulunan 2 alandan faydalanarak tanımlamaya çalışmışlardır. Bunlardan bir “madde kullanımı ile ilişkili bozukluklar” başlığı diğeri ise “başka yerde sınıflandırılmamış dürtü kontrol bozuklukları” içinde yer alan “patolojik kumar oynama” olmuştur (Gönül, 2002). Terim olarak ilk kez Goldberg tarafından kullanılmış “alkol bağımlılığı” ölçütlerinin referansıyla internet bağımlılığı için de kriterler geliştirilmiştir. Bunun ardından Young da patolojik kumar oynama bozukluğunun ölçütleri referansıyla ilk vakaları bildirmeye başlamış ve tedavi için internet bağımlılık merkezleri kurmuştur (Souza ve Barbara, 1998; Akt. Özcan ve Buzlu, 2005). Bu

vakaların bildiriimiyle araştırmacılar diğer madde bozukluklarındaki gibi patolojik bir kullanımdan dolayı mı internet bağımlılığının ortaya çıktığı yoksa kişide önceden varolan psikolojik sorunların davranışsal bir çıktısı mı olduğunu tartışmaya başlamıştır (Gönül, 2002).

İnternet bağımlılığı konusuna Griffiths (1998) klavye kullanma, chat, e-posta, oyun odaları gibi iletişim ortamlarına girme, yüz yüze olmadan iletişim kurma, internet içerikleri (pornografi) gibi birden fazla bakmıştır. Kandel (1998) ise internet ortamında yapılan her etkinliğin sorunlu internet kullanımına yol açabileceğini belirtmiştir. İnternet bağımlılığını ilk kez Amerikan Psikoloji Derneği yıllık toplantısında Young (1996) tanıttığında ise oradakiler için pek çok tartışmaya da yol açmış oldu. Çünkü diğer bağımlılıkların aksine internet insanlara pek çok fayda sağlayan türden bir kavramdır. İnternet bağımlılığını tanılamada kumar bağımlılığının tanı modeli referans alınarak bir tanısal anket (DQ) olarak bilinen 8 maddelik bir anket geliştirildi ve aşağıdaki maddelerin herhangi beşine cevabı evet olan kişilerin internet bağımlılığı riski taşıdığını düşünmüştür (Young, 1999);

- 1) İnternetle meşgul olma
- 2) Memnuniyete ulaşmak için daha fazla internet kullanma ihtiyacı
- 3) İnternet kullanımını tekrarlı olarak azaltma girişimleri
- 4) İnternet kullanımını azaltmaya çalışırken huzursuz, karamsar, depresif veya sinirlilik hali
- 5) Tasarlanandan daha uzun süre internet kullanımı
- 6) İnternet kullanımı nedeniyle bozulan aile veya evre ilişkileri
- 7) İnternet kullanımını gizlemek için yalan söyleme
- 8) İnterneti sorunlardan kaçmak için araç olarak görme

İnternet bağımlılığını tanımlamak için Young' dan sonra da internet bağımlılığını tanımlama girişimleri devam etmiş ve internet bağımlılığı tanılama kriterleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bunlardan Suler' e (1999) göre;

- 1) İnternet aktivitesinin kapsadığı ihtiyaçların sayısı ve türleri: İnternet kişinin ihtiyaçlarını ne kadar fazla gideriyorsa o kadar fazla bağlılık oluşturacaktır.

- 2) Temel yoksunluk derecesi: Kişinin bastırıldığı, reddettiği ihtiyaçlar ne kadar fazla ise bu ihtiyaçları karşılayabildiği her yer onun için bağlayıcı olur.
- 3) İnternet aktivitesinin tipi: İnternet çok çeşitli amaçlar için sayısız ortam sunar. Kullanılan bağlam ne kadar fazla niteliğe sahipse o kadar ihtiyacı giderecektir bu da daha bağlayıcılığa sebep olacaktır.
- 4) İnternet faaliyetinin gerçek dünyadaki iletişim düzeyini işlevsizleştirilmesi: İnternet kullanımı kişinin gerçek dünyasındaki ilişkileri ne kadar bozmuşsa bağımlılıktaki patoloji o kadar derindir.
- 5) Kişisel sıkıntı duygusu: artan depresyon seviyesi, hayal kırıklığı, yabancılaşma, suçluluk, öfke duyguları İnternet bağımlılığındaki patoloji düzeyini gösterir.
- 6) İhtiyaçlarının farkındalık bilinci: Kişi kendini İnternete yönlendiren motivasyonun ne kadar farkındaysa buna daha iyi karşı koyabilir. Farkında olmadığı halde İnternet o motivasyonun giderilmesinde bir katarsis işlevi görür ve bu faaliyet sonsuz döngü yaratır.
- 7) Deneyim ve katılım evresi: yeni kullanıcılar sanal dünyanın büyümesine hemen kapılabilir. Ama deneyimli bir kullanıcı sanal dünyanın gerçek dünyadaki ihtiyaçların karşılanmasında faydasının olmadığını görür ve hayal kırıklığı yaşar. Bu da İnternetten uzaklaşmada kişiye yardımcı olabilir.
- 8) Gerçek ve sanal ortamın dengesi, uyumu: Patolojik İnternet kullanıcısı İnternetle gerçek yaşam arasında uyumu sağlayamaz, gerçek dünyadan soyutlanmış şekilde yaşar.

Griffiths (2005) İnternet bağımlılığı için belirlediği kriterler;

- 1) Dikkat: belirli bir aktivite kişinin duygu, düşünce, davranışlarına hakim olup onun hayatındaki en önemli aktivite haline gelmesi
- 2) Ruh Hali Değişikliği: Kişi aktivite sonucu uyandırıcı, sakinleştirici veya bastırıcı (uyuşma) nitelikte duygu değişimleri yaşamaması
- 3) Tolerans: daha önceki etkiye ulaşmak için bağımlılık aktivitesini artan miktarlarına ihtiyaç duymak

- 4) Yoksunluk belirtileri: aktivite azaldığında veya kesildiğinde hoş olmayan duygu durumu (huysuzluk, sinirlilik) veya fiziksel etkiler (terleme, baş ağrısı, uykusuzluk) yaşama
- 5) Fikir ayrılığı: bağımlı kişi etrafındakilerle (kişiler arası) veya kendi içinde (ruhsallık içi) çatışma yaşar
- 6) Tekrarlamak: bağımlılık aktivitesi bırakılmaya çalışıldığında hatta bırakıldıktan yıllar sonra bile önceki modeline geri dönüş yaşayabilmesi

Bir diğer internet bağımlılığı için belirlenen tanı kriterleri Tao, Huang, Wang, Zhang ve Li (2010);

- 1) Meşguliyet: internet kullanımı için güçlü bir istek duyma
- 2) Geri çekilme: internet kullanılmadığında disforik ruh hali, anksiyete, sinirlilik hali
- 3) En az 3 aylık sürede günde en az 6 saat iş dışı internet kullanımı
- 4) Tolerans: memnuniyete ulaşmak için gerekli internet kullanımında belirgin artış yaşama
- 5) Kontrol zorluğu: kullanımı engelleme, durdurmada başarısız girişimler
- 6) Sosyal iletişim ve ilgi alanlarının kaybı
- 7) Olumsuz duyguların hafifletilmesi: İnterneti disforik ruh halinden kaçmak için veya rahatlatmak için kullanma
- 8) Arkadaşlardan ve akrabalardan saklanma: internet kullanımının gerçek maliyeti, süresi konusunda etrafındakilerin aldatılması

Kandell (1998) internet bağımlılığını oturum açtıktan sonra faaliyet ayırmaksızın internete olan psikolojik bağımlılık olarak ele almış, Griffiths (1998) ise internet bağımlılığını bir tür teknoloji bağımlılığı ve davranışsal bağımlılıkların bir alt kümesi olarak tanımlamıştır.

İnternet bağımlılığı fikri 1980' de yayımlanan DSM III de bağımlılıkların sadece madde ile sınırlı kalmaması gerektiğinin ifade edilmesiyle oluşmaya başlamıştır. 1994 de yayımlanan DSM IV de internet bağımlılığı tanı ölçütleriyle bir hastalık olarak yer almamıştır. Ancak yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde tanı kiti olarak önceden oluşturulan patolojik kumar bağımlılığı referansıyla uyarlanmıştır. Hastalık olarak DSM de yer almasa da internet bağımlılığıyla ilgili çalışmalar artarak devam etmiş bilim

çevrelerinde tanı ölçütü belirlenmeye çalışılmıştır. Başta bir davranış bozukluğu olarak ifade edilmişse de ilerleyen araştırmalarda bir dürtü denetim bozukluğu olduğu yaygın kabul görmüştür ve 2013’ de yayımlanan DSM V de bu şekilde yer alması planlanmışsa da hala DSM de yer almamaktadır (Çakır, Horzum ve Ayas, 2013, s. 6).

İnternet bağımlılığını tanımlamak için birçok araştırma yapılmış bunlardan Brenner (1997) 563 kişi üzerinde yaptığı araştırmada 32 maddelik evet hayır şeklinde cevap verilen bir araç geliştirmiştir. Morahan-Martin ve Schumacher (2000) de 277 lisans öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmalarında geliştirmiş oldukları 13 maddelik araçta 4 veya daha fazla maddeye olumlu cevap verenleri internet bağımlısı olarak tanımlamışlardır. Meerkerk, Van Den Eijnden, Vermulst ve Garretsen (2009) yaptığı çalışmada DSM IV temel alarak belirlediği 2 ayrı grup üzerinde 5’ li likert tipinde 14 maddelik kompulsif internet kullanım ölçeği geliştirmişlerdir. Caplan (2002) 386 lisans öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada 5’li likert tipinde 29 maddelik genelleştirilmiş sorunlu internet kullanım ölçeği (GPIUS) geliştirmiştir. Geliştirmiş olduğu bu ölçeği 2010 da 15 maddelik 8’li likert tipinde revize etmiştir (Caplan, 2010). Lopez-Fernandez, Freixa-Blanxar ve Honrubia-Serrano (2013) ergenler için sorunlu internet kullanımını belirlemede yeterli ölçek olmadığından hareketle yaptıkları çalışmada 1131 lise öğrencisi üzerinde uygulama yaparak 7 li likert tipinde 30 maddelik ergenler için sorunlu internet eğlence kullanım ölçeği (PIEUSA) geliştirmişlerdir. Bunlarla beraber literatürde çeşitli ülkeler için çeşitli internet bağımlılık ölçekleri geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılmıştır.

İnternet bağımlılığı araştırmaları yurtdışında 1990’ lı yıllarda başlamışken Türkiye’de bu alan 2000’ li yıllarda araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır. 2007’ de üniversite öğrencileri üzerinde internet bağımlılığını yordayabilecek problemler için internet kullanımını belirlemeye yönelik Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2005) tarafından “Problemler İçin İnternet Kullanım Ölçeği” nin Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Türkçe internet bağımlılığı geliştirme çalışması Günüş (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. İnternet bağımlılığını objektif olarak belirlemek için kullanılacak araç olmadığından hareketle Balta ve Horzum (2008) Young “İnternet Bağımlılık Testi”ni Türkçeye uyarlamasını yaparken Kutlu , Savcı, Demir ve Aysan (2016) da yaptıkları çalışmada bu ölçeğin kısa formunun Türkçeye uyarlamasını yapmışlardır. Bu çalışmadan sonra ise Kayri ve Günüş (2009) Nichols ve Nicki’nin geliştirmiş olduğu “İnternet Bağımlılık

Ölçeği”ni, yine Şahin ve Korkmaz (2011) Hahn ve Jerusalem tarafından geliştirilen “İnternet Bağımlılık Ölçeği”ni Türkçe’ye uyarlamasını yapmışlardır. Yine Türkçe internet bağımlılığı ölçeği geliştirme çalışması Günüş ve Kayri (2010) yapmışlardır. Yine Eşgi (2014) ailelerin internet bağımlılığı konusunda çocuklarını değerlendirmesini sağlayan “Aile- Çocuk İnternet Bağımlılığı” ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını yapmıştır. Mihçı ve Kılıç Çakmak (2017) siber sağlık başlığı altında internet bağımlılığı, siber zorbalık, çevrimiçi nezaket, çevrimiçi mahremiyet, çevrimiçi uygunsuz içerik, telif hakkı, çevrimiçi güvenlik kavramlarını belirleyen bir ölçek geliştirmişlerdir. Taş (2019) da ergenlerde internet bağımlılığını ölçmek için “Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği” geliştirmiştir.

2.2.2. İnternet Bağımlılığı Kuramsal Yaklaşımları

2.2.2.1. Sullivan’ın Kişilerarası İlişkiler Kuramı:

Liu ve Kuo (2007) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığını Sullivan’ ın kişilerarası kuramından hareketle ebeveyn-çocuk ilişkisi, kişilerarası ilişkiler ve sosyal kaygı arasındaki bağlantılara bakarak internet bağımlılığını yordayıcı bir model oluşturmuşlardır. Gelişimin erken aşamalarında çocuk ebeveynlerinden veya bakıcılarından aldığı anksiyetenin üstesinden gelebilir ve ergenlikte de iyi ilişkiler geliştirebilirse sosyal beceri gelişimi de sağlayabilir. İnternet bağımlısı birey erken yaşlarda oluşturduğu ebeveyn- çocuk ilişkisinin niteliği üzerine kişi kötü sosyal beceriler, hayal kırıklığı yaşadığı arkadaşlık ilişkileri nedeniyle sosyal kaygı yaşadığını belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda da modelde öngörüldüğü gibi sorunlu kişilerarası ilişkiler, artan sosyal kaygı internet bağımlılığını yordadığı sonucuna varılmıştır.

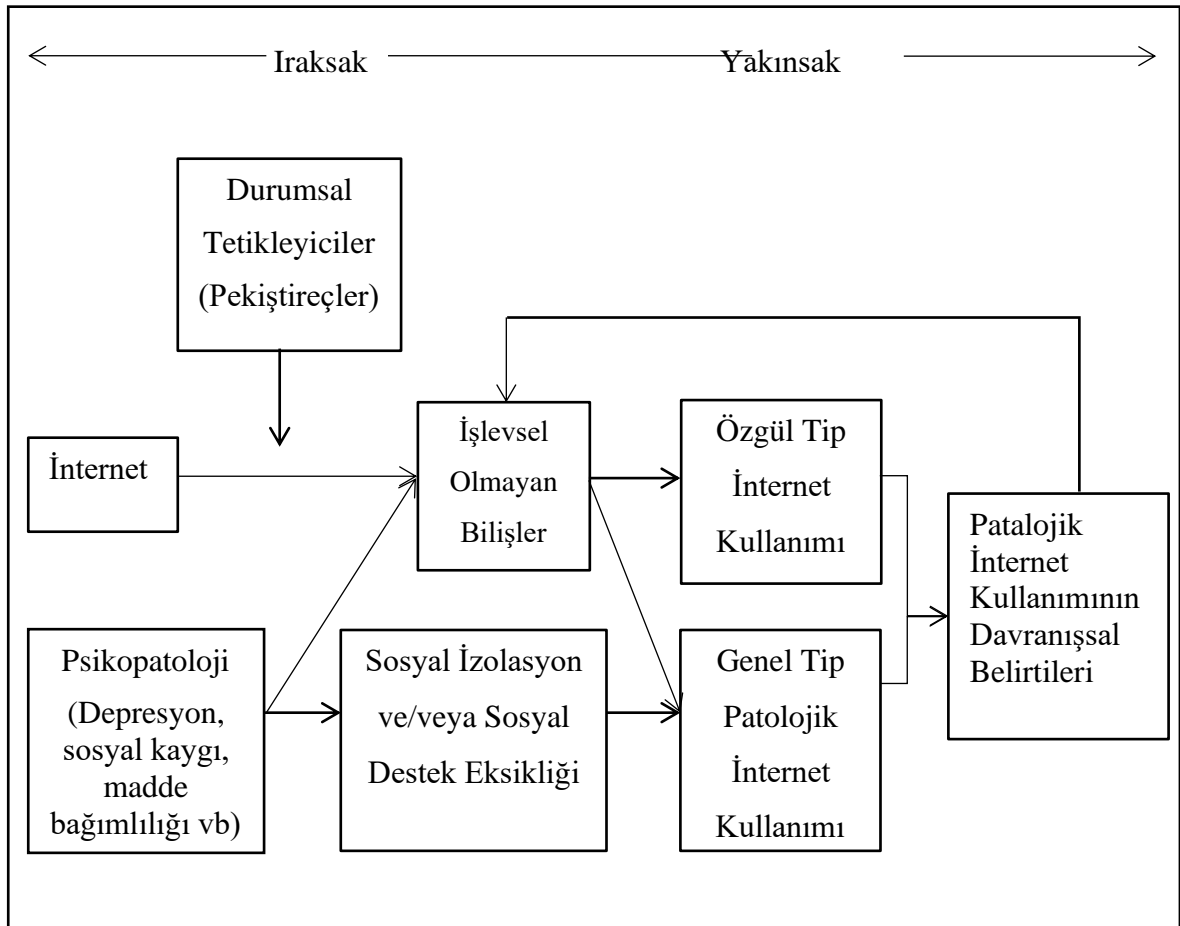
2.2.2.2. Davis (2001) Bilişsel- Davranışçı Kuramı

Bu model patolojik internet kullanımının sorunlu olumsuz bilişler sonucu uyumsuz tepkinin yoğunlaşması ve sürdürülen davranışlarla bağlantılı olduğunu ileri sürer. Bu model uyumsuz davranışın perde arkasında olumsuz bilişlerin yattığını vurgular.

Bu bilişsel modeli açıklamak için bazı ön kavramlar açıklanmalıdır. Abramson, Alloy ve Metalsky (1989) semptomları gerekli, yeterli ve katkıda bulunan nedenler olarak sınıflandırmıştır. Gerekli neden, semptomun ortaya çıkması için olması gereken yada olmuş olan etiyolojik faktördür. Yeterli neden, varlığı semptomun oluşmasını

garanti eden etiyolojik faktördür. Katkıda bulunan neden ise, semptomun ortaya çıkma olasılığını arttıran fakat tek başına yeterli olmayan faktördür.

Yine diğer bir kavram ise ıraksak ve yakınsak nedenlerdir. Etiyolojik zincirde bulunan bir dizi belirtilerde bazı nedenler zincir başında(ıraksak) bazı nedenler ise zincir sonunda(yakınsak) yer alır (Abrahamson vd., 1989; Akt. Davis, 2001). Davis (2001) bu kavramları hızlı kalp atışı, terleme, ağzın kuruması gibi anksiyete semptomları üzerinden anlatır. Buna göre bu semptomların nedeni olacak yakınsak nedenler stres, tehlike veya herhangi korku uyandıran durum olabilir. Uzak nedenler ise uykusuzluk, ilaç kaynaklı paranoya gibi sebepler olabilir. ıraksak sebepler semptom gelişimi için önemli fakat bu semptomlar üzerinde doğrudan etkiye sahip değildir.

Şekil 1: Bilişsel Davranışçı Modele Göre Patolojik İnternet Kullanımı Modeli (Siyez ve Uz Baş, 2013, s. 129).

Anormal davranışlar yaşam deneyimleri(stres) ve yatkınlığın bir sonucudur. Bu modele göre de ıraksak nedenler (depresyon, sosyal kaygı, diğer bağımlılıklar vs.)

psikopatoloji oluşması için zemin sağlar ve oluşan bu yatkınlık problemlili internet kullanımı için psikopatolojiyi doğurabilir. Psikopatoloji problemlili internet kullanımına sebep olabilir ancak tek başına bir neden değildir. Bu modeldeki stresör kişinin internet ve onun sunduğu imkanlar hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Sanal dünyayla karşılaşma kişinin problemlili internet kullanımının semptomları için ıraksak bir neden oluştur (Siyez ve Uz Baş, 2013, s. 129).

İnternet ve diğer benzeri teknoloji araçlarında kilit faktör bireyin faaliyetinde aldığı pekiştireçtir. Yani kişi yeni faaliyete başladığında deneyimlerle faaliyeti gittikçe güçlenir. Bu edimsel koşullanmayla faaliyetten aldığı geri dönüt ne kadar olumluysa faaliyeti de o kadar güçlenir. Bundan sonra da kişi faaliyetin başında aldığı hazzı tekrar almak için etkinliğini devam ettirir. Ayrıca edimsel koşullanma ilkelerine göre birincil pekiştireçlerle ilişkilendirilen her uyarıcı da ikincil pekiştirmeye aynı tepilere yol açar. Örneğin klavyeye dokunma, bilgisayarın bulunduğu oda, odanın kokusu bile koşullanmayla sonuçlanabilir (Siyez ve Uz Baş, 2013, s. 130).

Davis (2001) ek olarak genel ve özel tip olmak üzere iki tür internet kullanımı belirlemiştir. Genel tip gerçek hayatta sosyal ilişkilerinde tatmin olamayan ve bunu sanal ortamdaki sohbet odalarında, farklı iletişim mecralarında zaman geçirerek doyurmaya çalışmaktır. Özel tip ise internetin belirli bir özelliğinin aşırı ve kötüye kullanımınıdır. Daha önce var olan psikopatolojinin bir çevrimiçi faaliyetle birleşmesiyle oluşabilir ve bunlar pornografi, kompulsif kumar oynama, alım satım servisleri gibi etkinlikler olabilir

2.2.2.3. Caplan'ın Modeli:

Davis'in Bilişsel davranışçı modeline dayanarak Caplan (2003) da internetin insanları izole etmeyip aksine yaşadıkları psikososyal sıkıntıları çevrimiçi sosyal etkileşime çeker ve böylece de bazı bireyler problemlili internet kullanımına yatkın hale getirmekte olduğunu belirtmiştir. Böylelikle çevrimiçi etkileşime geçme isteği problemlili internet kullanımının büyük bir parçasını oluşturur. Buna göre 3 varsayım ileri sürmüştür (Caplan, 2003);

- 1) Psikososyal sorunları olan insanlar sosyal etkileşimde kendilerine olan algı yeterlilikleri daha düşüktür.

- 2) Bu bireyler için sanal ortam gerçek dünyadan daha az tehdit edicidir bu yüzden de sanal ortam iletişimini gerçek iletişime tercih ederler ve burada kendi yeterlilik algıları daha yüksektir.
- 3) Bu yönelimleri kompulsif bilgisayar kullanımına sebep olur ve ortaya çıkan problemler gerçek hayattaki çevresini de etkiler.

2.2.3. İnternet Bağımlılığı Yol Açtığı Sorunlar

İnternet kullanımı son yıllarda önemli oranda büyüme kaydetmekle birlikte 2020 verilerine göre de dünya çapında internet kullanıcısı 5 milyara yakındır. Bu sayı da dünya nüfusunun %63' üne tekabül etmektedir (InternetWorldStats: Usage and Population Statistics, 2020). İnternetin yaygın olarak bu kadar büyük bir kitlede kullanımı internet bağımlılığını ve bunun yayında internetin yol açtığı sorunların da yaygınlığını büyük oranda arttırmaktadır.

Kontrollü internet kullanımı sağladığı kolay iletişim kurma imkanıyla yalnızlığı ve depresyonu azaltıp sosyal destek ve benlik saygısını arttırdığı ortaya konulmuştur (Shaw ve Gant, 2002). Ancak burada belirtilmelidir ki internet sosyalleşmeyi sağlayarak yalnız insanlara destek sağlasa da kişinin bu desteği kullanabilmesi için sıkıntının farkında olması ve kendine çözüm olacak şekilde internet kullanımı belirlemelilerdir (Hamburger ve Ben-Artzi, 2000). Yani burada kişinin interneti kullanması ya da internette ne kadar uzun zaman geçirdiğinden ziyade interneti ne amaçla kullandığı, internette kaldığı süre boyunca bunu nasıl değerlendirdiğini anlamak daha önemli görülmektedir.

İnsana zevk veren ve kişiyi rutin ve günlük sorunlardan saptıran her şeyin bağımlılık yapıcı bir potansiyeli vardır. İnternette aşağıdaki özellikler sayesinde böyle bir fırsat sunmaktadır (Voiskunskii, 2009; Akt. Tikhonov ve Bugoslovskii, 2015);

- 1) Bilgiye sınırsız erişim, çeşitli sanal topluluklar içinde iletişim kurmak ve sosyal statüsünü onaylamak için benzersiz fırsat;
- 2) Kişilerarası ilişkilerin kişiler üstü doğası ve anonim sosyal etkileşim olasılığı
- 3) Röntgencilik yapma fırsatı

Bağımlılık kişi için bir şeyler başarır ancak bu yanıltıcı veya anlıktır. İnternet bağımlılığının da temelinde bu inançla beraber kişinin duygusal ve kişisel sorunlarından kaçmasını sağlayan bağlam vardır (Young, 2004).

Kandel (1998)' e göre akademik veya iş sorunları, ayrılık kaygısı, kimlik krizi gibi kişinin altta yatan problemleri internet bağımlılığı olarak ortaya çıkar. İnternet bağımlılığı sık sık erteleme ve kaçış aracı olarak ortaya çıkar. Böylelikle kişi sorunlarından kaçınarak bilinç zihniyle sorunun altında yatan düşünce ve duygular arasında tampon oluşturur. Buna göre internet bağımlılığı tek başına olumsuz sonuca açmaz mevcut sorunları daha da kötüleştirir araç rolü görür.

Sanal ortam bireye kendi kimliğinden sıyrılıp kendine çeşitli kimlikler oluşturabilme fırsatı sunmaktadır. Oluşturdukları bu farklı kimlikler kişinin gerçek yaşamdaki kimlikleri üzerinde olumsuz etkiler yapabilmekte ve bu etki "Proteus Etkisi" olarak ifade edilmektedir. Buna göre bireylerin sanal ortamda oluşturdukları bu kimliklerin etkisiyle gerçek hayatta kendini farklı biri gibi algılamaya başlamasıdır (Tanhan ve Alav, 2015). Morahan-Martin ve Schumacher (2000)' e göre ise internetin en büyük cazibesi aracılı iletişimde örtük iletişim modeli sunmasıdır. Yani internet üzerinde iletişim kurarken sosyal temas, yüz yüze iletişim yoktur hatta kimlik değiştirilebilir, gizlenebilir bir ortam sağlayarak sosyal riski, engellemeleri azaltır. İnternet kullanıcılarına yeni kimlikler, yeni roller, yeni ilişki yolları sunar. Ayrıca internette çevrimiçi iletişim kurarken eşzamanlı olsa bile kişiye düşüncelerini ifade ederken daha iyi imaj oluşturmaya imkan sunar, arkadaşlık talepleriyle kontrollü yakınlık sağlar. Böylelikle bu modele göre sosyal etkileşimlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi internet bağımlılığının gelişiminde başlıca etken olabilmektedir. Savcı ve Aysan (2017) internetin iletişimde bu tür bir yol sunması bireyin gerçek yaşamda sosyal ortamlardan uzaklaşmasına neden olarak patolojik internet kullanımının sosyal bağıllığı olumsuz olarak etkilediğini belirtmişlerdir.

Patolojik internet kullanan bireylerde büyük oranda psikolojik ve duygusal sorunlar gelişebildiği rapor edilmiştir. İnternetin sebep olduğu problemler literatürde depresyon, anksiyete (Akın ve İskender, 2011), dürtüsellik (Cao , Su, Liu ve Gao, 2007; Dong, Lu, Zhou ve Zhao, 2010), yalnızlık (Ayas ve Horzum, 2013), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (Yoo, et al., 2004), benlik saygısı (Aydın ve Sarı, 2011), sosyal kaygı (Weinstein, Dorani, Elhadif, Bukovza ve Yarmulnik, 2015), intihar (Kim, et al.,

2017), uyku bozuklukları (Alimoradi, et al., 2019), utangaçlık (Chak ve Leung, 2004) ile ilişkili olduğu olduğu gösterilmiştir. Literatürde yer verilen araştırmalar internet bağımlılığının psikolojik hastalıklarla ilişkisini ortaya koyarken korelasyonel ilişkiyi ifade eden araştırmalar bu ilişkinin nedensellik boyutunu açıklamakta yetersiz kalmaktadırlar. Diğer bir değişle psikolojik rahatsızlık mı internet bağımlılığına sebep olur, internet bağımlılığı mı bu psikiyatrik sonuca sebep olur sorusu cevapsız kalmaktadır.

İnternet ve psikiyatrik bozukluklar arasındaki ilişki şöyle ifade edilebilir (Ko, Yen, Yen, Chen ve Chen, 2012);

- Psikiyatrik bozukluk bağımlılığın semptomlarına veya seyrine sebep olur, katkıda bulunur veya semptomları kötüleştirir.
- Bağımlılık diğer psikiyatrik bozuklukların semptomlarına yol açar, katkıda bulunur veya daha da kötüleştirir.
- Bağımlılığın ve psikiyatrik bozuklukların paylaştığı temel biyolojik, psikolojik, sosyolojik mekanizmalar vardır.
- Örnekleme, değerlendirme, araştırma ile ilgili diğer faktörler eşlik eden hastalıkların uygunsuz şekilde aşırı tahmin edilmesine sebep olur.

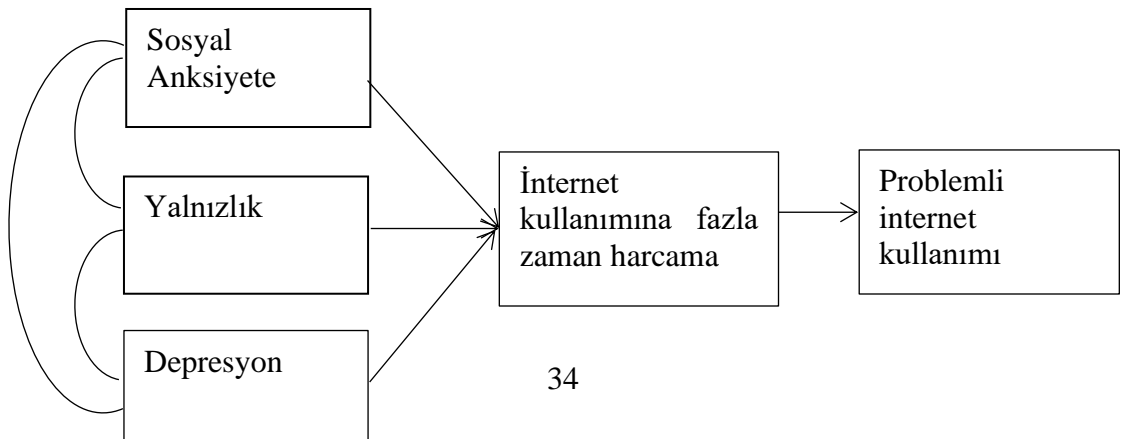
Yukarıda ifade edilen süreçlerden dolayı bağımlılık psikiyatrik bozukluklar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak karmaşık, kapsamlı bir süreç ve analiz gerektirir. Ancak bu ilişkileri anlamak internet bağımlılığı tedavisi ve önlenmesi için önemli bilgiler sağlar. Bu rahatsızlıkları aynı anda tedavi etmek internet bağımlılığına yönelik müdahaleye fayda sağlayabilir. Ayrıca bu bozukluklar internet bağımlılığının yordayıcısı olabileceğinden ortaya çıkmadan önce internet bağımlılığı önlenmiş olmasını sağlayacaktır. Buradan hareketle internet bağımlılığı için psikiyatrik bozukluklara dikkat etmeden yapılan tedavinin başarısızlıkla sonuçlanabileceği söylenebilir (Ko, Yen, Yen, Chen ve Chen, 2012).

Ebeveyn-ergen bağlanması, süregelen bir bağı temsil eder ve sıcaklık, güven, açık iletişimin bilişsel deneyimi olarak kabul edilebilir (Murray, 2009). Güvenilir sevgi içeren aile ve çevre ergen için rahatlık ve güven hissi sağlar, huzurlu bir ruh durumunu sağlar. Ailesi ve çevresi tarafından sevgi görmeyen, benimsenmeyen çocuklar ise kötü ilişkiler kurup yüksek bağımlılık davranışları sergilerler. Böylece zaten yalnız olan bu

bireyler yalnızlığı tercih edip daha da yalnızlaşırlar (Zhu, Zhang, Yu ve Bao, 2015). Yalnız bireyler için internet tabanlı iletişim, sosyal ağlarını arttırmanın ve sosyal izolasyon duygularını hafifletmenin çekici bir yolunu sunar (Matsuba, 2006). Kim, LaRose ve Peng (2009)' e göre yalnızlık internet bağımlılığının hem nedeni hem sonucu olmaktadır. Buna göre internetin yalnızlar için sunduğu sığınak internet bağımlılığının ana belirleyicisi olmaktadır.

Kişinin internet kullanımını yordayan durum her zaman zorlukla baş etme veya bir eksiklik giderme arayışı değildir. DSM-5' e göre (2013) madde kullanılsın veya kullanılmınsın davranışsal bağımlılıkların özünü tekrarlayan davranışlar oluşturur. Mutluluk verici davranışlar da organizmanın tekrarlama olasılığını artırır ve sürekli hale gelir. Boş zaman ve eğlence, duyuusal denge ve heyecan, engelleri aşmak, gerçeklikten kaçış çevrimiçi oyunlarla karşılanabilecek temel ihtiyaçlardır (Tikhonov ve Bugoslovskii, 2015).

Cinsiyete göre bakıldığında kadınlar ve erkeklerin internet kullanım amaçları farklılık göstermektedir. Kadınlar interneti daha fazla duygusal ve sosyal destek arayışı için kullanırken erkekler daha fazla yalnız zaman geçirmek için kullanmaktadır (Rose ve Rudolph, 2006). Her iki kullanım amacında her iki cins interneti aşırı kullandığında sosyal izolasyon artar, akran ilişkileri zayıflar ve bu süreç daha yalnız bireyler ortaya çıkarır. Sigara içen ve şiddete maruz kalan bireylerin internet bağımlı olması ise bu tabloyu yordayıcıdır. (Yayan, Dağ ve Düken, 2019). Doğası gereği insanın sosyal etkileşim ihtiyacını sürekli internet aracılığıyla gidermesi altta yatan ruhsal sorunların ortaya çıkması ve bağımlılık için bir risk faktörüdür (Babacan-Gümüş, Şıpkın, Tuna ve Keskin, 2015). Yine internet bağımlılığı yalnızlıkla beraber düşük benlik saygısı, kendini kontrol edememe özgüven eksikliğiyle ilişkilendirilmiştir (Goel, Subramanyam ve Kamath, 2013). Tokunaga ve Rains (2010) internet bağımlılığı sosyal anksiyete, yalnızlık, depresyon arasında güçlü ilişki rapor etmiştir.

Şekil 2: Problematik internet kullanımının patolojik karakterinin modellenmesi

Sosyal anksiyete kişinin değerlendirilebileceği sosyal ortamlardan yüksek tehdit algılaması ve bunun sonucunda kaçınma yaşaması ile karakterizedir (Rapee ve Heimberg, 1997). İletişimden önce kaygıyı geçici olarak azaltan hızlı konuşma, aşırı önhazırlık gibi güvenlik davranışlarına yönelir (Wells, Clark, Salkovskis, vd., 1995). Kişinin sürekli olarak sergilediği bu güvenlik davranışları olumsuz değerlendirilme olasılıklarını aşırı abarttıklarını, sosyal yeteneklerini küçümsediklerini öğrenmelerini engeller (Rapee ve Heimberg, 1997). Çevrimiçi iletişim de kişinin sanal ortam sayesinde iletişim kurmasını sağlarken sosyal anksiyeteli kişinin beklediği potansiyel tehditi ve kaygıyı azaltmasını sağlayan bir güvenlik davranışı olabilir (Erwin, Turk, Heimberg, vd., 2004).

Babacan-Gümüş, Şıpkın, Tuna ve Keskin (2015) sosyoekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının problemlili internet kullanımına daha meyilli olduklarını bildirmişlerdir. Bunu da teknolojik alet ve cihazlara, teknolojiye ulaşma kolaylığı ve anne baba gibi ailedeki rol modellerin interneti aşırı kullanarak çocuklarına olumsuz örnek teşkil edebildikleri şeklinde açıklamışlardır. Taş (2018) otoriter anne baba tutumuna sahip ailelerin çocuklarının demokratik anne baba tutumuna sahip olanlara göre daha fazla internet bağımlısı olma eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Buna göre internet bağımlılığının oluşumunda ebeveynlere risk faktörleriyle mücadele etme noktasında önem verilmesi gerektiğini söylenebilir (Akbulut , 2013).

İnternete 24 saat ulaşım imkanı, yaygınlaşan akıllı cep telefonlarının farklı, eğlenceli bir dizi karmaşık özellikleri, etkileşimli sosyal medya siteleri, iş veya akademik hayatın da bu sanal ortamla bütünleşmesi nedeniyle sağlık sonuçlarını etkileme potansiyeli çok fazladır (Kim, Lau, Kan, Griffiths, Hui ve Cheuk , 2010). Ciddi internet bağımlısı olanlar normal bireylere göre daha zayıf beslenme, daha az egzersiz yapma ve daha az uyuma aktivitesi gösterdikleri bildirilmiştir (Kim ve Chun , 2005). Ayrıca kendine zarar verme davranışında bulunma eğilimlerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Lam, Peng, Mai ve Jing , 2009). Uyku bozuklukları görülme olasılığı daha yüksektir (Koçaş ve Şaşmaz, 2018) ve günlük yaşamlarında öğünleri

atlama, fazla kilolu olmanın yanı sıra geç uyuma ve hipersomni olma olasılığının da yükseldiği bildirilmiştir (Kim, Lau, Kan, Griffiths, Hui ve Cheuk , 2010). Bu bağımlılık bireylerin kişilik gelişimine engel olarak zihinsel gelişimine zarar verebilir. Böylelikle casusluk, hırsızlık, hacker gibi kurumsal ağları kötüye kullanmaya kadar giden kriminal suç işlenmesine de sebebiyet verebilir (Nykodym, Ariss ve Kurtz, 2008).

Henüz gelişim aşamasında olan çocukların ve ergenlerin interneti kontrolsüz kullanımı iletişim gelişiminde, hayal kurmasında, dikkat ve odak gelişim süreçlerinde bir dizi olumsuz sonuç yaratabilir ve bu telafisi mümkün olmayan şekilde etkili olabilir. İnternet bağımlılığının sebep olabileceği muhtemel mental sorunlar genel kaygı, sosyal kaygı, depresif belirtiler ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu şeklinde belirtilmiştir (Akbulut, 2013). O'Brien, Li, Snyder ve Howard (2016) internet bağımlılığının sebep olabileceği davranışsal sorunları madde bağımlılığı, intihar eğilimi, sosyal işlevsellik bozukluğu, sosyal ilişkilerde anlaşmazlıklar, iş kaybı olarak belirtmişlerdir.

2.2.4. İnternet Bağımlılığıyla İlgili Yapılan Güncel Araştırmalar

Savcı ve Aysan (2017) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığın sosyal bağımlılıkla ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma örneklemini yaşları 14-18 arasında değişen 204 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığın sosyal bağımlılığı negatif yönde ve önemli ölçüde yordadığı ortaya konulmuştur. Sosyal bağımlılığı en fazla yordayan etki internet bağımlılığında olduğu görülmüştür.

Taş (2018) internet bağımlılığı ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 421 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı ve psikolojik belirtiler arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu tespit etmiştir. Buna göre internet bağımlılığı arttıkça psikolojik belirti düzeyinin de artacağı söylenilebilir. Buna ek olarak otoriter anne baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarının internet bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğunu ve interneti eğlence, oyun amaçlı kullananların araştırma amaçlı kullananlara göre internet bağımlılık seviyesinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir.

Durmuş, Günay, Yıldız, vd. (2018) yaptıkları kesitsel araştırmayı internet bağımlılığının zaman içerisindeki değişimini görmek için 2013 ve 2016 yıllarında aynı üniversitede okuyan öğrencilerde veri toplayarak gerçekleştirmişlerdir. 2013 yılında belirledikleri bölüm öğrencilerinden birinci sınıfta okuyan 234 öğrenci; 2016 yılında ise yine söz konusu bölümlerde okuyan son sınıf 252 öğrenciye ulaşmışlardır. Buna göre öğrencilerin üniversite hayatı boyunca teknolojiyle daha içiçe oldukları böylece internet kullanım sürelerinin arttığını belirlemişlerdir. Bu sonuca rağmen öğrencilerin internet bağımlılık puanlarının azaldığı, bağımlılık gösteren öğrenci sayısının bu zaman sürecinde azaldığı belirtilmiştir. Bunu da öğrencilerin eğitim seviyesi arttıkça internet kullanımlarının daha yoğunlaşmasına karşın daha bilinçli olarak kullanabildikleriyle açıklamışlardır. Buna ek olarak internet bağımlılığında internetin kendi başına bir bağımlılık unsuru teşkil etmediği daha çok bağımlılık nesnesine ulaşmada araç olarak kullanıldığını belirtmişlerdir.

Günay, Öztürk, Ergün-Aslantaş, ve Sevinç (2018) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı ve depresif belirti düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 1288 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı ile depresyon düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğunu bulmuşlardır. Ancak bunlardan hangisinin diğerini etkilediğini bildirmemişlerdir.

Sezen ve Murat (2018) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı, akran zorbalığı ve duygusal zeka arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 409 lise öğrencisi oluşturmuştur. Bu çalışmaya göre duygusal zeka düzeyleri ile zorbalık eğilimleri ve internet bağımlılığı arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmişlerdir.

Zhang, Tran, Huong, vd. (2017) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı ve uyku sorunları arasında ilişkiyi belirleme ve prevalansını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini Vietnam’ da 15-25 yaş arası değişen 566 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı ile uyku bozuklukları arasında ilişki olduğunu ve katılımcıların %21,2’sinde internet bağımlılığı bu bağımlıların da %26,7’sinin uyku bozukluğu yaşadığını tespit etmişlerdir.

Li, Hou, Yang, Jian ve Wang (2019) yaptıkları çalışmada çinli ergenlerde anksiyete, depresyon, cinsiyet, obezite ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi ortaya

koymayı amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 12-18 yaş arasında değişen 1105 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda anksiyete ve depresyon ergen internet bağımlılığını olumlu yönde yordadığı, internet bağımlılığının erkek ergenlerde daha yaygın olduğunu ve obezitenin internet bağımlılığında gösterge olmadığını ortaya koymuşlardır.

Zhou, Li, Li, Wang ve Zhao (2017) yaptıkları çalışmada beş faktör kişilik özelliğiyle internet bağımlılığı arasındaki ilişkileri ve buna göre ergenlerin başa çıkma stillerinin aracı rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini yaş ortalaması 15 olan 998 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucunda beş büyük kişilik özelliğinin internet bağımlılığında önemli rol oynadığı ortaya konulmuştur. Buna göre ergenlerde vicdanlılık internet bağımlılığına daha az meyilli, nevrozizm ise internet bağımlılığına daha fazla meyilli hale getirdiği, buna ek olarak duygu odaklı başa çıkma stilini kullanma internet bağımlılığını anlamlı olarak yordadığı ortaya konulmuştur.

Blachnio, Gorbaniuk, Przepiora ve Benvenuti (2019) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı ile ilişkili ekonomik göstergeleri incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla 9 ülkede yaş ortalaması 25 olan toplam 3.279 kişiden ölçek aracılığıyla veri toplamışlardır. Buna göre internet bağımlılığının ekonomik refah, sosyal ilerleme ve insani gelişme ile pozitif ilişkide, insan refahı, sağlığı, güvenliği ve güvencesi ile negatif ilişkili olduğunu bildirmişlerdir.

Kocaman, Aktepe ve Sönmez (2017) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığıyla saldırganlık empati arasındaki ilişkileri saptamak amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini 1229 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre ise internet bağımlılığına meyilli öğrencilerin haftalık internet kullanım süresi ve saldırganlık düzeyleri anlamlı olarak internet bağımlısı olmayan gruba göre daha fazla olduğu bildirilmiştir. Ek olarak internet bağımlısı olmaya meyilli grubun interneti daha çok oyun amaçlı kullandıkları ortaya konulmuştur.

Karaca (2017) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin bağımlılık düzeylerini belirlemeyi ve internet bağımlılığı ile mobil telefon kullanımları arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlanmıştır. Araştırma örneklemini 298 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin %26,8'inin bağımlı grupta %30'unun ise risk grubunda yer aldığı saptanmıştır. Buna ek olarak internet bağımlılığı ile

günlük akıllı telefon kullanım süreleri arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

2.3. GELECEK BEKLENTİSİ

Gelecek gerçeklik ilkesinin çerçevesinde ifade edilir. Allport (1955) göre kişinin uzun vadeli hedeflere sahip olmasının insanı hayvandan sağlıklı kişiyi hastadan, çocuğu yetişkinden ayırdığını belirtmiştir. Gerçekçi, akılcı bir gelecek planlamasının olgun yaşamın önemli yönü olarak görmüştür. Maslow (1968) ise şu anda aktif bir geleceğe atıfta bulunmadan kendi kendini gerçekleştirmenin anlamsız olduğunu vurgulamıştır. Kelly (1955) kişisel yapılar teorisindeki ana fikri insanın olayları öngörmesidir. Kişi uzun süre amaçsız ve umutsuz yaşayamaz, inşa etmek ve inanmak için geleceği dört gözle bekler. Beklenti, gelecekteki gerçekliğin daha iyi temsil edilebileceği şeklinde sürdürülür. Her zaman şimdinin gözüyle geleceğe uzanılır (Akt. Murphy, 1974).

Gelecek yönelimi bir kişinin 'geleceğinin modeli' dir. Bu nedenle, hedeflerin belirlenmesi, planlama, seçeneklerin araştırılması ve taahhütlerin verilmesi için zemin sağlar ve sonuç olarak kişinin gelişimsel seyrine rehberlik eder (Seginer, 2003). Buna ek olarak gelecek yönelimi normatif beklentilerin ve bilginin geleceğe yönelik ilgi ve planlara temel oluşturduğu kurumsal ve kültürel bağlamda gelişir (Nurmi, 1991). Bilişsel bir şema olarak gelecekteki yönelim, gelecekteki olayların zamansal dizilimleri ve nedensel düzenleri açısından yapılandırılması anlamına gelir. Bu tür beklenen bilişsel şemalar az çok genişletilebilir, farklılaştırılabilir, kesin, tutarlı ve gerçekçidir (Trommsdorff, 1983). Modern yaşamın gerekliliklerinden biri olan geleceği tasarlama zorunluluğu insanın kendi için görevler oluşturması anlamındadır. Planlanan bu görevler ise kişinin gelecek beklentisini oluşturur (Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen, 2014).

Yetişkin hayatını belirleyen temel dinamikler ergenlikle oluşturulmaya başlanan gelecek hedefleridir. Ergenin kimlik ve kişilik gelişiminde geleceğe nasıl baktığı, geleceği kafasında nasıl tasarladığı çok önemlidir. Gelecek beklentisi ile yapılan araştırmalar üç başlıkta ele alınabilir (Artar, 2003);

- Bilişsel tutum ve yaratıcılık, bilişsel ilgiler/ Gelecek beklentisi
- Bireyin duygu durumu, benlik algısı, denetim odağı/ Gelecek beklentisi

- Sosyoekonomik faktörlerin etkisi/ Gelecek beklentisi

Hedeflerimiz belirli istek ve yönelimlere ait hedeflere ulaşmak veya belirli istenmeyen durumlardan kaçınmak için uzaklaşmayı içerebilir. Hedefin ihtiyaç dâhilinde olması gelecek beklentisi için motive edicidir. Tasarlanan hedeflerin değeri gelecek yönelimini şekillendirir ve hedefe ulaşmada uygulanacak adımları belirler. Geleceğe yönelimde verilen bu kavramsallaştırma sürecin çok boyutluluğunu vurgulamaktadır (Trommsdorff, 1983).

Ergen gelecek beklentisi hedefleri genelde 4 kategoride birleşir (Artar, 2003);

- Başarı (yüksek not almak, mezun olmak, meslek sahibi olmak, unvan-statü sahibi olma)
- İlişki (sevgili veya eş seçme, evlenme, anne-baba olma)
- Varoluşsal (kişisel özelliklerini değiştirmeye yönelik daha olumlu kişilik özellikleri edinme)
- Deneysel (bireyin yaşamını değiştirmeye yönelik planlar örneğin iş, şehir veya ülke değiştirmek, hayat şeklini değiştirmek gibi)

2.3.1. Geleceğe Yönelimin Temel Faktörleri

Gelecekteki olaylara ve sonuçlara yönelim insan düşüncesinin temel özelliğidir (Nurmi, 1991). Bandura (1986) sosyal bilişsel teorisinde, çoğu insanın eylemlerinin hedefe yönelik olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle de bu yönelim beklenen ve değerli sonuçlar elde etmek veya korkulanlardan kaçınmak için insan eylemlerinin gerçekleştiği anlamındadır. Bireylerin, ödül, statü, maddi kazanç gibi arzulanan sonuçlara ulaşmaya çalıştıklarına ve acı, statü kaybı, düşüş gibi istenmeyen sonuçlardan kaçınmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bandura bu beklenen sonuçlara sonuç beklentileri olarak adlandırmıştır ve bunlar eylem için teşvik edici görevi görürler, eylem seçimine rehberlik ederler ve sonuçlara ulaşmaya yönelik çaba ve sebat seviyesini etkilerler. Beklenen sonuçların kişisel değeri ne kadar büyük olursa ve bireyin öz yeterlilik inançları ne kadar güçlü olursa hedeflere ulaşmada harekete geçme olasılığı o kadar artar ve çaba peşinde koşar. Böylece Bandura sonuç ve etkinlik beklentilerinin birleşik etkisinin değerli sonuçlara ulaşmak için harekete geçme ve sürdürme motivasyonunun oluşturulmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur (Akt. Miller ve Brickman, 2004).

Bireyin geleceğini düşünme derecesi (zaman perspektifi), harekete geçmeden önce plan yapıp yapmadığı (önceden planlama) ve gelecekteki potansiyel sonuçları ne ölçüde dikkate aldığı (gelecek sonuçlarının beklentisi) şeklindeki kavramsallaştırma gelecek yöneliminin ölçüsüdür (Steinberg, Cauffman, Graham vd., 2009). İnsanın gelecek olayları öngörme, onları kişisel olarak anlamlandırma ve zihinsel olarak çalışma yeteneği insanların geleceğe yönelmesi için temel sağlamaktadır (Nurmi, 1991).

Gelecek beklentisi, çeşitli nedenlerden dolayı gençler için önemlidir. Bunlardan biri ergenler çevrenin etkisiyle (ebeveynler, öğretmenler, akranlar) belirlenen yaşam boyu gelişimi etkileyen gelecek hakkında düşünür. Ayrıca kariyer, yaşam tarzı, aile kurma gibi geleceğe yönelik kararları yetişkin yaşamını şekillendirir (Nurmi, 1991). Ergenlerin geleceği nasıl gördüğü kimlik oluşumlarında büyük rol oynamaktadır (Marcia, 1980).

2.3.2. Gelecek Beklentisinin Etkileri

Lewin'e (1948) göre doğru veya yanlış bireyin kafasında oluşturduğu gelecek resmi bireyin yaşadığı zamandaki ruh halini ve hareketini derinden etkiler (Akt. Murphy, 1971). Araştırmalar olumlu gelecek beklentisine sahip olan ergenlerin öznel iyi oluşlarının olumlu etkilendiği (Eryılmaz ve Atak, 2011; Tokuç, Ekuluklu ve Evren, 2009), MacLeod ve Byrne (1996) onları daha iyimser yaptığını ve normalden daha umutlu olduklarını, Çuhadar, Er, Demirel ve Demirel (2019) gelecek beklentisinin boş zaman yönetimini etkilediğini ortaya koymuşlardır. Wyman, Cowen, Work, vd. (1999) olumlu gelecek beklentisinin stres altındaki şehir çocukları için koruyucu faktör olduğunu bulmuşlardır. Olumlu beklentiler doğrudan okuma başarısı ve öğretmen notu yeterlikleri ile ilişkili olup, anksiyete / depresyon ile ters orantılıdır (Akt., Dubow, Arnett, Smith ve Ippolito, 2001).

Tuncer (2011) yükseköğretim, Atabey (2020) ise lise gençliğiyle yaptığı çalışmada öğrencilerin geleceğe iyimser baktığını ortaya koymuşlardır. Yapılan çalışmaların ortak iyimserlik sonucu gelişim evrelerinden gençlik döneminin bireyin olumsuz yaşam deneyimlerine rağmen geleceğe ümitle baktığı, coşkuyla geleceğe yöneldiği bir dönem olmasından kaynaklı olduğu yorumu yapılabilir (Alisinanoğlu, 2002).

Yapılan araştırmalarda performansın etkili olmasında olumlu gelecek beklentisinin olmasının etkili olduğu vurgulanmıştır. Bireylerin gelecekteki performanslarını geçmiş davranışlarından değerlendirdiğini ve öz-yeterliliğinin

performansın doğru bir yordayıcısı olduğunu ifade etmiştir. Şöyle ki bireyin performansına geçmiş deneyimleri yön vermektedir. Birey geçmiş yaşantılarından yola çıkarak kendine başarı çıtası ya da beklenti çıtası oluşturur. İnsanlar yetenekleriyle çeşitli bilgi kaynaklarını tarar sentezleyerek seçimlerini ve çaba harcamalarını buna göre düzenlerler. Etkililik beklentileri çabanın sürekliliğini artırarak performans seviyesini de artırır. Sonuçta gelecekteki sonuçların bilişsel temsiliyle bireyler mevcut davranış güdüleri oluşturabilir (Bandura, 1977; Tuncer, 2011).

Motivasyon, planlama ve değerlendirme olmak üzere 3 ana psikolojik süreç gelecek yönelimini tanımlanmaktadır. İnsan ilk adımda amaç ve değerleri ile gelecek beklentilerinin sentezine dayalı hedefler oluşturur. Sonra ise bu hedeflere nasıl ulaşacağını planlama ve problem çözme yoluyla öğrenir. Son adımda ise hedeflerini gerçekleştirme ve kurdukları planları gerçekleştirme olasılığını değerlendirirler. Geleceğe yönelim karmaşık, çok boyutlu ve aşamalı bir süreçtir. Ergenler gelecekteki fırsatları araştırdıklarında, hedefler belirleyip fark ettiklerinde aynı anda kimliklerini geliştirirler (Nurmi, 1991).

Problem davranış teorisi gençlerin geleceklerine iyimser bakış açısına ve başarı beklentilerine sahip olanların problemleri davranışlarda bulunma olasılıklarının da düşük olduğunu ortaya koymuştur (Chen ve Vaszonyi, 2013; Jessor, Turbin, Costa vd., 2003).

2.3.2.1. Toplum ve Kültür

Geleceğe yönelim becerileri 11 ile 12 yaş arası ergenlik döneminde, bağımsızlık, öz-düzenleme ve kişisel kimlikteki gelişimle birlikte gelişir. Hayatın bu evresinde gelecek hedefleri daha belirgin hale gelir ve bu dönemdeki ergenler eğitim ve mesleki hedeflere odaklanarak gerçek dünyayla ilişkilendirmeye başlarlar (Santilli, Ginevra, Sgaramella vd., 2015). Zaman perspektifi (Lewin, 1951) göre bireyin psikolojik geleceğine ve belirli bir zamanında var olan psikolojik geçmişine ilişkin bakışının bütünü ifade eder ve çocuğun zaman perspektifinin yaşı ilerledikçe büyüdüğünü; şimdiki davranışının geçmiş ve gelecek olaylardan etkilendiğini belirtmiştir. Bir kültürün zaman perspektifleri de belirli bir duruma karşı gözlemlenmesi gereken davranış kıstasları belirleyerek o kültürde yaşayanların hayatlarında etkili olan değerlerin boyutlarını verir (Akt. Murphy, 1974).

Ergenler şimdiki zamanı büyük bir hızda yaşıyorlar ve aynı zamanda geleceği kendileri için planlamak zorundalar. Ergenler seçimler, kararlar vererek ve kendilerini çeşitli konulara adayarak gelecekteki yaşamlarına yönlenirler. İnsan yaşamını

koruyacak ve geliştirecek olan aile, toplum ve toplum liderliğinin kalitesini üstlenmeye hazır olması gereken nesil kuşağını temsil eder. Genç kuşağın gelecek beklentisi toplumun gelişim çizgisini ve dinamiğini belirleyen önemli bir güçtür. Bu açıdan da toplumun ve gençliğin gelecek beklentisi bir noktada çakışır (Güleri, 1998).

Tüm toplumlarda insanların soyut düşünmesiyle beraber kolaylaşan geleceğe yönelik düşünme evrenseldir. Yani süreklilik ve gelecek kuşakların refahı için insanlar ortak endişeyi yaşarlar. Farklı milliyetlerden ve etnik kökenlerden ergenler gelecek beklentilerinde 3 ortak temayı paylaşırlar: eğitim, kariyer, aile. Gelecek yönelimi diğer değer yönelimleri gibi hem evrensel hem kültüre özgü süreçlerin sonucudur. Söz konusu evrensellik değer yönelimlerinin altında yatan 3 varsayımdan kaynaklanır (Kluckhohn ve Strodtbeck, 1961; Seginer, 2003);

- İnsanların sınırlı sayıda ortak sorunu vardır
- Bu sorunlara yönelik çözümlerin sınırlı aralığı vardır
- Tüm çözümlerin alternatifleri tüm toplumlarda her zaman vardır ancak farklı şekillerde çözülür.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile ergenin gelecek beklentisini 2 farklı şekilde etkilediği belirtilmiştir; yetkili ebeveynlik ve ebeveyn inançları (Seginer, 2003):

- 1) Yetkili ebeveynlik, ergenin gelecek yaşamını iki şekilde kolaylaştırabilir: Ergenin geleceğe yöneliminde özerkliğini sağlayarak doğrudan, ergenin duygusal sağlığını teşvik ederek aynı anda onun hayatına katılarak dolaylı etki sağlamak.
- 2) Ebeveyn inançları, ergenlerin geleceğe yöneliminde çok önemli bir değişkendir. Ebeveynin uygulamalarını ve çocuklarıyla kurdukları iletişim biçimi onların beklentilerini yönlendirir bu nedenle ergenin motivasyonel bileşeni üzerinde etkilidir.

Ergenlerin gelecek umutları, ilgileri genellikle eğitim, meslek, aile, boş zaman etkinlikleri gibi kişisel gelecekteki yaşamlarına odaklı konulardır. Bu umutlar ve çıkarılarda toplumlar ve kültürler arasında çok az farklılık olduğu belirtilmiştir (Lerner ve Steinberg, 2004). Kızların aile ve insan ilişkileri, eğitim, boş zaman doldurma ve kendini gerçekleştirme hedefleri erkeklerden daha fazladır. Erkeklerin kişisel projeleri daha çok maddi değer, çalışma ve servetle alakalıdır (Marttinen ve Salmela-Aro, 2012). Bundan dolayı gelecekteki olaylar insanın yaşamı boyunca günlük davranışlarını motive

eder. Ergenler büyüdükçe daha ileriye yönelik düşünürler ve geleceğe yönelik korkularını veya umutlarını konuşma hakkında gençlerden daha iyidirler (Steinberg, Graham, Banich vd., 2009).

2.3.2.2. Eğitim ve Okul

Trommsdorf (1983), kendi çalışmalarında uzun ve iyi yapılandırılmış bir gelecek için bilişsel eğitimi ve eğitim durumunu ön koşul olarak ortaya koymuştur. Lewin' e göre (1951) öğrencinin görüşünü genişletmek her zaman eğitimin temel amaçlarından biridir ve öğrencideki bu görüş gelişmesi, zaman perspektifinin artışı bilişsel yapısındaki bir tür değişiklik olarak ifade etmiştir (Akt. Murphy, 1971).

Okul ortamı çocukların geliştiği çoklu bağlamlardan biridir ve bu bağlam ergenler olgunlaştıkça giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu nedenle okul bağlamı ergenlerin gelişiminde dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Geleceğe yönelik inançlar akran grupları gibi diğer insanlarla sosyal etkileşim yoluyla öğrenilir. Öğrencilerinin yüksek akademik başarı düzeyleri ile karakterize edilen okullarda bulunan ergen daha karamsar bir eğitim beklentisi oluşturabilir. Çünkü bu ortam özellikle gelecek beklentisi daha düşük olan birkaç ergen için yetersizlik hissi yaratabilir. Bu da geleceğe yönelik daha düşük veya kötümser bakış açısına sahip öğrencilerin gelecek yönelimlerini kendi akranlarıyla karşılaştırmaktan kaynaklı etki nedeniyle geleceğe yönelik daha umutsuz hissedebilecekleri anlamındadır. Bu nedenle bu ergenlerin sorunlu davranışlara katılarak geleceklerini riske atmaları daha olasıdır (Chen ve Vazsonyi, 2013). Buna bağlı olarak da Atabey' in (2020) yaptığı çalışma öğrencilerdeki olumlu okul deneyimleri, okula ait olma duygusu gelecek beklentisini olumlu olarak etkilediğini ortaya koymuştur.

Kalabalık ailelerde yetişen çocuklar okulu daha çok bıraktığı ortaya konulmuştur. Bunun sebebi ise bu ailenin kalabalık olduğundan dolayı her çocuğuna nitelikli bir eğitim ve eğitime bağlı bir gelecek beklentisi oluşturamaması sonucu çocukta oluşan düşük benlik algısı, okul başarısının düşüklüğü, başarıya yönelik güdülerinin az olması olabilir (Güleri, 1998; Ozankaya, 1981).

2.3.2.3. Benlik

Schwartz (2007) açık benlik duygusuna sahip olmanın depresyon ve kaygı ile dışsallaştırıcı davranış problemleriyle ters orantılı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bu bireyler geleceği hakkında da olumlu düşüncelere sahip olma ve daha fazla güven

duyma eğilimindedir (Nurmi, 1991). Gelecekteki benlikleri hakkında eleştirel düşünen ve olumlu benlik duygusu olan ergenlerin kimliklerinin çeşitli yönlerini keşfetmeyenlerden daha iyi keşfetme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur (Hoyle ve Sherrill, 2006). Bir örnek vermek gerekirse kendini geliştirme teorisine göre, bireyler kendilerini uygun şekillerde izleyerek, öz değer algılarını koruyarak veya arttırarak, yeterliliklerini geliştiren faaliyetlere daha fazla yönelerek ve kendileri hakkında sürekli olarak pozitif kalarak benlik saygısını en üst düzeye çıkarmaya çalışırlar. Bu teoriden yola çıkılarak bireylerin geleceği hakkında olumlu düşünürken kendini geliştirmesinin de desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir (Epstein, 1973). Jackman ve MacPhee (2017) riskli davranışlarda bulunmaya yönelik gelecek yönelimini ve sağlıklı benlik saygısını koruyucu faktörler olarak belirtmişlerdir. Bireyin gelecek yönelimi benliğinin gelecekte nasıl yansıtıldığına ait yansımaları içerir. Benliğin bu yansımaları ise geleceğe yönelik beklentileri ve eylemleri içerir.

2.3.2.4. Kimlik

Kimlik kavramı çok yönlüdür ve ergenlerin gelecekte olabileceklere olan inançlarını içerir (Kerpelman ve Pittman, 2001). Adams ve Marshall' a (1996) göre kimlik oluşumu ergenlerin gelecek potansiyellerini tanımasını sağlar. Kişinin sonuçlar üzerinde kontrol ve sorumluluk duygusu ergenlerin kimlik gelişimi ile olumlu ilişkili olduğu bildirilmiştir. Kimlik gelişimi ve gelecek yönelimi arasında yapılan uzunlamasına bir çalışmada kimlik başarısı olumlu yaşam yönelimi (geleceği düşünme, geleceğin gelişiminde kontrol sahibi olma) ile ilişkide olduğu bunun yanında kimlik dağılımının gelecek hedefi belirleme ve planlamanın yanı sıra eğitim hayatı ve mesleki hedefleri de gerçekleştirme çabalarını tehlikeye atabileceği ortaya konulmuştur (Pulkinen ve Rönkä, 1994; Akt. Kerpelman ve Mosher, 2004). Öz yeterlilik, kontrol, sorumluluk ve kimlik gelişimi ergenlerin gelecekteki yönelimlerini anlamak için kontrol alanı oluşturmaktadır (Kerpelman ve Mosher, 2004).

2.3.2.5. Öz-yeterlilik

Öz-yeterlilik kişinin kişisel yeteneklerine inanç olarak tanımlanmaktadır. Bandura (1977) öz-yeterlilik teorisine göre, kişi belirli bir görevi üstleneceğinden emin değilse, görevde başarısız olabilir, hatta kişi bu görevi denemeyebilir. Eğer ergenler başarılı olma inançlarında, eğitim veya meslek gibi alanlarda etkili olmazlarsa, bu alanlardaki gelecek yönelimleri asgari düzeyde olacaktır. Öz yeterlilik algılarını yapılandırmanın iki yolu kişinin öznel başarı veya başarısızlıkları ya da dolaylı olarak başkalarının başarı veya başarısızlıklarının deneyimleridir. Bu nedenle de ergenler

tekrarlı başarısızlıklar yaşarlarsa veya aile üyelerini, akranlarını başarısız algıarlarsa geleceklerine iyimser bakma veya gelecek sonuçlarını geliştirme planlama stratejileri düşük olacaktır. (Anderson ve Brown, 1997, Akt. Kerpelman ve Mosher, 2004). Ergenler gelecek sonuçları üzerinde kontrol sahibi olduklarını eylemlerinden sorumlu olduklarını bilinci onların geleceğe bakışlarını belirlemede yardımcı olabilir. Yüksek düzeyde iç kontrol kişinin başına gelenler üzerinde kontrol sahibi olduğu inancı ergenlerde daha kaliteli başarı deneyimleriyle ve okula devam etme niyetleriyle ilişkilidir (O'Brien ve Feather, 1990; Akt. Kerpelman ve Mosher, 2004).

Karakaş (2013), Atabey (2020) düşük öz-yeterliliğin gelecek beklentisini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Bireyin gelecekte hedefler belirlemesi ve bu hedeflere ulaşmada çıkan engellere karşı daha azimli çabalaması, hedeflere ulaşmada kendini yetkin görerek geleceğe olumlu bakış açısı geliştirmeleri yüksek öz-yeterlilik algısını gerektirir. Paralel olarak Saraçlı ve Şanlı (2015) bireyin kişilik özelliklerini gelecek beklentisinin etkilenmesinde en önemli faktör olduğunu bulmuştur. Ayrıca kişilerin anne baba arasındaki iletişimi, yetiştirilme biçimi ve aldığı eğitime bağlı olarak yaptığı işi, işinde kendini yetkin görmesi arkadaşlarıyla geçirdiği kaliteli ve etkili zamanda sosyalleşmesi de gelecek beklentisinin olumlu olmasına etkide bulunmaktadır. Bireyler problem çözme becerilerini, sosyal destek ağlarını kullanarak ve yetkinlik geliştirme faaliyetlerine katılarak gelecekteki başarılarını arttırabilir (Dubow, Arnett, Smith ve Ippolito, 2001).

2.3.2.6. Öz-düzenleme

Bireyin geleceğe yönelik koyduğu hedefleri onun için önemli bir öz-düzenleme unsurudur. Bu hedefler onun tüm faaliyetlerini şekillendirici, geliştirici ve ya ket vurucu niteliktedir. Bireyin hedefleri özlem, istek, ihtiyaçlarını içererek onun için yakın veya uzak zamanda ulaşılacak istenir (Aylar, 2012). Carver ve Scheier' in (1998) öz-düzenleme modeli, umutsuzluğu yüksek olan bireyler, olumlu gelecek beklentisi olarak hedefleri belirlemede zorlandığını göstermiştir. Bunun nedeni olarak da sürekli geçmiş hedeflerine ulaşamamış olmaları ve davranışlarıyla gelecek hedeflerinin sonuçları arasında ilişki olmadığını öğrenmiş olmalarıdır. Sonuç olarak da bireylerin genel motivasyonları ve gelecek beklentileri çok azalır ve kısmi ayrılma ile umutsuzluğa yol açar (Akt. Cassidy ve O'Connor, 2007)

2.3.2.7. Umut ve umutsuzluk

Kişiyi ulaşmak isteği amaçlarına karşı faaliyete geçiren duygu umuttur. Umut bireyin gelecek beklentilerinin gerçekleşme ihtimalini belirtir. Tam tersi umutsuzluk ise

kişinin beklentilerinin gerçekleşmeyeceğini, problemlerinin hiçbir zaman çözümlenmeyeceğini, gerçek bir nedeni olmadığı halde hayatlarına yanlış anlamlar vermelerini, hiç çabası olmadığı halde amaçlarına ulaşmada başarısız olacağına dair beklenti oluşturmasıdır (Beck, 1963; Akt, Şahin, 2002). Umut ve umutsuzluk iki zıt kavram da olsa ikisi de birey için gelecekte hedeflere ulaşma imkânının ihtimalidir (Şanlı Kula ve Saraç, 2017). Bireyin geleceğe yönelik pozitifliği; yapabilecekleri ve çevresine katkısı paralelinde artarken umutsuzluğuna oranla da azalmaktadır (Abela ve Seligman, 2000; Akt. Akçöltekin ve Doğan, 2012). Hedefe yönelik ve anlamlı bir hayat yaşayan bireylerde daha az umutsuzluk bildirilmiştir (Edwards ve Holden, 2001; Akt., Marchetti, Alloy ve Koster , 2019).

Umutsuzluk bireyin gelecekte koyduğu hedeflerine karşı engellenmiş süreci içerir. Birey hedef başarısızlığı yaşar ve öngörülen gelecek de bireye herhangi değişiklik vaadinde bulunmazsa, umutsuzluk gelişimi olasıdır. Umutsuzluğun, depresyon ve kaygıya göre gelecekteki mutluluk, tatmin, öz-değer gibi belirli hedeflerin gerçekleştirilmesine bağlı olduğu inancı ile güçlü ilişkidir. Örneğin bireyin güçlü şekilde bağlandığı gelecek hedefi tüm çabalarına rağmen gerçekleşmemişse ve özellikle o hedefe sahip olmak yaşam doyumuna ulaşmak için tek yol olarak kabul edilirse, keskin bir umutsuzluk yaşaması olasıdır. Mutluluğun ve kişisel iyi oluşun kesinlikle belirli hedeflere bağlı olduğu böyle bir kavramsallaştırma koşullu hedef belirleme olarak tanımlanır ve yüksek umutsuzluk düzeyi olan klinik gruplarında görülür (Marchetti, Alloy ve Koster, 2019).

Umutsuzluk, ergen ruh sağlığını anlamak için önemli bir yapıdır. Ergenlikte umutsuzluk içselleştirici ve dışsallaştırıcı bir dizi bozukluğun yanında tehlikeli davranışlar (ör: intihar) için de bir risk faktörüdür. Ergenlerde hızlı bilişsel gelişim umutsuzluğun gidişatında etkiye sahiptir. Gelecek yöneliminin birden fazla bileşenin hızlı gelişimi (gelecekteki sonuçların öngörülmesi, geleceğe yönelik planlama ve gelecek yönelimi), umutsuzlukta daha hızlı bir düşüş bildirilmiştir (Giollabhui, Nielsen, Seidman vd., 2018)

Bireyin gelecekteki beklentilerine ulaşmada oluşturulan hedeflere ilişkin başarısızlık umutsuzluğu azaltmada önemli bir müdahale aracıdır (Marchetti, 2019). Etkisiz ve verimsiz hedef arayışı hedefe ulaşmada başarısızlıklara sebebiyet verebilir. Bireyin hedeflerine ulaşmasında belirli tıkanmaların üstesinden gelmek için belirli

müdahaleler uygulanabilir. Hedefe ulaşmadaki engeller birey tarafından uygun stratejiler seçme ve hedefe ulaşmada izlediği yol yeteneğinin geliştirilmesi ile kontrol edilebilir. Hedef belirleme ve planlama yaklaşımı bireye uygun hedefler belirlemeyi ve bu hedeflere ulaşmada gerçekçi planlar üretmeyi öğretmeye odaklanan bir müdahale tekniğidir. Bu müdahalenin bireyin hedeflerine ulaşma konusunda beklentilerini geliştirdiği ve müdahaleden sonra gelen takipte umutsuzluk düzeyini azalttığı rapor edilmiştir (MacLeod, Coates ve Hetherington, 2008; Akt., Marchetti, Alloy ve Koster, 2019).

2.3.3. Gelecek Beklentisi İle İlgili Yapılan Güncel Araştırmalar

Güleri (1998) işçi gençlik ve üniversite gençliği üzerinde yaptığı araştırmada üniversiteli gençliğin daha bağımsız ve iyimser olmasına karşın işçi gençliğin daha bağımlı ve kötümser olduğunu, üniversiteli gençlerin gelecekte daha iyi bir iş, işçi gençlerin ise daha iyi bir eşe öncelik verdiğini ortaya koymuştur.

Dubow, Arnett, Smith ve Ippolito, (2001) yaptığı çalışmada olumlu gelecek beklentisinin algılanan problem çözme etkinliği, öz-değer, algılanan aile ve akran desteği ve okul katılımı düzeylerinin yüksek olması ve akran olumsuz etkilerinin ve problem davranışlarının düşük düzeyleriyle alakalıdır. Aile ve aile dışı destek benlik saygısını artırarak, kişinin stresli olaylarla başa çıkmasına yardımcı olup sosyal ilişkilerinin güvenli algılanmasına yardımcı olup stres altındaki çocukları koruduğu bildirilmiştir. Sonuçta da aile desteği kişi için olumlu gelecek beklentisinin artırılmasını sağladığını ortaya koymuşlardır.

Kerpelman ve Mosher (2004) yaptıkları çalışmada Afrikalı Amerikan ergenlerin öz-yeterlilik, kontrol, sorumluluk ve kimlik gelişiminin gelecek yönelimi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre; kimlik keşfi ve bağlılığının, öz-yeterliliğin, kontrol ve sorumluluğunun gelecek yönelimini öngördüğü sonucuna varmışlardır. Buna göre bireyin algıladığı daha yüksek kontrol ve sorumluluk ve kimlik keşfi geleceğe daha güçlü yönelim ile ilişkilidir.

Stoddard, Zimmerman ve Bauermeister (2011) yaptıkları çalışmada Afrikalı Amerikan gençlerin şiddet ve gelecek yönelimleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma örneklemini 681 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre yüksek gelecek yönelimi olan gençlerin şiddet içeren davranışlarda azalma gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

Tuncer (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada meslek yüksek okulu öğrencilerinin gelecek beklentilerini değerlendirmiştir. Araştırma sonucuna göre kızların erkeklere göre daha fazla gelecek beklentisine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca baba eğitim düzeyi lisansüstü olan öğrencilerin daha fazla gelecek beklentisine sahip olduğunu, 3-4 kardeşe sahip öğrencilere nazaran 5 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin daha fazla gelecek beklentisine sahip olduğunu, genel olarak gençlerin geleceğe karşı iyimser olduğunu ortaya koymuştur.

Aylar (2012) yaptığı çalışmada öğrencilerin geleceğe yönelik hedef ve planlarının sosyo-kültürel bağlam temelinde betimlenmesi ayrıca bu hedef ve planların öğrencilerin akademik yaşantıları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan çalışmada araştırma örneklemini 7. Sınıf öğrencisi olan 3 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre; bireyin akademik başarısının öz-düzenlemesi, hâlihazırda bir konudaki motivasyonu onun ait olduğu kültürden ve sosyal ilişkilerinden etkilendiğini, bununla beraber de öz-düzenleme sürecinin ana bileşenlerinden biri olan geleceğe yönelik hedeflerin de bu faktörlere göre belirlendiğini bildirmiştir.

Chen ve Vazsonyi (2013) yaptıkları çalışmada gelecek yönelimi, okul iklimi ve problemleri öğrenci davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre; ergenlerin gelecek yönelimlerinin problemleri davranışlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca ergenlerin gelecek yönelimi ile okulun geleceğe yönelik yönelimi iklimi arasında bir etkileşim etkisi ortaya koymuşlardır. Buna göre ergenlerin gelecek yönelimi ile problem davranışları arasındaki negatif ilişki, daha olumlu bir gelecek uyumu iklimine sahip okullarda daha güçlüyken, okul gelecek yönelim iklimi, düşük seviyelerde gelecek yönelimi olan ergenler için sorunlu davranışlarla anlamlı ve olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen (2014) yaptıkları çalışmalara göre okul türünün gelecek beklentisi üzerinde etkisini lise öğrencileri üzerinde araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 926 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre en yüksek gelecek beklentisine sahip okul türünün spor lisesi en düşük gelecek beklentisine ise müzik bölümü öğrencilerinin sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

Şanlı ve Saraç (2015) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerinde etkili olan etmenleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 402 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin kişilik özelliklerinin gelecek beklentisini pozitif anlamlı etkileyen en önemli faktör olarak ortaya koymuşlardır.

Jackman ve MacPhee (2015) yaptıkları çalışmaya göre gelecek yönelimi, benlik saygısı ve riskli davranışlar arasında yordayıcı ilişkileri boylamsal olarak incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma örneklemini 12-14 yaş aralığında olan 862 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre; ergenlerde yüksek gelecek yöneliminin ve sağlıklı benlik saygısına sahip olmanın riskli davranışlarda bulunmaya karşı koruyucu faktörler olduklarını ortaya koymuştur.

Dündar (2018) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin okul tükenmişlik düzeylerine; sınav kaygısı, anne baba tutumu ve öğrencilerin gelecek beklentileri gibi değişkelerin ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 100 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre gelecek beklentileri yüksek olan öğrencilerin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, düşük kişisel başarı hissi ve tükenmişliklerinin düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Avar (2019) yaptığı çalışmada ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar ile yaptıkları değerlendirmelerin lise öğrencilerinin gelecek beklentisi ve akademik yeterlik algısı üzerinde etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 315 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre olumlu gelecek beklentisine sahip öğrencilerin tüm olumsuz durum ve koşullara rağmen kendi başarı yollarını, hedeflerini daha rahat oluşturduklarını ve öz değerlendirmelerinin daha sağlıklı olduğunu ortaya koymuştur.

Türkön (2019) yaptığı çalışmada ergenlik dönemindeki bireylerde bağlanma stilleri ile gelecek beklentisi ve öz-denetim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 291 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre; gelecek beklentisi ve toplam bağlanma puanı ile okul türü arasında anlamlı bir fark olduğu elde edilmiştir. Ergenin baba eğitim düzeyi ile kaçınan bağlanma stili gelecek beklentisi ile öz-denetim düzeyi arasında anlamlı farklılık bildirmiştir. Ayrıca gelecek beklentisini anne baba arasındaki iletişimin yordadığı sonucuna varmıştır.

Atabey (2020) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin geleceğe yönelik beklentileri, öz yeterlikleri ve okula aidiyet duyguları arasındaki ilişki incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini 286 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin gelecek beklentileri, öz-yeterlilik ve okula aidiyet duygusu arasında ikili anlamlı korelasyonlar ortaya koymuş; lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve öz yeterliliği arttıkça okula ait olma duygusunun arttığını bildirmiştir.

BÖLÜM 3

3 YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada, üniversite öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri, sahip oldukları değerler ve gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişkileri tespit etmek amaçlanmıştır. Yapılan araştırma için ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla sayıdaki değişken arasındaki ilişkiyi tespit etmede kullanılan bir modeldir (Büyüköztürk vd., 2012; Karasar, 2015).

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında lisans düzeyinde farklı sınıf seviyelerinde eğitim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenden seçilen grup kolay ulaşılabilir örneklem yoluyla seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini 395 (%79) kadın 105 (%21) erkek olmak üzere toplamda 500 kişi oluşturmuştur. Katılımcılardan 8 katılımcı (%1,6) 1 saatten az, 127 katılımcı (%25,4) 1-3 saat, 213 katılımcı (%42,6) 4-6 saat, 152 katılımcı (%30,4) 7+ saat internet kullanımı göstermiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen formda cinsiyet, yaşanılan yer, gelir durumu bilgileri, günlük internet kullanım süresi soruları ile katılımcının demografik özellikleri ortaya koymaya çalışılmıştır.

Young İnternet Bağımlılık Ölçeği: Ölçek Kutlu, Savcı, Demir ve Aysan (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmış olup 5'li Likert tipinde (1: hiçbir zaman, 5: her zaman), 12 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır.

Ölçekten alınabilecek puanlar 1 ve 5 arasında değişmektedir. Buna göre alınabilecek en düşük puan 12 iken en yüksek puan 60' tır. Öğrencinin ölçekten alacağı puanın yükselmesi internet bağımlılık puanlarının da arttığını belirtir. Ölçeğin Croanbach alfa katsayısı üniversite öğrencilerinde 0.91 olarak, ergenlerde ise 0.86 olarak bulunmuştur.

Gelecek Beklentisi Ölçeği: Ölçek Tuncer (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmış, 5'li Likert tipinde (1: hiç katılmıyorum, 5: tamamen katılıyorum), 14 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır.

Her maddeden alınabilecek puanlar 1 ve 5 arasındadır. Buna göre alınabilecek en düşük puan 14 iken en yüksek puan 70' tir. Öğrencinin ölçekten alacağı puanın yükselmesi geleceğe ilişkin iyimserliklerinin arttığını belirtir. Araştırmacı ölçeğin güvenilirliğini Croanbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısını 0,84 olarak bulmuştur.

Değerler Ölçeği: Ölçek Dilmaç (2014) tarafından geliştirilmiş olup 10' lu Likert tipi (0: Hiç önemli değil, 9: Çok önemli), 39 değer ifadesi 9 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları;

- a. Sosyal Değerler
- b. Kariyer Değerleri
- c. Entelektüel Değerler
- d. Maneviyat
- e. Materyalistik Değerler
- f. İnsan Onuru
- g. Romantik Değerler
- h. Özgürlük
- i. Fütüvvet

olarak belirlenmiştir. Öğrencinin ölçekten aldığı puan arttıkça kişinin değerlere daha fazla önem verdiğini, hayatında vazgeçilmez olduğunu gösterir.

Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık ve güvenilirlik katsayıları her bir alt boyuta göre; “Toplumsal Değerler” için .90, “Kariyer Değerleri” için .80, “Entelektüel Değerler” için .78, “Maneviyat” için .81, “Materyalist Değerler” için .78, “İnsan Onuru” için .61, “Romantik Değerler” için .66 “Özgürlük” için .65 ve son olarak “Fütüvvet” için .63 olarak hesaplanmış. Bu veriler ışığında Değerler Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplamada örneklem grubundaki üniversite öğrencilerinin demografik bilgilerini elde etmek için araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi

Formu”, internet bağımlılık düzeylerinin tespiti için “Young İnternet Bağımlılık Ölçeği” , gelecek beklentilerinin tespiti için “Gelecek Beklentileri Ölçeği”, sahip oldukları değerlerin tespiti için “Değerler Ölçeği” kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler ile internet bağımlılığı ve gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla da analiz “Yapısal Eşitlik Modellemesi” AMOS 19 Programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesinin temel amacı önerilen hipotezi test etmek ve gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır (Sümer, 2000).

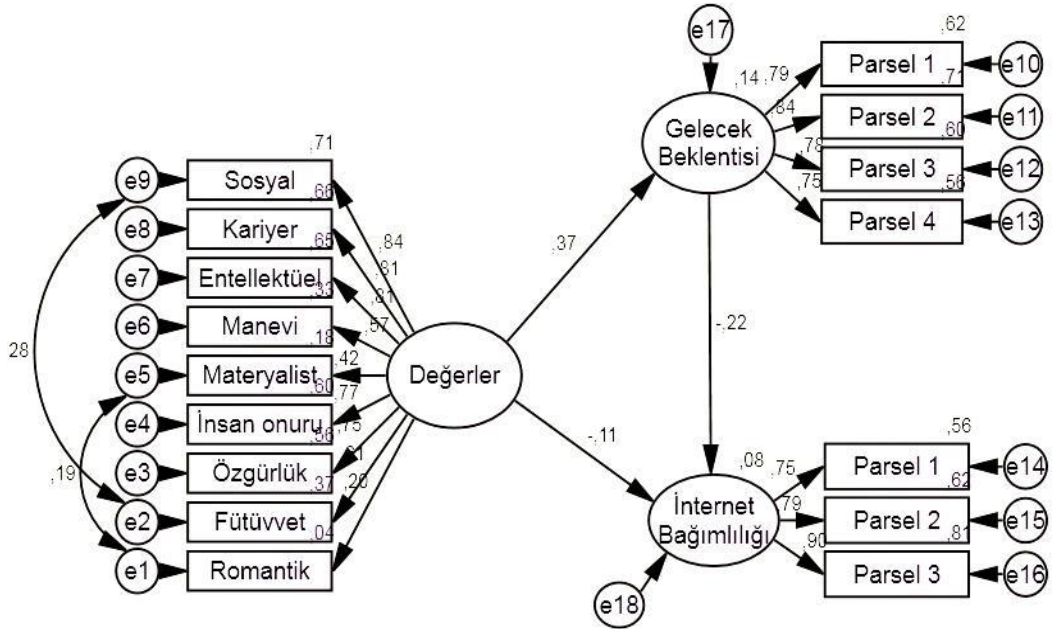
BÖLÜM 4

4 BULGULAR

Tablo 1’ de yer alan uyum değerleri incelendiğinde $X^2/sd = 2.73$, RMSEA = 0.06, SRMR 0.08, GFI = 0.90, AGFI = 0.86, olarak bulunmuş ve modelde gösterilen yolların her biri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. GFI, AGFI ve diğer uyum indeksleri modelin iyi uyumlu olduğunu göstermiştir (Sümer, 2000) (Tablo 1). Test edilen model Şekil 1 de gösterilmektedir.

Tablo 1. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

Ölçüm	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Modelin Uyum İndeksi Değerleri
(X^2/sd)	≤ 3	$\leq 4-5$	2.73
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.06
SRMR	≥ 0.05	0.06-0.08	0.08
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.90
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.86

Şekil 1. Modele İlişkin Yol Analizi

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinin sahip oldukları değerler, İnternet Bağımlılığı ve Gelecek Beklentisi Arasındaki Yordayıcı İlişkilerine Yönelik Model

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	Toplam Etki	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Standart Hata	Kritik Değer
Değer	Gelecek Beklentisi	0.37	0.37	0	0.14	4.51*
Değer	İnternet Bağımlılığı	-0.19	-0.11	-0.08	0.10	-2.28*
Gelecek Beklentisi	İnternet Bağımlılığı	-0.22	-0.22	0	0.07	-4.06*

Toplam etki= Doğrudan etki + Dolaylı Etki, * $p < 0.01$, ** $p < 0.05$.

Şekildeki model incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerini etkileyen bağımsız değişkenin ($t = 4.51$, $p < 0.01$) sahip oldukları değerler olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = 0.37$ olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler ile gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişki incelendiğinde, pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu belirlenmiştir.

Modele göre internet bağımlılığını etkileyen en önemli bağımsız değişkenin ($t = -4.06$, $p < 0.01$) öğrencilerin gelecek beklentileri olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri ise $\beta = -0.22$ olarak bulunmuştur. Buna göre üniversite öğrencilerinin sahip oldukları gelecek beklentisi ile internet bağımlılıkları arasındaki yordayıcı ilişki incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal ilişki olduğu belirlenmiştir.

Buna ek olarak modelde üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığını etkileyen ikinci değişkenin ($t = -2.28$, $p < 0.01$) öğrencilerin sahip oldukları değerler olarak görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri ise $\beta = -0.19$ olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin internet bağımlılığı ile değer arasındaki yordayıcı ilişki incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal ilişki olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 5

5 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Tartışma

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin oluşturdukları sahip oldukları değerler ile internet bağımlılıkları ve gelecek beklentileri arasındaki yordayıcı ilişkilerin araştırılmasıyla elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen bulgularda;

Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerlerle internet bağımlılıkları arasındaki ilişkiye bakıldığında öğrencilerin sahip oldukları değerler ile internet bağımlılık düzeyleri arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmüştür. Buna göre öğrencilerin sahip oldukları değerler arttıkça internet bağımlılık düzeylerinin de azaldığı ortaya konulmuştur. 2000 li yıllardan itibaren gelişen internet kullanıcılarına katlanarak gelişen ve çeşitlenen karşı konulamaz renkli bir dünya sunmaktadır. Her gün gelişen ve çeşitlenen farklı uygulamalarla bugün gündelik hayatımızın vazgeçilmez unsurunu teşkil etmektedir. Bu dünya hiç şüphesiz biz insanlara hayatımızın her alanında büyük kolaylıklar ve fırsatlar sağlamaktadır. Mesafeleri ve sınırları çok çeşitli uygulamalarla ortadan kaldırarak iletişime de farklı bir boyut kazandırmıştır. İnternet sunduğu bu fırsatların yanında çeşitli problemleri ve soru işaretlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Sunduğu olanak ve fırsatlarla kullanıcılarında meydana gelen internet bağımlılığının yanında çeşitli anti-sosyal davranışların da rahatça sergilenebileceği sanal bir dünya sunmaktadır. İnternetin yukarıda sayılan faydalarının yanında bu yönleriyle de kişinin hem bireysel hem sosyal iletişimini olumsuz yönde etkileyen internet bağımlılığı kişiye olumlu ve yapıcı bir dünya sunan değerler ile beklendiği gibi negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. (Kılınç ve Gürbüz, 2017; Doğan, 2018; Acat, 2019).

İnternet sunduğu bu faydalarının yanında aşırı ve kontrolsüz kullanımıyla beraber internet bağımlılığa yol açmasına sebep olmuştur. Yapılan çalışmalarda problemlili internet kullanımının sosyal bir varlık olan insanın sosyal hayatını olumsuzluklara sebep olduğu (Young, 1998) ve böylece internetin toplumsal değerleri olumsuz etkilediği (Karaca, 2007) bildirilmiştir. Karaca (2007) buna ek olarak bireylerin sanal dünyada sergiledikleri şiddet eğilimleri, yalan söyleme, güvensiz,

tutarsız davranışlarla beraber internette karşılaştıkları olumsuz içerikli yayınlar, ahlakdışı fiillerin sonucu olarak bireylerin değer ve kültür erozyonuna uğrayabildiklerini belirtmiştir. Değerlerin internet bağımlılığı üzerinde etkisini Peker (2013) yapmış olduğu deneysel çalışmada ergenlere değerleri içeren hikaye, tartışma, rol oynama gibi etkinliklerle insani değerler eğitimi vermenin bilişim teknolojilerini kullanırken öğrencilerin sorunlu davranışlarında ve bu davranışlarının kontrolü üzerinde farkındalık kazandırabildiğini ortaya koymuştur. Böylece insani değerlerin bilişim ve iletişim teknolojilerini etkili kullanmaları yönünde öğrencilerde farkındalık yarattığını bildirmiş böylece araştırma sonucuyla benzer olarak olası bağımlılıklara karşı değerlerin koruyucu işlev gösterdiğini ortaya koymuştur.

Araştırmanın diğer bir sonucu olarak üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiye bakıldığında öğrencilerin sahip oldukları değerler ile gelecek beklentileri arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmüştür. Buna göre öğrencilerin sahip oldukları değerler arttıkça gelecek beklentilerinin artacağı ortaya konulmuştur. Bireyler doğdukları andan itibaren yakın çevresi anne babasından başlamak üzere akranları, okul çevresi ve genelde yaşadığı toplum tarafından belirli davranışlar gösterilir, belirli hedefler işaret edilir. Bireyin davranışlarını onaylayarak pekiştirir ve bu davranışın devamlılığını sağlar. Bu anlamda bireye çevresinden verilen bu tepkiler, vurgulanan değerler bireyin gelecek beklentilerini şekillendirici faktör olmaktadır (McCabe ve Barnett, 1999; Akt. McCabe, Kristen, Barnett ve Douglas, 2000).

Armağan (2004) yıllara göre gençlerin mutluluk kaynağı olarak neleri gördüklerini araştırmış 1979 yılında gençlerin sevgi, özgürlük, iş; 2002 yılında ise bireylerin değer önceliklerinin değişerek sırasıyla para, sevgi, iş değerlerini önceliklediklerini bildirmiştir. Buna göre gençlerin değer öncelikleri yıllara göre değişse de gelecek beklentilerine etki ettiği ortaya koyulmuştur. Bu anlamda bireylerin sahip oldukları değerlerin artmasıyla yaşam, aile, iş, eğitim, din, toplum ile ilgili beklentileri de artmaktadır (Şen, 2015).

Gencin benimsediği değerler genel anlamda yetişkinlerin sahip oldukları değerler olmakta ve gençler gelecek hedeflerini belirlerken bu değerlerden etkilenmektedirler (Giyvin, 2001; Akt. Konate ve Ergin, 2018). İnanç, tutum, değerler bir ailenin bilişsel yönünü oluşturmakta ve bunların toplamını oluşturan fikirler ailedeki

gencin işlevselliği üzerinde etkili olmaktadır (Seginer, 2012). Bu anlamda bireyin yaşama ait değerlerinin oluşmasında etkili olan ailenin; büyüklüğü, gelir durumu, eğitim durumu, içinde bulunduğu koşullar gibi faktörlerin gençlerin gelecek beklentilerini etkilediği bildirilmiştir (Buyruk, 2009). Bu araştırma sonucuna ek olarak yapılan çalışmalarda çocuklarının gelecek yönelimlerine etki eden ebeveynlere ayrıca vurgu yapılmış ve ebeveynlerin çocuklarının gelecek yönelimlerindeki etkisini çocuğun tutum, inanç, değer bağlamında gelen bilgiyi işleyerek davranışında yönlendirici etkiye sahip iç mekanizma olarak aracılık ettiğini bildirilmiştir (Malmberg, Ehrman, Lithen, 2005; Yamamoto ve Holloway, 2010; Seginer, 2012).

Son olarak üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığıyla gelecek beklentileri arasındaki ilişkiye bakıldığında öğrencilerin internet bağımlılığı ile gelecek beklentileri arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmüştür. Gelecek beklentisi olan bireylerin geleceğe yönelik plan, hedefler belirlemesi ve bunları gerçekleştirmek için harekete geçmesi gerekir. Ancak internet bağımlısı olan birey gününün büyük kısmını internete harcayacağı için geleceğe yönelik beklentilerinin de buna paralel olarak olumsuz etkileneceği söylenebilir. Bu anlamda ulaşılan sonucun literatürle de uyumlu olduğu görülmüştür (Batıgün ve Kılıç, 2016; Çiğdem ve Yarar, 2015; Derin, 2013; Derin ve Bilge, 2016). Bu sonuçla benzer olarak Przepiorka ve Blachnio (2016) geleceğe hiçbir katkısı olmadığına inanarak şimdiki zamana odaklanmanın internet bağımlılığını olumlu yordarken, hedefler ve gelecek planları yapmanın olumsuz yordadığını ortaya koymuşlardır. Buna göre davranışlarının gelecekteki sonuçlarını düşünen ve hedeflerine önem verenlerin yani gelecek beklentileri yüksek kişilerin bağımlılık gibi zararlı alışkanlıklara karşı daha dirençli olduklarını bildirmişlerdir.

Geleceğe yönelik zaman perspektifine sahip bireyler zamanı daha verimli kullanır (Harber , Zimbardo ve Boyd, 2003) ve uzun vadeli zarara sahip olan dürtüsel eylemlerden kaçınırlar (Kim, Hong, Lee, ve Hyun, 2017). Buna benzer şekilde internet bağımlılığının belirtisi olarak da günlük yaşamı yönetmede zayıflık, plansızlık, özdenetim eksikliği bildirilmektedir (Batıgün ve Kılıç, 2016). Bu benzerlikle ilişkili olarak Kim, Hong, Lee ve Hyun (2017) yaptıkları çalışmada geleceğe yönelik beklentileri olan öğrencilerin internet bağımlılık puanlarının düşük olduğunu ayrıca bu araştırmanın sonucundan farklı olarak bu etkide yukarıda da vurgulandığı gibi özdenetimin de aracı rol üstlendiğini ortaya koymuşlardır.

İnternetle ilgili olan sosyal medya, dijital oyun, akıllı telefon bağımlılığı gibi bağımlılıklar da internet bağımlılığı altında değerlendirilir. Dolayısıyla internet bağımlılığı bağımlılık yaratan etkinliğin türüne bakılmaksızın bütün bir değerlendirmedir (Savcı ve Aysan, 2017). Bu ilişki de göz önüne alındığında ayrıca literatürde gelecek beklentisi ile akıllı telefon bağımlılığı (Park, Hyun, Kim ve Lee, 2014) ve facebook bağımlılığı (Przepiorka ve Blachnio, 2016) arasında internet bağımlılığıyla benzer olarak negatif ilişki olduğunun ortaya konulması da bu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlarda ve literatürde bu sonuçları destekleyen doğrudan ve dolaylı çalışmalarda da değerlerin toplumun geleceğinin garantisi olan gençlerde internet bağımlılığı ve gelecek beklentileriyle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu açıdan bakıldığında 21. Yüzyılın değişim ve dönüşümünde büyük bir rol oynayan ve varlığı yadsınamaz hale gelen internetin gençlerde oluşabilecek olası bağımlılıkların önlenmesinde veya iyileştirilmesinde değerlere aile toplum devlet bağlamında formal ve informal eğitimde odaklanmanın toplumun sağlığına ve dolayısıyla da geleceğine faydalı olacağı yorumu yapılabilir.

5.2 Sonuç

- 1) Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin gelecek beklentilerini yordayıp yordamadığına bakıldığında öğrencilerin sahip oldukları değerlerin gelecek beklentilerini yordayan en önemli değişken olduğu görülmüştür. Bundan hareketle üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler arttıkça gelecek beklentilerinin de artacağı söylenebilir.
- 2) Elde edilen diğer bir sonuç ise üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerlerin internet bağımlılıklarını yordayıp yordamadığı incelendiğinde, sahip olunan değerlerin internet bağımlılığını yordadığı görülmüştür. Buna göre üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler arttıkça internet bağımlılıklarının azalmıştır.
- 3) Buna ek olarak üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileriyle internet bağımlılıklarını yordayıp yordamadığı incelendiğinde üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerinin internet bağımlılığını anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Buna göre ise üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri arttıkça internet bağımlılığının azalmıştır.

5.3 Öneriler

Uygulayıcılar için;

- 1) Araştırmada üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerler, internet bağımlılığı ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkiler göz önüne alındığında öğrencilerin internet bağımlılığının önlenmesi veya iyileştirilmesinde okullarda görev yapan eğitimcilerin program dahilinde öğrencilere değer kazandırma çalışmalarının yapılması ve öğrencilerin gelecek beklentilerinin tespit edilip artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının etkili olabileceği düşünülmektedir.
- 2) Araştırma sonucu olarak değerlerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi göz önüne alındığında; değerlerin okul müfredatı içeriğinde yoğunluğunun artırılmasının ve aileyle işbirliği içerisinde rehberlik çalışmalarının yapılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Gelecekte yapılacak araştırmalar için;

- 1) Bu araştırma üniversite öğrencileriyle sınırlıdır. Dolayısıyla farklı yaş gruplarına genellenebilirliği sınırlıdır. Bu nedenle bu çalışmayı farklı yaş gruplarında ve farklı örneklerde uygulamak sonuçlarının genellenebilirliği açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.
- 2) Bu çalışmada internet bağımlılığı, değerler ve gelecek beklentisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılacak araştırmalarda benzer çalışmaların çeşitli demografik değişkenler açısından genişletilerek incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- 3) Araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı ile değerler arasındaki ilişkileri incelemiştir. Ancak literatürde internet bağımlılığı ve değerler konusunda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Buna göre internet bağımlılığını önleme anlamında bu araştırmayı değerler ve farklı değişkenler açısından tekrarlamak internet bağımlılığını önleme anlamında yararlı olacağı düşünülmektedir.
- 4) Bu araştırma değerlerin internet bağımlılığıyla olan ilişkisini ortaya koymuştur. Yapılacak benzer çalışmalarda bireylerdeki hangi değer yönelimlerinin internet bağımlılığını daha iyi açıkladığına yönelik

incelenmesi internet bağımlılığını önleme çalışmalarının yapılmasında etkili bir yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abela, J. R., & Seligman, M. E. (2000). The hopelessness theory of depression: A test of the diathesis-stress component in the interpersonal and achievement domains. *Cognitive Therapy and Research*, 24(4), 361–378.
- Abramson, L. Y., Alloy, L. B., & Metalsky, G. I. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *Psychological Review*, 96(2), 358-372.
- Acat, B. (2019). *Ergenlerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti ilişkisi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Adams, G. R., & Marshall, S. K. (1996). A developmental social psychology of identity: understanding the person-in-context. *Journal of Adolescence*, 19(5), 429–442.
- Akbulut, Y. (2013). Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları . *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 53-68.
- Akçöltekin, A., & Doğan, S. (2012). Sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi: Ardahan ili örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 49-59.
- Akın, A., & İskender, M. (2011). Internet addiction and depression, anxiety and stress. *İOJES*, 3(1), 138-148.
- Aksan, G. (2016). Max Weber ve değerler sosyolojisi: Bir metodolojik ikilemin düşündürdükleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 427-446.
- Aktay, A., & Ekşi, H. (2009). Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş Ahlakı Dergisi*, 2(3), 19-65.
- Akyüz, A. (2014). Türkiye'de gençlik, din ve değerler konusunda yapılan amprik araştırmaların yöntem ve içerik analizi . *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(30), 1-20.
- Alimoradi, Z., Lin, C. Y., Broström, A., Bülow, P. H., Bajalan, Z., Griffiths, M. D., et al. (2019). Internet addiction and sleep problems: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*, 47, 51-61.
- Alisinanoğlu, F. (2002). Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne-baba iletişimi. *Eğilim ve Bilim*, 27(123), 62-63.
- Allport, G. W. (1955). *Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*. Yale University Press.

- Anderson, S., & Brown, C. (1997). Self-efficacy as a determinant of career maturity in urban and rural high school seniors. *Journal of Career Assessment*, 5(3), 305-315.
- Arklan , Ü., & Taşdemir , E. (2008). Bilgi toplumu ve iletişim: Bilginin yayılması sürecinde kitle iletişim araçları ve internet. *Selçuk İletişim* , 5(3), 67-80.
- Armağan, İ. (2004). *Gençlik Gözüyle Gençlik: 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği*. İzmir: Usadem Yayınları.
- Artar, M. (2003). Depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriği. *Kriz Dergisi*, 11(3), 21-27.
- Association, A. P. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. American Psychiatric Pub.
- Atabey, N. (2020). Future expectations and self-efficacy of high school students as a predictor of sense of school belonging. *Education and Science*, 45(201), 125-141.
- Avar, F. Z. (2019). *Lise öğrencilerinde algılanan ebeveynlik tutumunun öğrencilerin gelecek beklentisi ve akademik başarısı ile ilişkisi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). Relation between depression, loneliness, self-esteem and internet addiction. *Education*, 133(3), 283-290.
- Aydın, B., & Sarı, V. (2011). Internet addiction among adolescents: The role of self-esteem . *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3500-3505.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değer Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Aylar, E. (2012). Bir örnek olay incelemesi: sosyo-kültürel teori bağlamında geleceğe yönelik hedefler ve öz-düzenleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 767-782.
- Aytekin, C. A., & Altındağ, G. (2020). Sanatta ölçülebilen güzellik ve sonsuz olan çirkinlik: Aksiyolojik açıdan güzel ve çirkin estetiği. *Mecmua*, 5(9),111-125.
- Ayten , A., & Acat, B. (2019). Ergenlerde internet bağımlılığı, değerler ve dindarlık düzeylerinin hayat memnuniyetini yordama gücü: Lise öğrencileri üzerine bir araştırma. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 847–870.
- Babacan-Gümüş, A., Şıpkın , S., Tuna , A., & Keskin , G. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemlili internet kullanımı, şiddet eğilimi ve bazı demografik değişkenler arasındaki ilişki. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(6), 460-467.
- Balta , Ö. Ç., & Horzum, M. B. (2008). İnternet bağımlılığı testi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 7(13), 87-102.

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice-Hall: Englewood Cliffs, NJ.
- Baş , A., & Dilmaç, B. (2019). Ergenlerin sahip oldukları değerler, öznel iyi oluşları ve sosyal kaygıları arasındaki yordayıcı ilişki. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3685-3697.
- Baş, Z., & Dilmaç , B. (2019). Predictive relationship between values, self-compassion and humor styles of adolescents. *Research on Education and Psychology* , 3(2), 80-90.
- Batıgün , A. D., & Kılıç, N. (2016). İnternet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik belirtiler ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 1-10.
- Beck, A. T. (1963). Thinking and depression: I. Idiosyncratic content and cognitive distortions. *Archives of General Psychiatry*, 9(4), 324-333.
- Blachnio, A., Gorbaniuk, O., Przepiorka, A., & Benvenuti, M. (2019). Cultural correlates of internet addiction. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 22(4), 258-263.
- Blasco, R. L., Cosculluela, C. L., & Robres , A. Q. (2020). Social network addiction and its impact on anxiety level among university students. *Sustainability*, 12(13), 5397.
- Bozgeyikli, H., Derin, S., & Toprak, E. (2016). Üniversite öğrencilerinin mesleki değer algıları. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 2(1), 139-156.
- Brenner, V. (1997). Psychology of computer use: XLVII. parameters of internet use, abuse and addiction: The first 90 days of the internet usage survey. *Psychological Reports*, 80, 879-882.
- Brogan, A. P. (1932). Philosophy and the problem of value. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 2(248), 105-129.
- Bulut, S., & Dilmaç, B. (2018). Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerler psikolojik iyi oluş ve mutluluk düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 350-374.
- Büyükyıldırım, İ., & Dilmaç , D. (2015). Siber mağdur olmanın insani değerler ve sosyodemografik değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 7-40.

- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Cao , F., Su, L., Liu, T., & Gao, X. (2007). The relationship between impulsivity and internet addiction in a sample of Chinese adolescents. *European Psychiatry*, 22(7), 466-471.
- Caplan , S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553-575.
- Caplan , S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1089-1097.
- Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic internet use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30(6), 625-648 .
- Carli, V., Durkee, T., Wasserman, D., Hadlaczky, G., Despalins, R., Kramarz, E., Wasserman, C., Sarchiapone, M., Hoven, C.V., Brunner R. & Kaess, M. (2013). The association between pathological internet use and comorbid psychopathology: A systematic review. *Psychopathology*, 46(1), 1-13.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1998). *On the Self-Regulation of Behavior*. Cambridge University Press.
- Cassidy, C., & O'Connor, R. O. (2007). Predicting hopelessness: The interaction between optimism/pessimism and specific future expectancies . *Cognition and Emotion*, 21(3), 596-613.
- Ceyhan, A. A. (2008). Predictors of problematic internet use on Turkish university students. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 363-366.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A. A., & Gürcan, A. (2005). Problemlı internet kullanımı ۆlçeęinin geçerlilik ve güvenirlik alışmaları . *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 30(137), 63-73.
- Chak , K., & Leung, L. (2004). Shyness and locus of control as predictors of internet addiction and internet use. *Cyber Psychology & Behavior*, 7(5), 559-570.
- Chen, P., & Vaszonyi, A. T. (2013). Future orientation, school contexts, and problem behaviors: a multilevel study. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 67-81.
- akır, ۆ., Horzum , M. B., & Ayas, T. (2013). İnternet Bağımlılığının Tanımı ve Tarihçesi. M. Kalkan, & C. Kaygusuz içinde, *İnternet Bağımlılığı Sorun ve çözümler* (s. 1-16). Ankara: Anı Yayıncılık.
- alışkur, A., & Aslan, A. E. (2013). Rokeach değerler envanteri güvenirlik ve geçerlilik alışması. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29), 81-105.

- Çalışkur, E. A. (2008). *Üniversite öğrencilerinin yaşam değerleriyle kişilik özellikleri arasındaki ilişki*(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Çetin, N., & Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve eğitim ilişkisi üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24(24), 191-203.
- Çetintaş, İ. (2017). Aksiyolojik gelişim sürecinin dini pratikteki izdüşümü. *Journal of Islamic Research*, 28(2), 161-167.
- Çınar, F. (2019). Gençlik değerler ve bağımlılık profiller üzerine bir araştırma . *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43(43), 164-186.
- Çiğdem, H., & Yazar, G. (2015). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin internet bağımlılıkları ile iyilik halleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 5(1), 72-81.
- Çuhadar, A., Demirel, M., Er, Y., & Serdar, E. (2020). Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ve gelecek beklentisi ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(24), 2529-2544.
- Çuhadar, A., Er, Y., Demirel, M., & Demirel, D. H. (2019). Bireyleri rekreasyonel amaçlı egzersize motive eden faktörlerin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 153-161.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195.
- Demircioğlu, İ. H., & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik . *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Derin, S., & Bilge, F. (2016). Ergenlerde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş düzeyi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), 35-51.
- Derin, S. (2013). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deveci, H., & Ay, T. S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 167-181.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

- Dilmaç , B., & Ulusoy, K. (2018). *Değerler Eğitimi*. Ankara : Pegem.
- Dilmaç , B., & Yücesoy , Ö. (2019). Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerler akılcı olmayan inançlar ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* , 9(11), 1684-1708.
- Dilmaç, B., & Bakırcıaloğlu, A. (2019). Evli bireylerin sahip oldukları değerler, iletişim becerileri ve evlilik uyumu arasındaki yordayıcı ilişki. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 110-122.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2012). Öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin ve özgeci davranışlarının meslek benlik saygısı açısından incelenmesi. *Değer Eğitimi Dergisi*, 10(23), 65-82.
- Dilmaç, B., & Koç, A. (2020). Ergenlerin sahip oldukları değerler ile okula karşı tutumları ve okul tükenmişliği arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 175-185.
- Dilmaç, B., Arıca , O. T., & Cesur, S. (2014). A validity and reliability study on the development of the values scale in Turkey. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(5), 1661-1671.
- Dilmaç, B., Deniz, M., & Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değer Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Dilmaç, B., Hamarta, E., Yiğit, R., Yıldız , M., & Büyükyıldırım , İ. (2011). The relationship between secondary school students dysfunctional attitudes and their human values. *European Journal of Educational Studies*, 3(2), 353-363.
- Doğan , M. (2018). Ergenlerin değer yönelimleri ve değer yönelimlerinin internet bağımlılığıyla ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(10), 263-285.
- Dong, G., Lu, Q., Zhou, H., & Zhao, X. (2010). Impulse inhibition in people with internet addiction disorder: Electrophysiological evidence from a Go/NoGo study. *Neuroscience Letters*, 485(2), 138-142.
- Dubow , E. F., Arnett , M., Smith , K., & Ippolito , M. F. (2001). Predictors of future expectations of inner-city children: A 9-month prospective study. *Journal of Early Adolescence*, 21(1), 5-28.
- Dubow , E. F., Arnett , M., Smith , K., & Ippolito , M. F. (2001). Predictors of future expectations of inner-city children: A 9-month prospective study. *Journal of Early Adolescence*, 21(1), 5-28.
- Durmuş , H., Günay , O., Yıldız , S., Timur, A., Balcı , E., & Karaca , S. (2018). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve üniversite yaşamı boyunca değişimi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(4), 383-389.

- Dündar, B. B. (2018). *Lise öğrencilerinde sınav kaygısı, aile tutumu ve gelecek beklentisinin okul tükenmişliği ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Edwards, M. J., & Holden, R. R. (2001). Coping, meaning in life and suicidal manifestations: Examining gender differences. *Journal of Clinical Psychology*, 57(12), 1517-1534.
- Epstein, S. (1973). The self-concept revisited or a theory of a theory. *American Psychologist*, 28(5), 404-414. .
- Erdem , A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Erkenekli , M. (2013). Toplumsal kültür araştırmaları için değer merkezli bütünleşik bir kültür modeli önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi* , 12(1), 147-172.
- Erses , T., & Müezzini , E. E. (2018). İnsani değerler psiko-eğitim programının ergenlerde internet kullanımına etkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 313-326
- Ersoy, E. (2014). Değişen değerler dünyasında gençliğin ahlakla imtihanı. *Uluslararası Gençler ve Değerler Sempozyumu*, (s. 270-285).
- Ertekin, E., Dilmaç, B., & Yazıcı , E. (2009). The relationship between mathematics anxiety and learning styles of preservice mathematics teachers. *Social Behavior and Personality an International Journal*, 37(9), 1187-1195.
- Erwin, B. A., Turk, C. L., Heimberg , R. G., Fresco , D. M., & Hantula, D. A. (2004). The internet: Home to a severe population of individuals with social anxiety disorder? *Anxiety Disorders*, 18(5), 629-646.
- Eryılmaz, A., & Atak, H. (2011). Ergen öznel iyi oluşunun öz saygı ve iyimserlik eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 170-181.
- Eşgi, N. (2014). Aile-çocuk internet bağımlılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması . *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 807-839.
- Ezgin, F., & Dilmaç, B. (2018). Uyum ve davranış problemi gösteren çocukların ebeveynlerinin değer algılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* , 8(15), 720-774 .
- Fichter , J. (2001). *Sosyoloji Nedir? (Çev. Nilgün Çelebi)*. Ankara : Atilla Kitapevi .
- Gelişli, Y., Kazykhankyzy, L., & Shauyenova, M. (2018). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin meslek seçimine etki eden değerler (Mardin ili örneği). *Elementary Education Online* , 17(4), 131-155.

- Giollabhui, N. M., Nielsen, J., Seidman, S., Olino, T. M., Abramson, L. Y., & Alloy, L. B. (2018). The development of future orientation is associated with faster decline in hopelessness during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(10), 2129–2142.
- Goel, D., Subramanyam, A., & Kamath, R. (2013). A study on the prevalence of internet addiction and its association with psychopathology in Indian Adolescents. *Indian Journal of Psychiatry*, 55(2), 140-143.
- Gökçe, N. Ö., & Dilmaç , B. (2020). Ergenlerin umutsuzluk ve psikolojik sağlamlıklarının sahip oldukları değerler açısından incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 9(2), 752-763.
- Gönül, A. S. (2002). Patolojik internet kullanımı (İnternet bağımlılığı/kötüye kullanımı). *Yeni Symposium*, 40(3), 105-110.
- Graves, C. W. (1970). “Levels of existence: An open system theory of values”. *Journal of Humanistic Psychology*, 10(2), 131-155.
- Griffiths, M. (2005). A ‘components’ model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191-197.
- Griffiths, M. D. (1998). Internet addiction: Does it really exist? J. Gackenbach içinde, *Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications*. New York: Academic Press.
- Güleri, M. (1998). Üniversiteli ve işçi gençliğin gelecek beklentileri ve kötümserlik-iyimserlik düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 6(1), 55-65.
- Gültekin , F. (2017). Bilişsel Terapi. R. S. Sharf içinde, *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları (Çev. Nilüfer Voltan ACAR)* (s. 328-368). Ankara: Nobel.
- Günay , O., Öztürk, A., Ergün-Aslantaş, E., & Sevinç , N. (2018). Erciyes üniversitesi öğrencilerinde internet bağımlılığı ve depresyon düzeyleri. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(1), 79-88.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar Ahlâk Psikolojisi-Ahlâkî Değerler ve Ahlâkî Gelişme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Günüç, S. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van
- Günüç, S., & Kayri, M. (2010). Türkiye'de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlilik-güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 220-232.

- Hamburger, Y. A., & Ben-Artzi, E. (2000). The relationship between extraversion and neuroticism and the different uses of the internet . *Computers in Human Behavior*, 16(4), 441-449.
- Harber , K. D., Zimbardo, P. G., & Boyd, J. N. (2003). Participant self-selection biases as a function of individual. *Basic and Applied Social Psychology*, 25(3), 255–264.
- Hill, B. (2004). Values education in schools: Issues and challenges. *Primary & Middle Years Educator*, 2(2), 1-12.
- Hitlin, S., & Piliavin, J. A. (2004). Values: Reviving a domant concept. *Annual Review of Sociology*, 30(1), 359-393.
- Hoyle , R. H., & Sherrill, M. R. (2006). Future orientation in the self-system: Possible selves, self-regulation, and behavior. *Journal of Personality*, 74(6), 1674-1696.
- İnanç , B. Y., Bilgin , M., & Atıcı, M. K. (2015). *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- İkizoğlu, M., Dölek, B. Ö., & Çifçi, E. G. (2007). Çalışan çocukların sorunları ve geleceğe ilişkin beklentileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 21-36.
- InternetWorldStats: Usage and Population Statistics*. (2020, 9 30). 1 7, 2020 tarihinde Miniwatts Marketing Group: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> adresinden alındı
- Izgar, G., Dilmaç, B., & Izgar, H. (2018). Öğretmen adayı üniversite öğrencilerinin insani değerleri üzerinde bir inceleme (Bayburt örneği). *Kastamonu Education Journal*, 26(2), 535- 545.
- Jackman, D. M., & MacPhee, D. (2015). Self-esteem and future orientation predict adolescents' risk engagement. *Journal of Early Adolescence*, 37(3), 1-28.
- Jessor, R., Turbin, M. S., Costa, F. M., Dong, Q., Zhang, H., & Wang, C. (2003). Adolescent problem behavior in China and the united states: A cross-national study of psychosocial protective factors. *Journal of Research on Adolescence*, 13(3), 329–360.
- Kandel , J. J. (1998). Internet addiction on campus: The vulnerability of college students. *CyberPsychology & Behavior*, 1(1), 11- 17.
- Karababa, A., Oral, T., & Dilmaç, B. (2014). Ergenlerin başarı amaç yönelimlerini yordayan değişkenlerden biri olarak: İnsani değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 165-186.
- Karababa, A., Oral, T., & Dilmaç, B. (2018). Ortaokul öğrencilerinde okula bağlılığın yordanmasında algılanan sosyal destek ve değerlerin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 269-279.

- Karaca , F. (2017). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ile akıllı telefon kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 581-597.
- Karaca , M. (2007). *Sosyolojik bir olgu olarak internet gençliği: Elazığ örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ
- Karaduman , H., Köse, T. Ç., & Eryılmaz , Ö. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal medyada değerler. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 8(2), 250-271.
- Karakaş, A. C. (2013). Paylaşma Tutumlarının Sınav Kaygısı-Gelecek Kaygısı ile İlişkisi(Sakarya İli Örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 1(2), 135-157.
- Kaya, A. (2014). Meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin eğitim öğretim ve geleceğe yönelik düşünceleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 349-356.
- Kaymakcan, R., & Meydan , H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Kayri, M., & Günüç, S. (2009). İnternet bağımlılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 42(1), 157-175.
- Kelly, G. A. (1955). *The Psychology of Personal Constructs. A Theory of Personality* . New York: Norton.
- Kerpelman , J. L., & Mosher , L. S. (2004). Rural african american adolescents' future orientation: The importance of self-efficacy, control and responsibility, and identity development. *Identity: an International Journal of Theory And Research*, 4(2), 187–208.
- Kerpelman, J. L., & Pittman, J. F. (2001). The instability of possible selves: Identity processes within late adolescents' close peer relationships. *Journal of Adolescence*, 24(4), 491-512.
- Kılınç, İ., & Gürbüz, Ş. (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 261-283.
- Kim, J. H., Lau, C. H., Kan, P., Griffiths, S. M., Hui, H. L., & Cheuk , K.-K. (2010). Brief report: Predictors of heavy Internet use and associations with health-promoting and health risk behaviors among Hong Kong university students. *Journal of Adolescence*, 33(1), 215-220.

- Kim, J. S., & Chun, B. C. (2005). Association of internet addiction with health promotion lifestyle profile and perceived health status in adolescents. *Journal of Preventive Medicine and Public Health*, 38(1), 53-60.
- Kim, J., Hong, H., Lee, J., & Hyun, M.-H. (2017). Effects of time perspective and self-control on procrastination and Internet addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, 6(2), 229–236 .
- Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use: The relationship between internet and psychological well-being. *Cyber Psychology & Behavior*, 12(4), 485-455.
- Kim, K., Lee, H., Hong, J. P., Cho, M. J., Fava, M., Mischoulon, D., et al. (2017). Poor sleep quality and suicide attempt among adults with internet addiction: A nationwide community sample of Korea. *PLoS ONE*, 12(4), 1-13.
- Kırık, A. M. (2017). Yeni medya aracılığıyla değişen iletişim süreci: Sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 230- 261.
- Kluckhohn, F. R., & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in Value Orientations*. Row, Peterson: Evanston.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and Value-Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. T. Parsons, & E. Shils içinde, *Toward a General Theory of Action* (s. 388-433). Cambridge: Harvard University Press.
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. S., & Chen, C. C. (2012). The association between Internet addiction and psychiatric disorder: A review of the literature. *European Psychiatry*, 27(1), 1-8.
- Kocadaş, B. (2005). Kültür ve medya. *Journal of Human Sciences*, 34, 1-13.
- Kocaman, O., Aktepe, E., & Sönmez, Y. (2017). Isparta il merkezi lise öğrencilerinde olası internet bağımlılığının saldırganlık ve empati düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 18(6), 602-610.
- Koçaş, F., & Şaşmaz, T. (2018). Internet addiction increases poor sleep quality among high school students. *Turk J Public Health*, 16(3), 167-177.
- Konate, A. D. & Ergin, D. A. (2018). Ergenler için “Gelecek beklentisi farkındalık eğitimi” programının etkinliğinin sınanması. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 13(1), 69-84
- Kristiansen, C. M., & Zanna, M. P. (1991). Value relevance and the value- attitude relation: Value expressiveness versus halo effects. *Basic and Applied Social Psychology*, 12(4), 471-483.

- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı . *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 56-76.
- Kutlu , M., Savcı, M., Demir, Y., & Aysan , F. (2016). Young internet bağımlılığı testi kısa formunun Türkçeye uyarlaması: üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* , 17(1), 69-76.
- Küyel, M. T. (1972). Değer ve Farabi. *Ankara Üniveristesesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 71-84.
- Lam, I. T., Peng, Z., Mai, J., & Jing , J. (2009). The association between internet addiction and self-injurious behaviour among. *Injury Prevention*, 15(6), 403-408.
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş (Çev. Ümit Tatlıcan)*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Lerner, R. M., & Steinberg, L. (2004). *Handbook of Adolescent Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons,inc.
- Lewin, K. (1948). Resolving social conflicts; selected papers on group dynamics. *Social Forces*, 27(2), 167-168.
- Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science; Selected Theoretical Papers*. New York: Harper.
- Li, G., Hou, G., Yang, D., Jian, H., & Wang , W. (2019). Relationship between anxiety, depression, sex, obesity, and internet addiction in Chinese adolescents: A short-term longitudinal study. *Addictive Behaviors*, 90,421-427.
- Liu, C.-Y., & Kuo, F.-Y. (2007). A study of internet addiction through the lens of the interpersonal theory. *CyberPsychology & Behavior*, 10(6), 799-804.
- Lopez-Fernandez, O., Freixa-Blanxar, M., & Honrubia-Serrano, M. L. (2013). The problematic internet entertainment use scale for adolescents: Prevalence of problem internet use in Spanish high school students. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 16(2), 108-118.
- MacLeod, A. K., & Byrne, A. (1996). Anxiety, depression, and the anticipation of future positive and negative experiences. *Journal of Abnormal Psychology*, 105(2), 286-289.
- MacLeod, A. K., Coates, E., & Hetherton , J. (2008). Increasing well-being through teaching goal setting and planning skills: Results of a brief intervention. *Journal of Happiness Studies*, 9(2), 185-196.
- Malmberg, L. E., Ehrman, J., & Lithen , T. (2005). Adolescents and parents future beliefs. *Journal of Adolescence*, 28(6), 709-723.

- Marchetti , I., Alloy , L. B., & Koster , E. H. (2019). Breaking the vise of hopelessness: Targeting its components, antecedents, and context. *Running Head: Targeting Hopelessness*
- Marcia, J. E. (1980). *Identity in Adolescence*. Handbook of Adolescent Psychology: New York: Wiley.
- Marttinen, E., & Salmela-Aro, K. (2012). Personal goal orientations and subjective well-being of adolescents. *Japanese Psychological Research*, 54(3), 263-273.
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. (2nd edition). New York: Van Nostrand Reinhold.
- Matsuba, M. K. (2006). Searching for self and relationships online. *CyberPsychology & Behavior*, 9(3), 275-283.
- McCabe, C., Kristen, D., Barnett, A., & Douglas, S. (2000). First come s work, then come s marriage: future orientation among African american young adolescents. *Family relations*, 43(1), 63-70.
- Meerkerk, G. J., Van Den Eijnden, J. M., Vermulst, A. A., & Garretsen, H. L. (2009). The compulsive internet use scale (CIUS): Some psychometric properties. *Cyber Psychology & Behavior*, 12(1), 1-6.
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). Din, dindarlık ve değerler. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 173-189.
- Meriç, C. (2020). *Mağaradakiler (31. Baskı)*. İstanbul : İletişim Yayınları .
- Mıhçı, P., & Kılıç Çakmak, E. (2017). Öğrenci siber sağlık ölçekleri geliştirme çalışması. *GEFAD*, 37(2), 457-491.
- Miller, R. B., & Brickman, S. J. (2004). A model of future-oriented motivation and self-regulation. *Educational Psychology Review*, 16(1), 9-33.
- Mirzakhani , L., Heidari, A., Hafezi, F., Enteshamzade, P., & Askari , P. (2019). The effects of positive psychotherapy on internet addiction and identity crisis in female senior high school students. *Avicenna Journal of Neuro Psycho Physiology*, 6(3), 113-122.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13-29.
- Murphy, T. J. (1974). *Future time perspective and planning abilities in process and future time perspective and planning abilities in process and reactive schizophrenics* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Chicago: Loyola University

- Murray, C. (2009). Parent and teacher relationships as predictors of school engagement and functioning among low-income urban youth. *Journal of Early Adolescence*, 29(3), 376-404.
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11(1), 1-59.
- Nykodym, N., Ariss, S., & Kurtz, K. (2008). Computer addiction and cyber crime. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 31(4), 63-70.
- O'Brien, G., & Feather, N. (1990). The relative effects of unemployment and quality of employment on the affect, work values, and personal control of adolescents. *Journal of Occupational Psychology*, 63(2), 151-165.
- O'Brien, J. E., Li, W., Snyder, S. M., & Howard, M. O. (2016). Problem internet overuse behaviors in college students: Readiness-to-change and receptivity to treatment. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 13(4), 373-385.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123-139.
- Ozankaya , Ö. (1981). *Günümüz Türkiyesinde Gençlik Toplumsal Yapıdaki Yeri, Sorunları ve Demokratik İşlevi*. Ankara: SBF Yayıncılık.
- Önder, M. (2017). Türklerde milli değerlerin içselleştirilmesi. *Türk Birliği Yolunda Avşar Türkmenleri Sempozyumu* , (s. 86-90). Kayseri.
- Özcan, N. K., & Buzlu, S. (2005). Problemlerli internet kullanımını belirlemeye yardımcı bir araç: "İnternette bilişsel durum ölçeği"nin üniversite öğrencilerinde geçerlilik ve güvenilirliği. *Bağımlılık Dergisi*, 6(1), 19-26.
- Özdemir , Y., & Koruklu , N. (2011). Üniversite öğrencilerinde değerler ve mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 190-210.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özlem, D. (2017). *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Pargament, K. I., & Park , C. L. (1995). Merely a defense? The variety of religious means and ends. *Journal of Social Issues*, 51(2), 13-32.
- Park , C. J., Hyun, J. S., Kim, J. Y., & Lee, K. E. (2014). *Impact of personal time-related factors on smart phone addiction of female high school students*. San Francisco, USA: Proceedings of the World Congress on Engineering and Computer Science.

- Parlar , H., & Cansoy, R. (2016). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının bir yordayıcısı olarak bireysel değerleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 44, 125-141.
- Peker , A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya
- Przepiorka, A., & Blachnio, A. (2016). Time perspective in Internet and Facebook addiction. *Computers in Human Behavior*, 60, 13-18.
- Pulkkinen, L., & Rönkä, A. (1994). Personal control over development, identity formation, and future orientation as components of life orientation: A developmental approach. *Developmental Psychology*, 30(2), 260–271.
- Rapee, R. M., & Heimberg, R. G. (1997). A cognitive-behavioral model of anxiety in social phobia. *Behavior Research and Therapy* , 35(8), 741-756.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo , A. (2002). The big five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789-801.
- Rohan , M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4(3), 255-277.
- Rokeach, M. (1968). The role of values in public opinion research. *Public Opinion Quarterly*, 22(4), 547-559.
- Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological Bulletin*, 132(1), 98-131.
- Safi, H., & Dilmaç, B. (2019). The predictor relations between values, love attitudes and forgiveness levels of the married couples. *Research on Education and Psychology*, 3(1), 53-68.
- Sagiv, L. (2002). Vocational interests and basic values. *Journal of Career Assessment*, 10(2), 233-257.
- Santilli, S., Ginevra, M. C., Sgaramella, T. M., Nota, L., Ferrari, L., & Soresi, S. (2015). Design My Future: An Instrument to Assess Future Orientation and Resilience. *Journal of Career Assessment*, 25(2), 1-15.
- Saracaoğlu, A. S., Uça, S., Baydilek, N. B., & Coşkun, N. (2013). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile değer algılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 4(1), 45-59.
- Saraçlı, S., & Şanlı, T. (2015). Üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerinde etkili olan faktörlerin analizi. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(11), 25-36.

- Saroglou, V., Dernelle, R., & Delpierre, V. (2004). Values and religiosity: A meta-analysis of studies using Schwartz's model. *Personality and Individual Differences, 37*(4), 721-734.
- Savcı, M., & Aysan, F. (2017). Teknolojik bağımlılıklar ve sosyal bağlılık: İnternet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının sosyal bağlılığı yordayıcı etkisi. *Dusunen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 30*(3), 202-216.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology, 25*, 1-65.
- Schwartz, S. H., & Huisman, S. (1995). Value priorities and religiosity in four western religions in four western religions. *Social Psychology Quarterly, 58*(2), 88-107.
- Schwartz, S. J. (2007). The structure of identity consolidation: multiple correlated constructs or one superordinate construct? *Identity: An International Journal of Theory And Research, 7*(1), 27-49.
- Schwartz, S., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(3), 550-562.
- Seginer, R. (2012). How mothers affect adolescents' future orientation: A two-source analysis. *The Japanese Psychological Association, 54*(3), 310-320
- Seginer, R., & Mahajna, S. (2016). One the meaning of higher education for transition to modernity youth: Lessons from future orientation research of Muslim girls in Israel. *International Journal of Educational Research, 76*, 112-119.
- Seginer, R. (2003). Adolescent future orientation: An integrated cultural and ecological perspective. *Online Readings in Psychology and Culture, 6*(1), 3-13.
- Seki, T., & Dilmaç, B. (2015). Ergenlerin sahip oldukları değerler ile sosyal görünüş kaygı düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler: Bir model önerisi. *Eğitim ve Bilim, 40*(179), 57-67.
- Sezen, M. F., & Murat, M. (2018). Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 9*(16), 160-182.
- Shaw, L. H., & Gant, L. M. (2002). : In defense of the Internet: The relationship between Internet communication and depression, loneliness, self-esteem, and perceived social support. *Cyberpsychology & Behavior, 5*(2), 157-171.
- Shi, X., Wang, J., & Zou, H. (2017). Family functioning and internet addiction among Chinese adolescents: The mediating roles of self-esteem and loneliness. *Computers in Human Behavior, 76*, 201-210.

- Silver, C. B. (2002). Japanese and American identities: Values and their transmission in the family. *Sociological Inquiry* , 72(2), 195-219.
- Siyez, D. M., & Uz Baş, A. (2013). İnternet Bağımlılığı ve Psikososyal Faktörler. M. Kalkan , & C. Kaygusuz içinde, *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler* (s. 115-149). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Steinberg, L., Cauffman, E., Graham, S., Woolard, J., Banich, M., & O'Brien, L. (2009). Age differences in future orientation and delay discounting. *Child Development*, 80(1), 28-44.
- Stoddard, S. A., Zimmerman, M. A., & Bauermeister, J. A. (2011). Thinking about the future as a way to succeed in the present: a longitudinal study of future orientation and violent behaviors among African American youth. *American Journal of Community Psychology*, 48(3-4), 238-246.
- Suler, J. R. (1999). To get what you need? Healthy and pathological internet use. *Cyberpsychology & Behavior*, 2(5), 385-393.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları* , 3(6), 49-74.
- Şahin , C., & Korkmaz, Ö. (2011). İnternet bağımlılığı ölçeğinin Türkçeye uyarlanması . *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 101-115.
- Şahin, A. (2002). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri üzerine bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(13), 143-157.
- Şanlı Kula, K., & Saraç, T. (2017). Fen edebiyat fakültesi öğrencilerinin kaygı ve umutsuzluklarının incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(2), 14-29.
- Şen, A. S. (2015). *Ergenlerin sahip oldukları değerler ile gelecek beklentileri ve madde bağımlılığında korunma öz-yeterliliği arasında yordayıcı ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Şimşir, Z., & Dilmaç , B. (2018). Savaş sonrası travma sonrası büyüme, değerler ve algılanan sosyal destek arasındaki yordayıcı ilişki. *Illness, Crisis & Loss*, 29 (9), 1-17.
- Tanhan , F., & Alav , Ö. (2015). Siber kimliklerin kişiliğe yansıması: Proteus etki (tanımı, nedenler ve önlenmesi). *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(4), 1-19.
- Tao, R., Huang, X., Wang, J., Zhang, H., & Li, M. (2010). Proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Addiction*, 105(3), 556-564.

- Taş, İ. (2018). Ergenlerde internet bağımlılığı ve psikolojik belirtilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 31-41.
- Taş, İ. (2019). Ergenler için internet bağımlılığı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *KEFAD*, 20(2), 875-905.
- Teke , E., Dilmaç, B., & Yavuz, B. (2021). Parasosyal etkileşim düzeyleri ile bilişsel ve davranışsal ilişki düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 2919-2939.
- Tikhonov , M. N., & Bugoslovskii, M. M. (2015). İnternet addiction factors. *Automatic Documentation and Mathematical Linguistics*, 49(3), 96-102.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkında görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- Tokuç, B., Ekuluklu, G., & Evren, H. S. (2009). Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(2), 155-160.
- Tokunaga, R. S., & Rains, S. A. (2010). An evaluation of two characterizations of the relationships between problematic internet use, time spent using the internet, and psychosocial problems. *Human Communication Research*, 36(4), 512-545.
- Topcuoğlu, A., & Aksan, G. (2019). Üniversite gençliğinin değerleri: 20 yıl sonra ne değişti? . *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2241-2274.
- Tosun, F., & Dilmaç , B. (2015). Predictor relationships between values held by married individuals, resilience and conflict resolution styles: A model suggestion. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(4), 849-857.
- Trommsdorff, G. (1983). Future orientation and socialization. *International Journal of Psychology*, 381-406.
- Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 935-948.
- Turner, R. H. (1976). The real self: from institution to impulse. *American Journal of Sociology*, 81(5), 989-1016.
- Türkgeldi , E. (2019). *Öğretmen adaylarının sahip olduğu değerler manevi iyi oluş ve sabır arasındaki yordayıcı ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Türkön, H. (2019). *Ergenlerde (14-18) bağlanma stilleri ile gelecek beklentisi ve öz-denetim düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kayseri örneği*.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y., & Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Education Sciences*, 9(2), 234-247.
- Uyguç , N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 18(1), 93-103.
- Weinstein, A., Dorani, D., Elhadif, R., Bukovza, Y., & Yarmulnik, A. (2015). Internet addiction is associated with social anxiety in young adults. *Annals of Clinical Psychiatry*, 27(1), 2-7.
- Wells, A., Clark, D. M., Salkovskis, P., Ludgate, J., Hackmann, A., & Gelder, M. (1995). Social phobia: The role of insituation safety behaviors in maintaining anxiety and negative beliefs. *Behavior Therapy*, 26(1), 153-161.
- Wu, C. Y., Lee, M. B., Liao, S. C., & Chang , L. R. (2015). Risk factors of internet addiction among internet users: An online questionnaire survey. *PloS one*, 10(10), 1-10.
- Wyman, P. A., Cowen, E. L., Work, W. C., Hoyt-Meyers, L., Magnus, K. B., & Fagen, D. B. (1999). Caregiving and developmental factors differentiating young at-risk urban children showing resilient versus stress-affected outcomes: A replication and extension. *Child Development*, 70, 645-659.
- Yalom, I. (2018). *Varoluşçu Terapi (çev. Zeliha Babayiğit)*. İstanbul: Pegasus.
- Yamamoto, Y., & Holloway, S. D. (2010). Parental expectations and children's academic performance in sociocultural context. *Educational Psychology Review*, 22, 189-214.
- Yapıcı, A., & Zengin, Z. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yavaşoğlu, E. (2019). *Evli bireylerin mutluluk düzeyleri ile özgünlük ve değerler arasındaki yordayıcı ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yayan, E. H., Dağ, Y. S., & Düken, M. E. (2019). The effects of technology use on working young loneliness and social relationships. *Perspectives in Psychiatric Care*, 55(2), 194-200.
- Yeung, J. W., Tsang, E. Y., & Chen, H. F. (2019). Parental socialization and development of Chinese youths: A multivariate and comparative approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (10), 1730.

- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılması arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yıldız , M., & Dilmaç , M. (2012). Öğretmen adaylarının sahip oldukları değerler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 122-134.
- Yıldız , M., Dilmaç , B., & Deniz, M. E. (2013). Analysis of the relation between self-esteem and values held by candidate teachers. *Elementary Education Online*, 12(3), 740-748.
- Yılmaz , K. (2006). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yılmaz , K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzları ile demokratik değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 9(21), 147-170.
- Yoo, H. J., Cho, S. C., Ha, J., Yune, S. K., Kim, S. J., Hwang, J., et al. (2004). Attention deficit hyperactivity symptoms and Internet addiction . *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 58(5), 487-494.
- Young, K. S. (1996). Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young , K. S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.
- Young, K. S. (1999). İnternet Addiction: Symptoms, Evaculation and Treatment. L. VandeCreek, & T. L. Jackson içinde, *Innovations in clinical practice: A Source Book* (s. Vol.17. 19-31).
- Yücesoy, Ö. (2019). *Üniversite öğrencilerinin sahip olduğu değerler, sosyal görünüş kaygısı ve akılcı olmayan inaçlar arasındaki ilişkiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Zhang, M. W., Tran, B. X., Huong, L. T., Hinh, N. D., Nguyen, H. L., Tho, T. D., Latkin, C. & Ho R. C. M. (2017). Internet addiction and sleep quality among Vietnamese youths. *Asian Journal of Psychiatry*, 28, 15-20.
- Zhang, Y., Yang, Z., Duan, W., Tang , X., Gan, F., Wang, F., Wang, J., Guo, P. & Wang, Y. (2014). A preliminary investigation on the relationship between virtues and pathological internet use among Chinese adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 8(1), 1-7.

Zhou, Y., Li, D., Li, X., Wang, Y., & Zhao, L. (2017). Big five personality and adolescent Internet addiction: The mediating role of coping style. *Addictive Behaviors, 64*, 42-48.

Zhu, J., Zhang, W., Yu, C., & Bao, Z. (2015). Early adolescent Internet game addiction in context: How parents, school, and peers impact youth. *Computers in Human Behavior, 50*, 159-168.

EKLER

Ek-1 Kişisel Bilgi Formu

<p>Değerli Katılımcı,</p> <p>Bu araştırma yüksek lisans tez kapsamında yapılmaktadır. Aşağıda, araştırma kapsamında kullanacak olduğumuz kişisel bilgi formu ve ölçekler bulunmaktadır. Bu kişisel bilgi formu ve ölçekleri üniversite öğrencisi herkes doldurabilir. Vereceğiniz cevapların gizliliği korunup herhangi bir kişi veya kurum ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasında olup soruları eksiksiz yanıtlamanız önem arz etmektedir. Araştırmanın herhangi bir yerinde araştırmayı bırakabilirsiniz. Çalışmamıza verdiğiniz içten cevaplarınız ve çalışmamıza verdiğiniz katkıdan dolayı teşekkür ederiz.</p> <p>Tez danışmanı: Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ Tez yazarı: Fatmanur ÇİMEN</p>
<p>Araştırmaya gönüllü olarak katılıyorum</p> <p>☐ Onaylıyorum</p>
<p>Cinsiyetiniz</p> <p>☐ Kız</p> <p>☐ Erkek</p>
<p>Daha çok nerede kalıyorsunuz?</p> <p>☐ Köy</p> <p>☐ Kasaba/ilçe</p> <p>☐ İl</p> <p>☐ Büyükşehir</p>
<p>Aylık toplam geliriniz?</p> <p>☐ 2000-4000</p> <p>☐ 4001-6000</p> <p>☐ 6001-8000</p> <p>☐ 8000+</p>
<p>Günlük internet kullanım süreniz?</p> <p>☐ 1 saatten az</p> <p>☐ 1-3 saat</p> <p>☐ 4-6 saat</p> <p>☐ 7+</p>

Ek-2 Değerler Ölçeği

<p>Sayın Katılımcı, Aşağıda 39 farklı değer ifadesi bulunmaktadır. Lütfen bu değerleri tek tek okuyup sizin yaşamınızdaki anlam ve önemine göre karşısındaki puanlama cetvelinden duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz puanı daire içine alarak işaretleyiniz. Puanın düşmesi ve sıfıra yaklaşması, o değer sizin yaşamınızda çok önemli yer tutmadığını; puanın yükselmesi ve dokuzaya yaklaşması, o değer sizin hayatınızda çok önemli ve vazgeçilmez olduğunu düşündürmektedir. Lütfen hiç bir değer ifadesini cevapsız bırakmayın. Çalışmamıza sağladığınız katkı için teşekkür ederiz.</p>		<p>Hiç Önemli Değil Çok Önemli</p>									
1.	Adalet (Hakkaniyet)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
2.	Akıl/Ruh Sağlığı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
3.	Aşk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
4.	Başarı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
5.	Beden Sağlığı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
6.	Bilgi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
7.	Cesaret	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Ek-3 Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)

<p>AÇIKLAMA: Lütfen aşağıdaki sorularda belirtilen durumları hangi sıklıkta yaşadığınızı belirtiniz. Lütfen her soru için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir soruyu boş bırakmayınız.</p> <p>1-Hiçbir zaman, 2-Nadiren, 3-Bazen, 4-Sıklıkla, 5-Her zaman</p>						
		1	2	3	4	5
1	Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?					
2	Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?					
3	Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?					
4	Birileri internette ne yaptığınızı sorduğunda hangi sıklıkta sır gibi saklar veya savunmaya geçersiniz?					
5	Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?					
6	Hangi sıklıkta gece internette harcadığınız süre yüzünden					

	uykusuz kalırsınız?					
7	İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?					

Ek-4 Gelecek Beklentisi Ölçeği

GELECEK BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Gelecekte benimle gurur duyulacak bir meslekte çalışacağım					
2. Gelecekte kamu kadrosunda bir işte çalışacağım					
3. Gelecekte yeteneklerimi göstereceğim bir işte çalışacağım					
4. Gelecekte masa başı bir işte çalışacağım					
5. Gelecekte beni sıkmayan bir işte çalışacağım					
6. Gelecekte toplumda saygı duyulan bir işte çalışacağım					
7. Gelecekte kazancı bol olan bir işte çalışacağım					

